

118.943

BLAŽO ŽUGIĆ

ANEGDOTE
I
HUMORESKE

VOJNO DELO

VOJNA BIBLIOTEKA

NAZIŠKI

VOJNO VEŠTAČKI

VOJNA BIBLIOTEKA

VOJNA BIBLIOTEKA

VOJNA BIBLIOTEKA

NAŠI PISCI

KNJIGA TRIDESET TREĆA

UREĐIVAČKI ODBOR

Božo BOŽOVIĆ, Martin DASOVIĆ, Milinko ĐUROVIĆ,
Branislav JOKSOVIĆ, Veljko MILADINOVIĆ, Gojko
NIKOLIŠ, Bogdan OREŠČANIN, Rajko TANASKOVIĆ,
Novo MATUNOVIĆ — odgovorni urednik

CENTRALNA VOJNA BIBLIOTEKA

INV. BR.

118.943

BLAŽO ŽUGIĆ

ANEGDOTE
I
HUMORESKE
IZ VOJNIČKOG ŽIVOTA

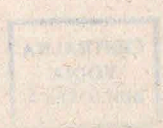
CENTRALNA
VOJNA
BIBLIOTEKA

BEOGRAD
1964.

ANEGDOTE

ANEGDOTE

HUMORISTIKE

Ilustracije ALEKSANDAR KRUNIC

Anegdote iz NGR-a

KAD ČIČA JANKO POVEDE KOLO

Jednog dana Moša Pijade stiže na položaje boraca Četvrte krajiške brigade. Radosni što u svojoj sredini vide omiljenog Čiča Janka, Krajišnici povedoše kozaračko kolo i zapjevaše:

Ide Mošo iz Srbije
Preko gore Romanije
Svojom vojskom Švabe bije.

Čiča Janko, koji se i sam bio uhvatio u kolo sa Krajišnicima, sačeka dok se završi prvi stih, pa onda sam nastavi pjesmu:

»Neka živi Čiča Moša
Mada tuda nije proša«.

KAD ČOVJEK ODUŽI UVOD

Drugom kongresu omladine Crne Gore, koji je održan 1944. godine, prisustvovao je i Blažo Jovanović. Poslije svečanog otvaranja Kongres su pozdravljali omladinski rukovodioci crnogorskih brigada. Ispred omladine Šeste crnogorske brigade Kongres je pozdravljao Vuko Mihajlović.

Tih dana bila je godišnjica oktobarske revolucije i Šesta brigada je izvršila napad na Cetinje, te je Vuko, u želji da poveže ta dva događaja, počeo svoj pozdravni govor riječima:

— Dogodilo se to u ono isto vrijeme, onog istog dana, dogodilo se to onog istog časa, dogodilo se to...

— Pa reci već jednom kad se to dogodilo, đavo ga crni pozobao, reče Blažo Jovanović, koji je sjedio u prvom redu.

MOĆ NAVIKE

Za vrijeme ustanka u Crnoj Gori grupa od tridesetak partizana izvršila je napad na žandarmerijsku stanicu u Bukoviku. U toj grupi se nalazio i Živko Mijušković, koji je više od deset godina služio kao žandarm.

Poslije prvog plotuna ispaljenog na stanicu, Živko se prodera iz svega glasa:

— U ime zak... (Međutim, trgao se na vrijeme i započetu rečenicu popravio). U ime Komunističke partije Jugoslavije pozivam vas na predaju!

Opkoljeni žandarmi su na ovaj poziv odgovorili isticanjem bijele zastave.

KAO DA JE NJEGA PITALA

Avgusta 1942. godine borci Drugog bataljona Zetskog partizanskog odreda držali su položaje na rijeci Zeti ispred Danilovgrada prema Nijemcima i četnicima. Kretanje boraca bilo je veoma ograničeno, a snabdijevanje hranom jako otežano. Voće je bilo ponijelo kao rijetko

kad i izazivački se njihalo iznad glava. Međutim, bez saglasnosti domaćina nije se smjelo ništa ubrati.

Pod jednom jabukom ležao je komesar čete, koji nikako nije dozvoljavao da se voće bere. Zbog toga se ljutio Novo Filipović, stariji čovjek, učesnik nekoliko ranijih ratova.

Najednom se sa grane otkinu jedna poveća jabuka i pade komesaru pravo na čelo. Novo to jedva dočeka pa dobaci kroz smijeh:

— E, vala, čoce, da je i mene pitala, ne bi pala na drugo mjesto.

ČEMU SE SVE ČOVJEK ČUDI

Za vrijeme čuvene bitke na Vilića Guvnu 1943. godine zamjenik komandanta Četvrte proleTERSKE brigade, narodni heroj Niko Strugar, pođe da obiđe položaj na lijevom krilu brigade. Nekoliko trenutaka kasnije drugovi iz štaba ga ugledaše kako poskakuje na ivici jednog proplanka čas lijevo čas desno, kao da se varaka sa nekim. Najednom opali puška. Drugovi iz štaba potrčaše prema Niku.

— Šta je to bilo, družo Niko? — upitaše ga iznenađeni.

A Niko, hladnokrvno kao da se ništa nije dogodilo, odgovori:

— Ama vidjeste li, ljudi, ove pogani đe' ocaše danas da me ubije.

Kad su prišli malo bliže, imali su šta vidjeti: na desetak koraka ispred Nika ležao je mrtav njemački major.

POŠTENO ZARAĐENO ODLIKOVANJE

Radojica Kandić sreće na sremskom frontu svoga školskog druga Milorada Ristića, koji je nedelju dana ranije odlikovan Medaljom za hrabrost. Ugledavši na Miloradovim prsima odlikovanje, Radojica ga upita:

— Odakle ti ta medalja?

Miloradu bi krivo što ga drug potcjenjuje, pa zajedljivo odgovori:

— Našao sam je.

— A gdje?

— U neprijateljskom rovu — odgovori Milorad.

ZAKLAN MOŽE DA JEDE

Marka Zaklana iz Krbavice poznavali su svi borci Ličkog odreda. Međutim, njegovo prezime je znao samo komandir čete.

U proljeće 1942. godine pođe Marko sa jednim drugom u izviđanje kod Bihaća. Poslije dva sata izviđanja posla ovakav izvještaj:

»Neprijatelj je vrlo aktivan na ovom pravcu. Avioni povremeno nadleću, a četnici vršljaju po selu. — Marko Zaklan«.

Čim je izvještaj stigao, u četi se pronio glas da je Marko-zaklan. Kada se uveče Marko pojavio u kuhinji i zatražio večeru, kuvar se iznenadi.

— Otkuda ti, mi smo obaviješteni da si zaklan.

— Zaklan sam ja od rođenja — reče Marko — ali mogu da jedem.

HVALISAVI BERBERIN

Poslije četničke izdaje poznati trebinjski partizan Azim Zupčević sa grupom partizana prebaci se na teren sjeverno od Gacka. Jednog dana svrati kod seoskog berberina, koji je brijao i po koga četnika. Asim se više dana nije brijao, te se berberin, misleći da je četnik, počeo hvaliti:

— Bježe ko zečevi.

— Ko? — upita Asim.

— Partizani, ja ko drugi.

— Ma nemoj mi reći.

— Još kako, samo da si vidio... I onaj Asim Zupčević je bježao.

— I on?

— Ko zrno iz puške.

— A šta bi ti uradio da briješ Asima Zupčevića?

— Ubio bih ga — reče berberin.

— E pa pokušaj, majčin sine, ja sam Asim Zupčević. Hvalisavi berberin preblijede i britva mu ispade iz ruku.

NASTAVITE

O mladinka Fatima Ševa dobila je 1942. godine zadatak da sa jednim drugom napiše pet parola u jednoj mostarskoj ulici. Zadatak nije bio nimalo lak, jer je ulica bila vrlo prometna. Ipak su njih dvoje za kratko vrijeme napisali četiri parole. Kada su počeli da pišu petu duž cijelog zida Činovničke zgrade, Fatima primijeti kako im u susret ide poznati agent Mijo Trbonja. Kad se agent primakao na dva-tri metra, Fatima iznenada zagrlila i poljubi druga koji je sa njom pisao parole. Ovaj se najprije tome i sam iznenadi, ali kad opazi pored sebe agenta, odmah shvati. Agent ih pogleda i veselo dobaci:

- Nastavite, nastavite dok ste mladi.
- Hoćemo, hoćemo — uvjerljivo odgovori mladić.

UHVATIO GA

Čile Kovačević, kurir Vrhovnog štaba, uhvati naoružanog četnika i u njemu prepozna jednog od onih koji su se hvalili da će ga uhvatiti živa ili mrtva. Četnik je imao nove opanke na nogama.

— Skini te opanke — naredi mu Čile.

Četnik ga poslušao bez riječi.

Čile sazu svoje stare opanke, obu četnikove i pruži mu svoje:

— Evo drž', pa kad nijesi uspio da uhvatiš Čila, a ti se hvali da si mu uhvatio opanke.

KARAKTERISTIKA

U proljeće 1944. godine štab Drugog korpusa je naredio Petoj proleterskoj brigadi da odredi deset boraca koji će preuzeti dužnosti komandira i političkih komesara u četama u novoformiranoj Osmoj udarnoj brigadi. Za svakog tog borca trebalo je napisati i karakteristiku.

Politički komesar Druge čete Drugog bataljona Pete brigade Nikola Vušović trebalo je da napiše karakteristiku za Stojana Rakočevića. Međutim, tek pred sam Stojanov odlazak sjetio se toga. Pošto nije imao vremena da potanko opisuje hrabrost, drugarstvo i ostale Stojanove osobine, Nikola napisa svega šest riječi:

»Proveo pet mjeseci u Petoj proleterskoj«.

PAMETNIJI POPUŠTA

Jednog dana u kuhinji Drugog bataljona Šeste istočno-bosanske proleterske brigade ostalo je dosta hrane, tako da je svaki borac mogao dobiti dodatak. Haso Remić je pojeo dva dodatka. Kad je uzeo treći, počeo da popušta kaiš. Jedan drug koji je to primijetio upita ga:

— Haso, bolan, šta to činiš?

— Pametniji popušta — reče Haso i navali na treći dodatak.

KOMUNIST

U ljeto 1944. godine jedna jedinica Četvrte srpske brigade razbila je neku bugarsku »rotu« (četu) koja je pokušala da se probije na oslobođenu teritoriju Toplice.

Tom prilikom borac Vlajko je zarobio jednog bugarskog oficira.

Počeo zarobljenik da se pravda kako je prisilno natjeran u vojsku, pa između ostalog reče:

— Bratko, ja sam komunist.

Vlajko, koji je bio kandidat i baš tih dana očekivao da ga prime u Partiju, viknu:

— Čut, bre, ne laži, ti si mi komunist, a ni ja još nisam.

OSTALO ĆE NAĆI KOD NEPRIJATELJA

Početak jula 1942. godine četiri proletherske brigade sa Vrhovnim štabom izvršile su poznati pohod za Bosansku krajinu. Peta crnogorska brigada, čiji je komandant bio Sava Kovačević, ostala je na prostorijsi između Foče, Kalinovika, Zelengore i Drine. Tu je bio i Hercegovački odred od oko 300 boraca, jedan kombinovani fočanski bataljon, bolnica sa 150 ranjenika i još stotina porodica — staraca, žena i dece.

— Zadržite se na ovoj prostorijsi i prema mogućnostima prodirite prema Crnoj Gori, Hercegovini i Sandžaku i sačuvajte bolnicu, to je naš sveti dug — govorio je drug Tito Savi Kovačeviću kad mu je izdao naređenje.

Situacija je bila teška, a zadatak veoma odgovoran. Sava je govorio da vojska nema hrane, da nedostaje municije i drugo.

— Hoće li brigada da se bori, kakav je moral boraca? — upitao je drug Tito.

— Za to garantujem — odgovorio je Sava.

— E, onda ne treba ništa da ti govorim — rekao je drug Tito. Ostalo ćeš naći kod neprijatelja.

ISTRAGA

Z loglasni koljač Vujković upita jednog zatvorenika Crnogorca, koji je bio već prevalio sedamdesetu:

— Šta su govorili komunisti na konferenciji?

— Ne znam, gospodine šefe — odgovori ovaj.

— Govori ili ću te ja natjerati da progovoriš — zaprijetio mu je Vujković.

— Nijesam ja ništa razumio što su oni zborili svetog mi oca Vasilija Ostroškog. Stalno su govorili nešto: p. k., m. k., o. k., c. p., c. k., k. p. — pa sad ti meni reci kako ću ja to razumjeti.

PODVALA

U Bileći Italijani su saznali da je Neđo Bošnjak otišao u partizane. Odmah su uhvatili njegovu ženu i djecu i odveli ih u zatvor.

Jednog dana talijanski general je sreo Jefta Poparu i pohvalio mu se kako je uhvatio porodicu Neđa Bošnjaka, dodajući da je neće pustiti iz zatvora dok se Neđo ne vrati kući. Na taj način htio je da uhvati Neđu. Na to se Jefto, da bi mu podvalio, osmjehnu i reče:

— E, moj generale, nikada veće dobro nijeste učinili Neđu Bošnjaku.

— Kako to? — upita iznenađeno general.

— Pa, eto kako — reče Jefto — on već dvije godine sa svojom ženom vodi parnicu, ali badava-nikako nije mogao da se s njom rastavi. I taman ste ga vi sad riješili bijede.

General je poslije toga naredio da se uhapšena porodica odmah pusti iz zatvora, kako bi »naškodilo« Neđu Bošnjaku.

NESPORAZUM

U jednom selu nedaleko od Pakraca stigla vijest da će za jedan sat naići ustaše. Seljaci su se odmah uputili ka šumici poviše sela. Nije prošlo ni pola sata, a ustaše su upale u selo. Kod prvih kuća sreli su neku staricu.

— Je li, stara, ima li bande u ovom selu?

— Već dugo je nije bilo, ali maloprije javiše da će kroz jedan sat doći i da će joj pripremiti doček — odgovori starica ne poznavajući njihove oznake.

Čim su to čule, ustaše su napustile selo.

RJEŠENJE

Borci Kordunaškog partizanskog odreda uhvatili dva talijanska vojnika koji su bili došli u selo po hranu. Razoružali su ih i pustili.

Komandant odreda Manola na talijanskom jeziku im je rekao da se vrate u kasarnu. No Talijani su tada počeli da mole da im se vrate puške.

— Mi smo njima zaduženi, ne smijemo se vratiti u kasarnu bez pušaka — govorili su.

Manola im je objasnio da im se puške ne mogu vratiti jer su ratni plijen. Tada su tražili da im se bar izda potvrda da su im puške oduzete.

Na to će jedan borac:

— Pa, družo komandante, dajte im potvrdu. Njih razdužite, a nas zadužite njima.

ZNALAC

U jednoj akciji protiv Talijana ispod Ljubine poljane, krajem februara 1942. godine, borci bataljona »Gavrilo Princip« zarobili su jednog neprijateljskog vojnika. Talijan se bio uplašio da će ga ubiti, ali kad su ga odveli u obližnje selo i nahranili, živahnuo je i počeo da priča nešto, ali ga niko nije razumio.

Pred veče je politički komesar bataljona svratio u kuću u kojoj je bio zarobljenik sa partizanom Ivanićem. Komesar je znao nekoliko talijanskih riječi i služio se njima u razgovoru.

Kad je komesar ušao, zatekao je Talijana strašno uplašena.

— Šta je to, Ivaniću, zašto je zarobljenik tako uplašen? — upitao je komesar.

— Ništa, družo komesare, ja mu kažem lijepo: »Tali-jano bono, mi Talijano macare« a on nadao u nekakav strah, ko da sam mu rekao da ću mu glavu otkinuti.

— E, bogami, ti ga lijepo tješiš — reče komesar. — A znaš li da riječ »macare« znači ubiti?

ODLUČIO SE

Kad su poslije kapitulacije Italije Nijemci došli na Cetinje, u gradu su se zatekli samo četnici i starci koji su ostali kod svojih kuća. Skoro svi mlađi su bili u partizanima.

Nijemcima je trebalo da pojačaju garnizon i prikupe što više radne snage pa su objavili da se zbog nekog saopštenja svi muškarci moraju javiti njemačko-četničkoj komandi.

Kada se već moralo, pošao je, tamo i šezdesetogodišnji Milo Đekić, poznati šaljivdžija.

U jednoj sobi je zatekao Nijemca i nekoliko četnika. Četnici su mu objasnili zašto je pozvan i dali su mu da bira: ili će biti četnik ili njemački konjovodac.

Milo se malo kao zamisli, pa se poče pravdati kako je star i kako bi trebalo da ga ostave na miru. Međutim, četnici su uporno zahtijevali da na jedno pristane.

Starac se opirao kako je znao i umio. Ali kad je vidio da ništa ne pomaže i da to može zlo po njega da se svrši, reče:

— U redu, kad se mora biću konjovodac.

— Šta, konjovodac! Zar radije konjovodac nego četnik — uvrijeđeno je dreknuo četnik, sav zajapuren od besa. E, kad je tako, nećeš biti konjovodac, nego ćeš voditi magarca.

Milo je samo slegao ramenima i pomirljivo odgovorio:

— U redu, bolje je da vodim i magarce, nego magarci mene.

NA STRAŽARSKOM MJESTU

Jednom prilikom u jesen 1943. godine Moša Pijade zamijenio stražara pred Vrhovnim štabom da bi se ovaj poslije napornog marša malo odmorio.

Bila je noć. U jednom trenutku pred Mošom je iz tame iskrasao partizan.

— Stoj! — uzviknu Moša.

— Stao sam — odgovori nepoznati.

— A ko si ti? — upita ga Moša.

— Kurir iz Srbije — reče partizan.

— Koga tražiš? — pitao je dalje Moša.

— Ma šta me tu vazdan ispituješ — nestrpljivo će kurir. Pusti me, tražim druga Mošu.

— Moša je na straži i ne može sad da te primi.

— Dajem ti časnu partizansku reč da ću te tužiti drugu Moši zbog toga što se izmotavaš na stražarskom mestu — reče ljutito kurir ne poznajući Mošu.

— E kad ćeš me tužiti Moši, onda možeš napred — odgovori mu Moša.

NEZGODNO PREZIME

U ljeto 1942. godine Kraljevački bataljon se nalazio na sektoru Mliništa, gdje je u to vrijeme boravio i Vrhovni štab.

Jedne večeri zamjenik komandanta bataljona i komandir jednog voda vraćali su se iz neke susjedne partizanske jedinice. Kad su stigli u blizinu štaba, zaustavio ih je prodoran glas stražara.

— Stali smo — odgovorio je komandir voda.

— Ko ide? — upitao je stražar.

Međutim — nastao je tajac. Zamjenik komandanta bataljona Milan Antončić Velebit mislio je da će njegov drug odgovoriti, pa je ćutao.

— Velebite, Velebite — okrenuo se brzo komandir voda, jer se nalazio ispred Antončića — odgovori mu ti, molim te.

— Zašto ja, javi se ti, neka bude isti glas.

— Ma ne smem, čoveče, pobiće nas ako mu kažem prezime.

— U pravu si — prisjeti se Velebit — ja ću mu odgovoriti.

Komandir voda imao je prezime — Četnik.

A KO ĆE VLAST PREDSTAVLJATI

Jedne večeri za vrijeme Drugog zasijedanja AVNOJ-a jedan hrvatski delegat pride Moši Pijade i poče veoma opširno da mu govori o aktivnosti na svom terenu i o okupljanju sve većeg broja boraca u Narodnooslobodilačku vojsku.

Delegat je pominjao neke velike brojke, tako da se to Moši učini malo nevjerovatnim, pa ga upita:

— Po tvome vaši agitatori sve što bi živo oteraše u partizane.

— Sve što je sposobno za borbu — potvrdi delegat.

— Slušaj, družo, kada se vratiš, opomeni te vaše agitatore da to malo smanje, jer, ako tako produžite, ostaćemo bez predstavnika narodne vlasti na terenu — našali se Moša i potapša ga po ramenu.

VOD ZA UZICU

U ljeto 1943. godine jedinice Sedme banijske divizije odlazile su sa teritorije Banije da bi učestvovala u tzv. ogulinskoj operaciji. Prelazeći preko Petrove gore, kroz neka sela, naiđoše na jednu babu, koja upita komandanta čelnog bataljona:

— Sinko, je li to Sedma banijska?

— Jeste, bako — odgovoriše joj.

— A je li tu moj Pera?

— Ne znamo, bako, ima tu mnogo Pera. Da li znaš u kojoj je jedinici, bataljonu, brigadi?

— Ma on je, pomози mi reci, u vodu za uzicu.

Borci su se odmah dosjetili da je to vod za vezu. Objasnili su joj da sačeka one koji nose namotanu »uzicu« na leđima i da njih pita za svoga Peru.

SNALAZLJIV ČOVJEK

Ramadan Sadik, borac Šarplaninskog odreda, svrati jednom prilikom u svoje rodno mjesto. Obuća mu je bila dotrajala i on zamoli oca da mu ustupi svoje opanke od automobilske gume, jer bi mu za planinski teren bili dobri.

— Jesi li lud — odbrecnu se stari. — Ti ajdukuješ, a ja da te obuvam. Zašto imaš pušku. Sačekaj nekoga na putu i uzmi što ti treba.

Dugo je Ramadan objašnjavao ocu da partizani nijesu hajduci ni pljačkaši, već narodni borci, ali stari je ostao pri svome.

Ljut na oca, Ramadan ga jedno jutro sačeka kraj staze kojom je često išao u obližnju šumu po drva.

— Stoj! — viknu iznenada Ramadan nešto izmijenjenim glasom.

Starac zadrhta i stade.

— Na levo krug!

Pogureno tijelo se okrenu.

— Skidaj opanke!

Uplašeni starac izvrši i tu naredbu. Ramadan tada pride, uze opanke, navuče ih na noge, i reče:

— Evo našoh ih, oče.

Kad prepozna sina, stari reče:

— E u zli čas te ja naučih, sine.

BABINO MIŠLJENJE

S vratili 1944. godine neki borci Drugog bataljona Druge dalmatinske brigade u Rudine kod Nikšića u jednu seosku kuću, u kojoj zatekoše samo neku staricu. Pošto su se napili vode, jedan borac upita:

— Šta misliš, bako, hoćemo li skoro pobijediti?

— Ne, bogami, kad ste takvi — odgovori baba.

— Kakvi, bako?

— Naopaki. Konje kad uzmete, samar im ne skidate dok im koža ne ostane pri stelji, a osim toga djevojke ne dirate, pa ni one ne misle dobro o vama.

PARLAJ, HAMZO

U pali Talijani u aščinicu Smail-age u Pljevljima, pa navalili na kisjelo mlijeko. Čaša po čaša i uskoro mlijeka nestade. Tada se Talijani počеше spremati da idu i ne pomišljajući da plate. Smail-aga se našao u čudu: ne zna talijanski — ne umije da ih opomene na plaćanje. Najzad se prisjeti da njegov sin zna nešto više talijanski, pa viknu:

— Parlaj, Hamzo, oči ti ispale, ode mlijeko.

TOVARIM

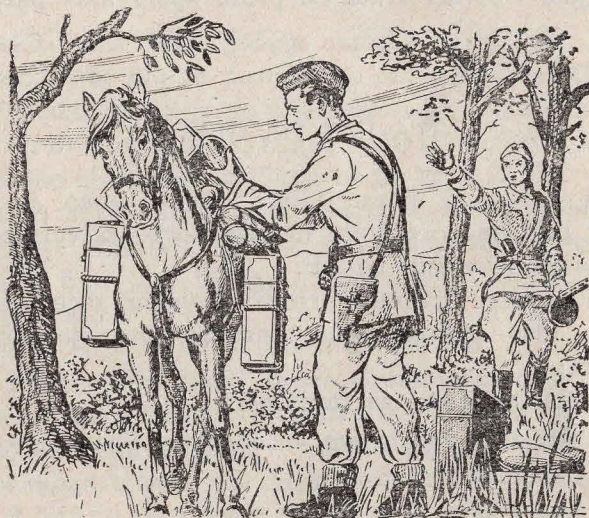
T reći bataljon Šeste istočnobosanske brigade prvi put se sastao sa ruskim vojnicima u Stanovu. Pred jednom kućom stajao je konjovodac Đuka i tovario mine

na konje. U tom momentu naiđe jedan ruski vojnik i viknu:

— Hej, tovariš!

Konjovodac, ne osvrćući se, produži da tovari i odgovori:

— Tovarim, bolan, tovarim, vidiš i sam, nijesi obnevidio.

MNOGO IH JE

Početkom 1943. godine prvoborac požarevačkog kraja Pavle Andrejević Kosta zakuca noću kod simpatizera Lazarevića u Velikom Selu.

— Ko je? — upita sanjivi domaćin.

— Kosta, otvori.

— Kakav Kosta, ne poznajem ja nikakvog Kostu.

— Ama otvaraj, ja sam Pavle, znaš Andrejević, Zviždan, Brko... — nastavi Kosta da ređa svoje mnogobrojne nadimke. Otvaraj, smrzoj se.

— E, brate, mnogo vas je, a u kući mi nestalo brašna. Nego, polovina neka ostane kod mene, a druga polovina neka ide na drugo mesto — odgovori domaćin još ne shvatajući i otvori vrata da primi »polovinu« partizana.

ŠTA IMA DA GLEDA

Stari i iskusni borac Janko Jevtić imao je običaj da povremeno u toku najteže borbe zatvori oči, jer je patio od neke očne bolesti.

Za vrijeme čuvenih borbi na Crvenim stijenama, početkom 1945. godine, jedan partizan-novajlija začuđeno ga upita:

— Zašto, družo, zatvaraš oči?

— Šta ima da gledam — odgovori Branko — znam ja ovo napamet.

PRIJE PODNE JEDNI, A PO PODNE DRUGI

Nova Varoš je, čak i u toku jednog dana, više puta prelazila iz ruke u ruke: čas su je držali partizani, a čas četnici.

Jednog dana po završenom poslu vrati se iz Nove Varoši u svoje selo Lopiže Simo Vasojević. Seljaci ga saletješe da im priča najnovije vijesti.

— Ko je sada na vlasti u Novoj Varoši? — upita neko.

— Pa zna se — odgovori Simo — do podne Vuk (četnički komandant Vuk Kalait), a od podne Čuk (Mirko Čuk, član Oblasnog komiteta za Sandžak).

HARIŠ I MOTOCIKLISTA

Aprilskih dana 1944. godine narodni heroj Ivan Hariš Gromovnik bio je pozvan da hitno dođe u Glavni štab Hrvatske. Pošto je do Glavnog štaba trebalo prevailiti više od 70 kilometara, Hariš se uputi motociklom, kojim je upravljao osamnaestogodišnji borac Ivan Žanko.

Plašeći se da ne zakasni, Hariš je stalno požurivao motociklistu. Kazaljka brzinomjera pokazivala je već 80 km, što je bilo jako mnogo s obzirom na to da je put bio loš i krivudav.

— Kad ćemo stići? — upita Gromovnik.

— Ja vjerujem nikad, družo Gromovniče, ako nastavimo da se ovako vozimo — odgovori Žanko, koji je jedva održavao motocikl na cesti — a ako budemo vozili kako treba — mogli bismo stići za 20 minuta.

— E kad je tako, onda me ne slušaj, nego vozi kako treba — reče Hariš.

»MALO, BOGAMI«

Bilo je to 21. februara 1943. godine u selu Poda kod Herceg-Novog, kad je jedna četnička četa sa Talijanima pobila poznate borce toga kraja: Nikolu Đurkovića, Sava Ilića i Daša Pavičića.

Za uspješno izvršeni zadatak talijanska komanda je dodijelila svakom četniku u Grahovu obilnu nagradu u životnim namirnicama.

Posmatrao Krsto Milović, simpatizer partizana, kako Talijani isporučuju četnicima šećer, makarone, oriz i drugo, pa će ih upitati:

— Koliko dobiste makarona?

— Po dvadeset kila — odgovoriše četnici.

— E dosta, bogami — prokomentarisao Krsto. — A koliko dobiste oriza?

— Po deset kila — ču se veseo odgovor nekolicine četnika.

— E dosta, bogami. A koliko dobiste šećera? — opet će Krsto.

— Po sedam kila.

— E dosta, bogami, A koliko dobiste sapuna? — upita Krsto i nakašlja se.

— Po tri kila — reče neko od četnika.

— E malo, bogami — reče Krsto vrteći glavom.

— Zašto? — upita iznenađeno četnik.

— Pa to sapuna što vam dadoše neće moći oprati vaš crn obraz i sramotu — odgovori Krsto.

OTKRIO AMERIKU

Komesar Treće čete Drugog bataljona Šeste istočno-bosanske proleterske brigade Savo Radić objašnjavajući borcima političku situaciju na savezničkim frontovima služio se jednom geografskom kartom na kojoj su bili ucrtani svih pet kontinenata.

U želji da podigne opštu kulturu boraca, komesar je nastojao da svaki borac u njegovoj četi zna sam pronaći na karti ne samo pojedine kontinente već i države.

Jednom prilikom, kad je sastanku prisustvovao komesar bataljona, Savo htjede da se pohvali kako njegovi borci znaju geografiju pa pozva Meha Šehovića i reče mu:

— Dede, Meho, pronađi ti meni na ovoj karti Ameriku.

Meho stade ispred karte, kratko se zagleda u nju, upravi prst u jednu tačku i reče:

— Evo je.

— Odlično, Meho — reče Savo i posla ga na mjesto.

Zatim izvede pred kartu Zaima Brkića, pomoćnika puškomitraljesca.

— A sad nam reci ti, Zaimo, ko je pronašao Ameriku?

— Meho, družo komesare — odgovori Zaim kao iz puške.

DILEMA

Za vrijeme pete ofanzive u jednoj šumici iznad Sutjeske sklonilo se ispod jedne bukve desetak boraca Pete crnogorske proleterske brigade. Njemačke »štuke« nadlijeću i bombarduju čitav taj prostor. Među borcima se nalazio i 60-godišnji Novica Radonjić.

Poslije jednog naleta aviona, koji su baš tu bukvu mitraljirali, jedan borac dobaci:

— Vala, drugovi, ko danas preživi — živjeće stotinu godina.

— E, moj djetiću, reče Novica, vodje na Sutjesci ne važi ti više ta narodna. Ko preživi danas, može biti siguran samo da će dočekati zoru, dok ponovo ne dođu avioni. Ali će zato izaći svijetla obraza, ako junački ne pogine.

SAVJESTAN TELAL

Prilikom borbi u blizini Nevesinja 1943. godine neki talijanski poručnik izgubi šinjel. On odmah pozva starješinu sela i naredi mu da odredi čovjeka koji će ići po selu i objaviti da nalazač odmah donese šinjel u talijansku komandu, pod prijetnjom smrti. Starješina odredi Sava Brkića da telali po selu.

Da bi se uvjerio kako će ovaj izvikivati njegovu naredbu, poručnik se lično uputi sa Savom kroz selo, mada nije znao ni jedne naše riječi.

Znajući da poručnik ne zna naš jezik, Savo poče da izvikuje iz svega glasa:

— Ko je našao poručnikovu kabanicu neka je ofarba u crnu boju i nosi ko svoju. Ako tako ne uradi, biće belaja.

A poručnik je ponavljao za njim:

— Belaja, belaja...

SIGURAN DOKAZ

Jednom prilikom narodni heroj Pero Četković reče kuriru da pozove intendanta bataljona Joka Sindića. Kako je bilo hladno, a uz to i noć, kurir pokuša da se nekako izvuče:

— Ne znam kako ću ga pronaći noćas kad ga ne poznajem.

— Kako ga ne poznaješ? — reče Pero — pa jutros je bio ovdje.

— Je li to onaj u kožnom kaputu? — upita kurir.

— Jeste — reče komandant.

— Onaj... tako... srednjeg rasta?

— Jeste.

- Ima žučkaste brkove?
- E baš taj — reče komandant.
- E, bogami ga ne poznajem, družo komandante — reče kurir »pouzvano«.

PREPOZNAO GA

Jedne noći su borci 20. brigade napadali domobransko uporište u blizini Bosanske Gradiške. Znaci za raspoznavanje bili su: »Zora—Sloboda«. Jedna grupa boraca privukla se uporištu ispred koga je stajao stražar. U tami nisu mogli utvrditi da li je to neprijateljski ili svoj vojnik. Tada je borac Gvozden Blažić prišao stražaru.

— Zora — izgovorio je.

— Kakva zora, jadna ti majka, svi ćemo mi do zore izginuti — odgovori mu domobran.

OČIGLEDNA NASTAVA

U jednoj borbi protiv Talijana, u proljeće 1944. godine u blizini Brodareva, borac Osme crnogorske brigade Branko Prelević zarobio je jednog talijanskog poručnika. Pola sata kasnije borci su se okupili na jednom proplanku i zamolili Branka da im objasni kako je zarobio poručnika.

Da bi što jasnije prikazao čitav događaj, Branko je pošao prema ivici šume koja je okružavala proplanak, a zatim uperio pušku u pravcu šume i povikao iz sveg glasa:

— Mani in alto! (Ruke uvis!).

Istog trenutka, na veliko iznenađenje i samog Branka, iz šume je izašao talijanski vojnik sa rukama iznad glave.

On se tu bio sakrio dok se vodila borba, misleći da će kasnije nekako uspjeti da se probije do svoje jedinice.

SKRAĆIVANJE DEPEŠE

Bilo je to krajem 1943. godine, uoči oslobođenja Tuzle. Zbog preopterećenosti telefonista naređeno je da nijedna depeša ne smije biti duža od 10 riječi. Međutim, i pored takvog naređenja komandant bataljona Savo Rodić predao je ovakvu depešu:

»Neprijatelj pruža otpor, ali nije u stanju da nas zadrži. Nijemcima je odzvonilo«.

Primivši depešu, telefonista mu reče da treba da skрати tri riječi.

— Šta ću skratiti? — upita Savo.

— Nešto što je samo po sebi razumljivo — reče ovaj.

— E, onda briši tri posljednje riječi. Jer, ako je išta jasno, onda su to ove posljednje tri riječi.

PRAVILAN ODGOVOR

Narodni heroj Pero Georgijev koristio je svaku priliku da mlade borce pouči kako treba ratovati. Jednom je kao komesar Kumanovskog odreda obilazio čete na položaju. S njim je bio borac Omladinskog bataljona Borko Dimovski. Penjući se uz jedno brdo, Pero upita Borka:

— Šta bi uradio kad bi se ovog momenta pojavili četnici na vrhu brda?

— Uradio bih ono što biste mi vi naredili, družo komesare — odgovori bez predomišljanja Borko.

— A šta bi uradio kad bi bio sam?

— Rekao bih: otvaraj Borko vatru i ne odstupaj dok ne stigne pojačanje.

NE SMETA MU

Poslije bitke za Pljevlja 1941. godine sastali su se predstavnici partizanske i talijanske komande radi pregovora o razmjeni ratnih zarobljenika. Sastanku je, kao pratilac svojih drugova, prisustvovao i borac iz štaba Durmitorskog odreda Savo Vuković, koji je bio poznat kao duhovit čovjek. Kad se govorilo o mjestu gdje bi se izvršila razmjena, Savo se nagnu da i on vidi na mapi gdje je to, ali mu je pogled zaklanjao talijanski potpukovnik. Primijetivši to, potpukovnik, koji je vrlo dobro govorio našim jezikom, reče Savu:

— Vama sigurno smeta moja glava?

— Ako vama ne smeta, ne smeta ni meni — odgovori mu Savo.

PADOBRANAC I DUVAN-SADENIK

Na povratku s bombardovanja Budimpešte 1945. godine posada jednog oštećenog američkog bombardera spustila se padobranima na teritoriju Podgrmeča. Seljaci su brzo pronašli avijatičare i povelu ih svojim kućama.

Jedan seljak, bivši američki rudar — pečalbar, pred čiju se kuću spustio jedan padobranac, časti neobična gošta i natuca s njim pomalo engleski. Okupljeni seljaci ga pitaju:

— Šta kaže Amerikanac?

— Kaže da je još odozgo vidio mene kako sjedim pred kućom i režem na tronošću duvan-sađenik, pa je odmah okrenuo padobran ovamo da napuni lulu.

PRIJETNJA BOMBARDERU

U četvrtoj ofanzivi njemački bombarder razori bombom kukuruzanu jednog starca iz sela Benkovca pod Grmečom. Naljućen čiča, skriven sa ostalim komšijama u jednoj vrti, stade da prijeti:

— Uh, da mi ga je samo uhvatiti, vezao bih ga kopcem za rep, pa ga pustio da malo poleti, a onda bi' ga vuko nazad, neka se što više pati, lopov bombarderski.

ZABUNA

U jesen 1943. godine Prva šumadijska brigada nalazila se na zadatku u Sandžaku. U dugim marševima bilo je iznureno i ljudstvo i grla. Na jednoj većoj uzbrdici komandant brigade Radivoje Bradonja naredi da svi sjašu s konja, bez obzira na umor. Naređenje je brzo prenijeto kolonom.

Bradonja se kretao na njenom čelu. Kad se poslije nekoliko minuta okrenuo da provjeri da li je naređenje izvršeno, primijeti jednog borca koji je visoko štrčao iznad kolone. Opet je naredio da svi sjašu. Kad se ponovo okrenuo i ugledao istu sliku, ljutito je viknuo:

— Koja je to nesreća što ne sluša naređenja?

Zatim izađe iz stroja i stade sa strane da se uvjeri. Pošto se kolona poprimakla, bilo je jasno: Blagoje Jovović, dugajlija, za glavu viši od svakog borca u brigadi, zamišljeno je — koračao.

DEMONJA DAJE KARAKTERISTIKE

U jesen 1942. godine u Slavoniji se nalazila čuvena Banijska proleterska četa. Njen komandir bio je narodni heroj Nikola Demonja, a komesar Vlado Mutak Mrki. Prilikom formiranja Kalničkog odreda, kao rukovodioci njegovog prvog bataljona, oni su iz svoje dotadašnje čete predložili Stojana Komnenovića Čoku i Laza Dragaša za komandire četa, a Dušana Čorkovića i Milana Joku za vodnike u svom bataljonu. Demonja je za ovu trojicu uputio Mati Jerkoviću i Jožu Horvatu, komandantu i komesaru novoformiranog odreda, ovakve karakteristike:

»Komnenović Stojan iz Velikog Graca, svi ga zovemo Čoka, Srbin, seljak, član Partije, a bija je malo i podoficir, ludo juriša, van borbe je povučen.

Čorković Dušan, rođen u Bačugi 1921. godine, Srbin, seljak, skojevac, bombaš. Neustrašiv u borbi, okretan kao čigra.

Joka Milan, iz sela Cage, rođen 1922. godine, Srbin, radnik, skojevac, puškomitraljezac. Taj je u borbi možda i najluđi, ničeg i nikog se ne boji, van borbe jako ga vole djevojke«.

PITAJTE KONJA

U jesen 1943. godine Treća krajiška brigada je neko vrijeme čistila od četnika teren između Mrkonjić-Grada i Banje Luke. U jednoj borbi zarobljen je konj četničkog vojvode Uroša Drenovića. Borac Vinko, Dalmatinac, dobio je zadatak da odvede konja u pozadinu. Kako je mislio, pošto u njegovom selu nema konja, da je konj

krotko i mirno živinče kao magare, odsječe jedan štap, zašilji ga, odveza konja i, ne stavljajući mu uzde, uzjaha ga i bocnu šiljkom. Konj jurnu kao strijela i umjesto u našu pozadinu — okrenu pravo prema četničkom streljačkom stroju. Kad su borci to vidjeli, povikaše:

— Vinko, kuda ćeš? Tamo su četnici!

— As ti gospe, al' ja znam di ću, pitajte konja! — reče Vinko.

Svi su mislili da je sa Vinkom svršeno. Međutim, konj je projurio kroz četnički stroj tako brzo da su četnici pomislili da je to njihov kurir. Kod jedne pojate Vinko je nekako zaustavio konja i sjahao. Tu se neko vrijeme pritajio i dočekao naše borce koji su već gonili razbijene četnike.

NESPORAZUM

Bilo je to za vrijeme borbe na Mojkovcu 1944. godine. U jednom kritičnom momentu komandant Četvrtog bataljona Osme crnogorske udarne brigade, narodni heroj Milisav Đurović, ostavši bez kurira, pozva kuvara Vuksana Otovića i reče mu:

— Trči kod komandira tvoje čete i kaži mu da sam naredio da po svaku cijenu uzme sedlo (prevoj sa koga je neprijatelj dejstvovao najjačom vatrom) od neprijatelja.

— Šta će nam, družo komandante? — začudi se Vuksan.

— Kako šta će nam! — reče ljutito komandant.

— U redu, kad vi kažete, ali bi bilo bolje da se uzme neki samar pa da ja mogu natovariti kazan na moga dorata — odgovori Vuksan.

NALOG VICE BULJANA

Kad su 1942. godine partizani zauzeli Livno, zaplijenjena je, između ostalog, i velika količina odjeće. Tom prilikom posjetio je Vica Buljana, koji je onda bio komandant područja, jedan od njegovih prijatelja i zatražio mu nešto opreme.

— Dobro — rekao je Vice, iscijepao cedulju iz bloka i upitao:

— Šta ti treba?

— Čakšire — odgovorio je ovaj.

— Dobro ... dalje? pitao je Vice.

— Cipele.

— Dobro ... dalje ...

I ne sačekavši odgovor, nastavio je da sastavlja spisak potrebnih stvari zagledajući svog prijatelja od glave do pete. Kad je završio, pruži mu cedulju i reče:

— Evo ti ovaj spisak, potraži Nemca, ubi ga, uzmi sve što ti treba s njega, još i pušku, i hajde u partizane.

SAVO BURIĆ PO POVRATKU IZ SRBIJE

Druga i Peta proleterska divizija vodile su u prvoj polovini 1944. godine, otprilike do sredine juna, neprekidne, danonoćne borbe protiv Nemaca, Bugara, četnika, ljotićevaca i drugih bandi u Srbiji.

Komandant Četvrte proleterske brigade, koja je bila u sastavu Druge divizije, bio je Savo Burić. Po dolasku u Sandžak jedan od drugova ga je upitao:

— Kako bi u Srbiji, Savo, i imaše li se šta jesti?

— Dobro, i svega dosta, samo se nije imalo kad — odgovori mu Savo.

NOVA CIPELA

U borbi kod sela Kovačića, blizu Duvna, 1944. godine Nemci su se očajnički branili, ali su ipak, pod snažnim udarcima Trinaeste dalmatinske brigade, bili brzo prisiljeni na povlačenje.

U toj borbi je borac Alberto Mršić došao do novih cipela.

Pošto je duže išao u poderanim opancima, pazio je na svakom koraku da svoje nove cipele ne ošteti. U idućoj

borbi eksploziva neprijateljska granata kraj njega i otkine mu tri prsta na desnoj nozi s parčetom cipele.

Pošto su ga previli, drugovi ga zapitaše:

— Alberto, kako se osjećaš?

— Dobro, ali ode nova cipela! — reče gledajući tužno u »bombardovanu« cipelu.

PRECIZNA DEFINICIJA

Na času političke nastave komesar jedne čete Treće sandžačke brigade proveravao je kako su borci shvatili prošlo predavanje. Propitao je nekoliko boraca, a zatim se obratio jednom drugu, za koga nije znao da je tek prije dva dana došao u jedinicu:

— Hajde, druže, reci ti nama šta je to fašizam.

— To vam je, druže komesare, pun kamion Švaba — odgovori ovaj.

— Znam, znam — reče komesar — ali daj ti to malo šire objasni.

— Šire? začudi se ovaj. — Pa šire je kada izađu iz kamiona i razviju se u strelce.

BEZ ARTILJERIJE

Poslije jedne borbe kod Jajca 1943. godine Mile Radušin, borac Četvrte proleterske brigade, poznat kao neobično hrabar, jako ožednje.

Da bi ugasio žeđ, uputi se na obližnji potočić. Ali, tek što se sagao da pije, začuše se iza njegovih leđa glasovi:

— Halt, halt!

Nemajući pri sebi ništa od oružja, Mile se odluči da pobjegne. I u tome je uspio. Kad se vratio u četu, ispričao je drugovima cio slučaj, i na kraju dodao:

— Ne ide ga više Mile na vodu bez artiljerije.

STAV PREMA NEPRIJATELJU

Poslije kapitulacije Italije 1943. godine iz oslobođenih mjesta Dalmacije bio je veliki priliv novih boraca u partizane. Jednoga dana u bataljonu Pete dalmatinske brigade komandir čete je držao čas iz nastave gađanja, a poslije je politički komesar govorio o mržnji prema neprijatelju. Negdje pri kraju izlaganja komesar je primijetio da mu jedan od novajlija dremucka.

— Ajde, Šime, reci ti meni kako ti gledaš na neprijatelja — trže ga iz sna komesar.

Šime koji nije čuo ništa osim komesarovog pitanja, a još pod utiskom nastave gađanja, skoči i podižući pušku, odgovori:

— Druže komesaru, ja gledam neprijatelja preko zareza nišana i vrha mušice pravo u glavu.

NIJESU IZ NJEGOVE ČETE

Sredinom 1942. godine povećala talijanska jedinica upade u selo Pitomaču u blizini Žabljaka. Talijanski vojnici se razmilješe po kućama kao skakavci. Jedna starica priđe talijanskom kapetanu i požali mu se na pljačku koju su vojnici počinili u njenoj kući.

— Jesu li vam sve opljačkali? — upita kapetan.

— Ne, nijesu baš sve, ali...

— E, onda to nijesu bili vojnici iz moje čete — odgovori pouzdano kapetan.

KADA I MUZIKANTI NAPADNU

Četvrta crnogorska napadala je 1943. godine, sa Dalmatincima, na vrh Ozrena, gde se dvije hiljade ozrenskih i trebavskih četnika branilo.

Za strojem je nastupala i muzika Druge dalmatinske brigade, koja je još 1942. godine kompletno prešla na oslobođenu teritoriju.

Kada se stroj spremao za juriš, muzika zaszvira. U tom momentu je među četnicima nastala takva panika da više nijesu ni metka opalili. Vrh Ozrena je bio zauzet. Četnici su bezglavo pobjegli niz strminu.

Kasnije su zarobljeni četnici ovako objasnili uzrok svoga bjekstva:

— Pobjegosmo najviše zbog vaše muzike. Čim je zaszvirala, pomislili smo da to nastupa ogromna snaga, jer gdje je muzika, tu je i glavnina, pa vas od straha ne smjedosmo sačekati.

»RANJENIK«

Bilo je to u septembru 1942. godine. Drugi bataljon Prve proleterske brigade je uporno branio položaj između Zadvarja i Arzana, sprečavajući jedan puk Talijana da prodre u oslobođeno Livno. Nekoliko talijanskih bate-

rija neprekidno je sipalo granate po položaju bataljona. Artiljerijsku vatru dopunjavali su minobacači i avionske bombe iz jedne »savoje«, koja je svoj tovar često praznila nad glavama proletera.

U jednom trenutku Talijani su najveći dio vatre prenijeli na naše mitraljeze. Sem posada, oko mitraljeza se nalazila veća grupa boraca i štab bataljona. Vaso Piper, u želji da smanji svoje dimenzije, pružio se u jednom žlijebu prilijepivši dobro trbuh za zemlju. Kad su granate najgušće padale, jedan borac, pošto je opomenuo drugove oko sebe da ćute, podigao se, uzeo kamen, došao blizu Vasa, i kad je jedna granata eksplodirala na nekoliko metara od njih, udario ga snažno u butinu. Vaso, hvatajući se za nogu, viknu što je bolje mogao:

— Aj, drugovi, rani me!

Granate su i dalje padale. Vasu niko nije pritrčao u pomoć, a on je zbunjeno gledao u ljude koji su se na sav glas od srca smijali.

ZNA ON HRVATSKI

Jedne noći januara 1944. godine naš naoružani brod »Biokovac« prevezio je nekoliko engleskih oficira sa ostrva Visa na obalu. More je bilo nemirno. Motorista Jure, željan svježeg vazduha, izašao je na palubu da malo sjedne u zavjetrinu iza komandnog mosta. Međutim, tamo je već neko sjedio. Jure se uvijek hvalio kako zna engleski i pošto mu se učinilo da je taj neko glavom Englez, htjede da iskoristi priliku.

— Hau du ju du...? Ui hev jugo jes... — naklapao je, služeći se rukama da bi objasnio kako je vrijeme ružno.

— O kej! — odgovorio je čovjek iz tame.

— After... jes... Vis ui imati... o jes, dovraga, kako se ono kaže »valovi«... Halo, mister, gledajte — i poče rukama da imitira valove, a tijelom brod koji se propinje i razbija ih. Kad se Jure već dosta namučio, čutljivi čovjek, koji je do tada s vremena na vrijeme govorio »o kej«, odjednom progovori:

— Šta se mučiš, brate, reci to lijepo na hrvatskom. Jure se trže iznenada i brže-bolje pobježe kako ne bi čuo smijeh mitraljesca Jakova.

NI SUBOTAR NI NEDJELJAŠ

Decembra 1944. godine u jednu jedinicu 28. divizije došlo je nekoliko novih boraca. Jedan od njih, primajući pušku, reče:

— Primiću je kao svi ostali, ali ne smijem pucati, jer mi vjera ne dozvoljava.

Nekoliko dana kasnije, pošto su prošli prvo vatreno krštenje, jedan drug ga upita:

— Danas si pucao, druškane?

— Morao sam, jer su i Nijemci na mene.

— E, više nisi subotar!

— Ne, ni subotar ni nedjeljaš — odgovori mladi borac.

MISLIO DA JE VEĆ POČELO

Na beogradskoj stanici prvih dana okupacije 1941. godine jedan njemački oficir zgazi u prolazu nekog našeg čovjeka na nogu. Ovaj jauknu od bola i, ni pet ni

šest, onako razljućen, udari Nijemca. Jedan mladić, koji se tu zadesio, videći ovo, okrenu se i opali šamar najbližem njemačkom vojniku. U sveopštoj gužvi Nijemci uhvate ovu dvojicu, vežu ih i povedu u Gestapo. Pri saslušanju šef Gestapoa upita prvog:

— Kako si smeo da udariš nemačkog oficira?

— Stao mi je na žulj, a ja bih ga tada ošamario pa ma ko on bio.

— A ti, što si ti udario našeg vojnika?

— Mislio sam da je već počelo — odgovori mladić.

POBJEDA OBJAVLJENA TELEFONOM

Kad je Druga proleeterska brigada u februaru 1943. godine, na putu za Imotsko, oslobodila Posušje, zatečen je u opštini potpuno ispravan telefon. Komandant jednog bataljona, ne budi lijenj, pozove ustaško zapovjedništvo u Mostaru. Odande se, promrmljavši svoje ime, javio ustaša, a zatim nabusito zapitao:

— Šta želite, ko je tamo?

— Partizani su ovdje, vrug ti babin... i, ako dozvoliš, želimo da ti javimo da je Posušje ovoga časa palo u naše ruke.

Ustaša je slušao zapanjen, a zatim je, uvjerivši se da zaista govori sa Posušjem, osuo bujicu psovki, prijeteci da će odmah poslati tamo cio ustaški garnizon iz Imotskog i talijanske avione.

I dok su se svi grohotom smijali, jedan dobaci u telefon:

— Slušaj, brajko, nazovi ti nas sjutra u Imotskom, pa da nastavimo razgovor, a sada nemamo vremena. Sjutra dan uveče oslobođeno je Imotsko.

»POSMRTNA« POŠTA

Neposredno pred Drugo zasjedanje AVNOJ-a dr Ivan Ribar, predsjednik Izvršnog odbora AVNOJ-a, pregledao je izvještaj o radu AVNOJ-a između Prvog zasjedanja u Bihaću i Drugog u Jajcu. Vijećnici su uveliko pristizali sa svih strana i pričali svoje utiske s dugog napornog putovanja, skopčanog s tolikim opasnostima. Neki od njih prošli su kroz krajeve u kojima su vođene borbe, pa su i sami učestvovali u njima. Tako je pukao glas da je posljednjih dana poginuo i bosanski vijećnik Svetozar Veinović. Ivan Ribar je dopunio svoju listu za komemoraciju i njegovim imenom.

Međutim, kad je počelo zasjedanje, uđe živ i zdrav Svetozar Veinović.

Ribar je baš čitao imena svih onih vijećnika koji su umrli ili poginuli u periodu između zasjedanja u Bihaću i Jajcu.

Kad je među posljednjima pročitao i ime Svetozara Veinovića, vijećnici uzviknuše: »Slava mu!«, pa to prihvati i sam Veinović. Drugovi koji su bili u njegovoj blizini, upozoriše ga na to.

— Ne mari — odgovori Veinović — bolje da sa vama sam sebi odajem poštu, nego da ste vi to učinili bez mene.

»I NAS I VAS«

Krajem 1943. godine djelovi Dvanaeste slavonske brigade opkole poveću grupu Nijemaca i ustaša. Među opkoljenima nastalo je komešanje i strašna panika.

Jedan ustaša priđe najbližem njemačkom vojniku i poluglasno ga upita:

— Izgleda, opkolili nas partizani.

— Vas? — upita Nijemac.

— Bogami, i vas i nas, ne prave oni nikakve razlike

— dodade prestrašeni ustaša.

S NJIMA SU

Za vrijeme akcije čišćenja, koju su ustaše pokušali da sprovedu u pravcu Grmeča 1942. godine, ustaška bojna, u pratnji baterije brdskih topova, pošla je iz Banje Luke da iznenadi partizanske jedinice na Grmeču. Me-

đutim, jedan manji partizanski odred je sačeka, iznenadno napadne i tako razbije da se jedva spase zapovjednik bojne sa nešto malo ljudstva, ostavljajući svu opremu i topove.

Ustaše su imale običaj da za poginule kažu: »S nama su!« Kada je po povratku u Banju Luku bojničnik raportirao svome pukovniku, ovaj ga upita:

— Gdje su ostali oficiri?

Bojničnik pozdravljajući reče:

— S nama su!

— A topovi? — upita pukovnik.

— S njima su! — reče bojničnik snuždeno.

TAKVO JE CIJELO SELO

Za vrijeme četvrte neprijateljske ofanzive upadnu četnici u partizansko selo Gubačevo. Među njima većinu su činili zavedeni seljaci, koji su stalno slušali od svojih vođa o tome kako su najopasniji skojevci zbog svoje borbenosti. »Kad skojevac pođe na bunker, on ga mora uništiti, pa živ ili mrtav — ne boji se smrti, a takve su i žene skojevke« — pričalo se među četnicima. Zbog toga, čim su došli u selo, oni su se raspitivali ko je od stanovnika skojevac. Jedan od njih upade kod stare babe Ilinke, i zgrabivši je za ruku, upita:

— Ti si stara skojevka? Priznaj jer mi sve znamo.

— Ama, šta ti je, bolan? — odgovori Ilinka, čudeći se.

— Stara, priznaj, nemoj da se praviš luda, pa mi znamo. Imaš sina partizana, hraniš partizane i pomažeš ih, a kažeš da nisi skojevka.

— A, to li je! E, sinko, nijesam ja sama, takvo je cijelo Gubačevo — odgovori baba.

DRUG »BUKVA« PREKINU KOLONU

Dok se nalazila na teritoriji koju je neprijatelj držao, Jedanaesta krajiška brigada je bila primorana da pokrete vrši noću. Borci su bili umorni i neispavani.

Jednom, pred samu zoru, jedna njena četa se vraćala sa zadatka. Druga, koji je išao u sredini Drugog voda ubrzo savlada san, i on najprije uspori korake, a zatim stade. I kolona je stala. Kada je u zlo doba drug iza njega vidio da je veza prekinuta, ljutito je uzviknuo:

— Zašto si prekinuo kolonu?

— Pa nijesam ja, nego ovaj preda mnom — pravdao se sanjivi borac, pokazujući rukom na visoko stablo bukve, koje se ispriječilo ispred njega.

KUVARSKI DVOBOJ

Marta 1945. godine vodile su naše jedinice krvave borbe protiv Nijemaca kod Sokolca na Romaniji. Linija fronta je bila izlomljena, a u toku dana pojedini položaji su nekoliko puta prelazili iz ruku u ruke. Kuvari su imali muke da pronađu svoje jedinice. Jedan od kuvara, sa kazanom na leđima, uputio se položaju koji je do prije jednog časa držao jedan naš vod.

Kad se približio vrhu brda, vidje da je položaj prazan. Tek što je htio da promijeni pravac, susreo se nos u nos sa njemačkim kuvarom, koji je, takođe, imao kazan na leđima. Pogledali su se razrogačenih očiju, a onda je naš kuvar viknuo Nijemcu iz sveg glasa da baci oružje i poletio je prema njemu. Ovaj se odmah predao.

Tad mu partizanski kuvar natovari oba kazana na leđa i potjera ga ispred sebe.

Naš vod je toga dana dobio dupli ručak.

BOŠKO BUHA PREGOVARA SA TALIJANIMA

U četvrtoj neprijateljskoj ofanzivi djelovi Druge proleterske brigade napali su Drežnicu. Poslije kraće borbe Talijani su držali još samo neke bunkere u gradu i zbog toga su ponudili uslovnu predaju.

Pregovarač u ime Druge proleterske bio je Jevrem Popović Ješa. S njim je pošao i omladinac Boško Buha, poznati bombaš. Talijani su poslali jednog oficira koji je dobro govorio srpskohrvatski.

Tok pregovora Boško je u početku mirno pratio, ali se u jednom trenutku i sam umiješao — budući da je talijanski oficir postavljao neke nelogične zahtjeve.

— Neću da razgovaram s djecom — ljutito je rekao talijanski oficir.

— Ne morate, ali znajte da su vam ovakva djeca razbila i uništila diviziju — odgovorio je Boško.

SAMO ĆE GA SPUSTITI

Ispod Dinare 1942. godine vođene su žestoke borbe protiv okupatora. U partizanskom štabu, u kome je Vice Buljan bio jedan od rukovodilaca, odlučio da poruše most preko Cetine u Poljanima kod Vrlike. Vijest o tome brzo se pronijela među seljacima, pa su odmah odredili delegaciju da zamoli štab bataljona da se ne dira most.

— Druže Vice, čuli smo da ćete da dignete most u zrak, pa te molimo da to ne činiš, jer, znaš, most nam je potreban.

— Ne — odgovori Vice — ko to kaže? Ovaj vaš nećemo da dižemo, njega ćemo samo spustiti.

»BIJELA« VOJSKA

Na putu za Srbiju, januara 1944. godine, Drugi bataljon Četvrte proleterske brigade razmjestio se za odmor u selu Penozici kod Ušća (Sandžak). Nije ni straže postavio, sem što je mitraljeski vod bio na ulazu u selo i u neku ruku vršio stražarsku dužnost.

U međuvremenu primicala se selu četa Nijemaca u bijelim smučarskim odijelima. Prvi ih je opazio jedan seljak, utrčao u mitraljeski vod i upitao:

— Imate li vi bijele vojske?

— Imamo korpusnu muziku — odgovorio je vodnik Milovan Čobeljić. (Svi muzičari su imali bijela suknena odijela).

— E, eto vi i ona pristiže — rekao je seljak. Nije prošlo ni nekoliko minuta, a Nijemci »zasviraše« »šarcima«.

UVIJEK PRAVI VOJNIK

Peta ofanziva. Deseta hercegovačka maršuje uskom stazom uz štektanje dalekih njemačkih rafala. Čovjek sa ranjenom rukom korača iza sekretara SKOJ-a brigade druga Kneževića, čija se puška nemarno klata na leđima. Odstojanje je vrlo malo, tako da cijev puške često dodiruje ranjenika i smeta mu.

— Druže, drži pušku uz tijelo, vojnički!

— Pusti me, sit sam svega. Noćas svi komanduju.

— Uvijek treba biti pravi vojnik — mirno odvratila ranjenik i obiđe svog prethodnika. Ranjenik je bio drug Tito.

PARTIZAN ŠAKOVIĆ U LIVNU

Noću između 4. i 5. avgusta 1942. godine pred napad Prve proleterske brigade na Livno, njen Drugi bataljon uspio je da se ubaci u grad. U osnovnoj školi bilo je oko 150 domobrana, a ispred zgrade nije bilo stražara. Nekoliko boraca iz Druge čete privuklo se neopaženo školi, i u jednu veliku sobu, u kojoj su bili domobrani, prvi upade borac Vidak Šaković.

Neposredno pred napad Šakovića su izujedale pčele, te mu je sva glava bila otečena, pa je izgledao kao pravo strašilo.

Kad je ušao među domobrane, njima su, kao iz mrtvih ruku, popadale puške. Pošto im je to bio prvi susret sa partizanima, smrtno su se prestravili misleći da svi izgledaju tako.

ČETNIČKI »BRICA«

Pred kraj rata četnici su, povlačeći se ispred naših jedinica, dospjeli u Istru i Slovenačko primorje. Dotle su u tim krajevima bili nepoznati, bar po izgledu. Kako su svi nosili brade, narod je prosto zazirao od njih.

Jednog dana u selu Martini, blizu Ilirske Bistrice, osmjeli se jedna žena i u »prijateljskom« razgovoru upita dvojicu četnika:

— Zašto, pobogu, ne obrijete te brade?

— A, ne — odgovorili su četnici — nećemo sve dok se ne sretnemo sa kraljem Petrom.

— O, izvinite, nisam znala da je on brica.

S POSLJEDNJIM METKOM

Naše jedinice su 1943. godine imale na Kosmetu česte sukobe s neprijateljskim bandama. U jednoj takvoj borbi Andriji Peroviću ponestalo municije baš u času kada je s jednim banditom »razgovarao« preko mušice ne na većoj udaljenosti od tridesetak metara.

U pušci mu je ostao svega jedan metak. Međutim, po rijetkim pucnjima, Andrija je ocijenio da ni njegov protivnik ne raspolaže sa dosta municije. Zato ga je počeo gađati oblucima, kojih je ispred sebe imao dosta. Tim »mecima« je natjerao bandita da ispali i svoj posljednji metak. A kada se, odmah zatim, ovaj dao u bjekstvo, Andrija je mirno nanišanio i oborio ga posljednjim metkom.

RODILE TREŠNJE

Za vrijeme sedme neprijateljske ofanzive Druga vojvođanska brigada se nalazila oko Tuzle. Hrane nije bilo dovoljno, ali su trešnje rodile kao nikad. Iz bojazni da ne dođe do stomačnih oboljenja, a i zbog toga što su se borci peli na trešnje i tu i tamo lomili grane, štab divizije je zabranio penjanje na voćke i kidanje grana.

Idući u koloni sa svojim pratiocima, grupa bolesnika i lakših ranjenika zastala je ispod jedne trešnje radi odmora. Jedan iz te grupe, koji je tek bio došao u brigadu, odluči da pretesteriše trešnju, iako su ga drugi odvrćali od toga.

Baš u času kad je počeo da testeriše naiđe komandant divizije Marko Peričin Kamenjar i upita ljutito:

— Šta radiš to, družo? Zar se tako poštuje moje naređenje?

— Pa, družo komandante, ja se naređenja strogo pridržavam: ne penjem se na drvo, ne lomim grane, a o testerisanju nije ni bilo pomena u tvom naređenju.

ODGOVOR STAROG JOVANA VUKIČEVIĆA

Grupa viših talijanskih oficira došla je u koncentracioni logor u ljeto 1942. godine. Jedan od njih obratio se šezdesetogodišnjem Jovanu Vukičeviću:

— Je li, stari, a tebi je sin u »banditima«?

— O, nije jedan, nego tri! — prekinuo ga je stari Jovan s neprikrivenim ponosom.

MARKO OREŠKOVIĆ U PARTIZANSKOM ZATVORU

Avgusta 1941. godine uputio se Marko Orešković iz Like u Drvar radi povezivanja ustaničkih snaga Like i Bosanske krajine. Imao je na sebi opanke, lički prsluk i crvenu kapu. Pred sam ulazak u Drvar zaustavi ga partizanska patrola jer joj se učinio sumnjiv.

Marko pokaza partizansku propusnicu koja je glasila na njegovo ime, ali partizanima to nije bilo dovoljno, nego ga pretresu. Prilikom pretresa nađu mu drugu legitimaciju, pod drugim imenom, sa žigom »ustaškog redarstva«, sa kojom se kretao po okupiranoj teritoriji. Time je njihova sumnja dobila »očiglednu potvrdu« i Marka povedu prema zatvoru.

— Dobro, drugovi, odvedite me do Ljuba Babića, pa ćemo se tamo sporazumjeti, kad mi već ne vjerujete . . .

— A, gle ti njega, molim te... Ne trebaju Babiću ustaški špijuni.

Svako dokazivanje i ubjeđivanje bilo je uzaludno i Marko je dopao u zatvor.

Uskoro ga je tamo prepoznala jedna drugarica iz Like, obavijestila rukovodioce, i Marka su odmah pustili.

Izlazeći, rekao je:

— Od 1929. godine pa naovamo ni jedan režim nije prošao, a da se nije očešao o mene, pa evo, ni ovaj moj, partizanski.

NAORUŽANJE DEMONJINE BRIGADE

Na jednom sastanku štaba Šestog korpusa sa štabovima divizija i brigada u junu 1943. godine komandanti brigada su govorili, između ostalog, o naoružanju svojih jedinica. Narodni heroj Nikola Demonja, komandant Sedamnaeste brigade u svojoj diskusiji je bio veoma kratak.

— Od naoružanja — rekao je — imamo sve ono što ima neprijatelj. Jedino nemamo tenkove — jer su malo pretvrđi za naše puške i puškomitraljeze, i avione — zato što se nismo još uvježbali postavljati zasjedu u oblacima.

ŽELJA VLADIMIRA NAZORA

Odmah po dolasku na oslobođenu teritoriju Vladimir Nazor je zaželeo partizansku uniformu i pištolj. Kad su mu drugovi rekli da mu to, zbog njegovih godina, nije potrebno, on je odgovorio:

— Pa, kad može Čiča Janko (Moša Pijade), koji je manji od mene, nositi i pištolj i pušku, zar ja nijesam dorastao bar za pištolj?!

JURIŠ INTENDANTA ČUKA

Štanjel je poznato partizansko selo u Slovenačkom primorju (na raskršću puteva Trst — Gorica — Furlandija). Zato su talijanski fašisti, čim bi saznali da u neposrednoj blizini sela nema veće partizanske jedinice, organizovali na njega »bojni« pohod, koji se obično svršavao smrću mnogih kokošaka. Jednom zgodom, u ljeto 1943. godine, dođu u Štanjel tri kamiona »kokošara«. Ovoga puta trebalo je da prošire akciju i na goveda i svinje.

Baš u tom času nalazio se u selu partizanski intendant Čuk. Došao je s dvojicom drugova radi dogovora s Narodnim odborom o prevozu hrane za 30. diviziju. Našavši se u takvoj situaciji, Čuk ugrabi momenat i izvuče se na kosu iznad sela u pravcu Kobdilja. Uskoro mu se pridruže nekoliko pionira i dva-tri seljaka s oružjem. Dotle su fašisti već počeli da otvaraju staje i pljačkaju goveda i svinje.

Tada Čuk opali iz puške i snažno viknu:

— Juriš!

Njegov uzvik složno prihvatiše pioniri. Pošto su ispalili nekoliko metaka, Čuk nastavi:

— Prvi bataljon desno... drugi opkoljavaj selo... treći bataljon...

Fašiste je uhvatila panika. Ostavili su »bojne trofeje«, pa su se za tren oka ukrcali u kamione i odmaglili prema Trstu.

»PITAJ ISTORIJU!«

Po okupaciji Hercegovine, od strane Talijana živio je u Bileći Jefto Popara, »narodni mudrac«, kako su ga zvali zbog njegovih priča, šala i dosjetki. Za vrijeme ustaničkih dana on se »sprijateljio« s talijanskim komandantom da bi iskušao neprijateljeve namjere.

Kad su partizanski odredi pod komandom Save Kovačevića počeli nanositi okupatoru sve žešće udarce, komandant talijanske vojske riješi da krene s njom prema Banjanima i Grahovu, da sve »pod nož stavi«. Dan uoči pokreta pozove k sebi Jefta Poparu i zapita ga:

— Zašto se ovi Crnogorci bune kad im je naša kraljica Jelena rod?

— To su naslijedili od djedova, gospodine — po muškoj liniji — odgovori Jefto.

— E, idem tamo s vojskom, sve ću pobiti i popaliti.

— Možeš, gospodine, imaš lijepu vojsku, ali bih ti jedno preporučio: prije nego što kreneš tamo, pitaj istoriju!

Jeftov odgovor komandant nije umio protumačiti, pa je prekinuo razgovor.

Za to vrijeme su u kafani s nestrpljenjem očekivali Jefta.

— Šta bi, Jefto? — zapitaše ga.

— Ništa, ovaj talijanski zavrzan naljutio se na Crnogorce, osobito na Savu, pa hoće, veli, da sve pobije i popali. A on, siromah, ne zna da su se otuda i bolje vojskovođe vraćale pocijepanih turova. Zato mu i rekoh da pita istoriju.

Komandant, naravno, nije poslušao Jefta i krenuo je s vojskom prema Petrovićima. Međutim, dočeka ga Sava

i vrati. Sjutradan krenu ponovo, ali ovoga puta bude zarobljen.

— Šta bi, Jefto, gdje ti je zavrzan? — pitali su poslije borbe.

— Ostao je kod Save na Vilusima, u gostima.

»BEZEC, DRUŽE...«

U ljetnjoj noći 1942. godine maršovala je Četvrta proleterska brigada prema Mrkonjić-Gradu. U praćem vođu Petog bataljona bio je Gojko Mihić, poznat kao strastan pušač. Budući da ni on, ni iko drugi u vođu, nije imao duvana nekoliko dana, bio je jako nervozan.

Pred Mrkonjić-Gradom dat je kratak zastanak. Čim su se spustili na zemlju, borci su počeli da dremuckaju.

Kad je uskoro izdato naređenje za pokret, trgao se i Gojko. Baš u tom času proletio je ispred njega svitac. Onako bunovan, poluotvorenih očiju, Gojko reče.

— Bezec, družo!

Svitac je odletio dalje, a Gojko, razljućen na takav »nedrugarski postupak«, doviknu:

— Družo, stani bar da vidim ko si, pa iako mi nećeš dati da pušim.

»SPIRITISTIČKA SEANSA«

Poslije prodora za Bosnu 1942. godine Peta crnogorska proleterska brigada danima je gladovala. Međutim, bilo je naređeno da nijedan borac ne smije svojevoljno svraćati u kuće i tražiti hranu. Borac Janko Jan-

ković je, i pored toga, koristio svaku priliku da kradomice od drugova svrati tu i tamo, uzme parče hljeba i sam pojede.

Nekoliko puta su ga za to prekorijevali, ali bez uspjeha. Zato su mu na prvoj bataljonskoj priredbi dali lekciju. Jedna od tačaka bila je i »spiritistička seansa«. Na sredini kuće postavljen je sto, prekriven čaršavom, a ispod stola sedio je partizan. Tada su pojedinci prizivali »duhove« i postavljali razna pitanja. Jedan se interesovao za svoga pokojnog oca, drugi za djedu itd. Na kraju je jedan postavio ovakvo pitanje:

— A da, kad sve znaš, kaži koje je najveće čudo u svijetu ovih dana?

To što Janko Janković nije za posljednjih šest dana svratio ni u jednu kuću — odgovorio je »duh«.

Janko od tada nikada više nije svraćao po kućama.

BABA JOVANKA I PARTIZANSKI ŠTAB

Za vrijeme neprijateljske ofanzive na Kozari juna 1942. godine Nijemci i ustaše su došli u Kozarac i saznali da se u malom bosanskom selu Vidovićima, u kući baba-Jovanke, nalazi partizanski štab. Odmah su se razvili u strijelce i uputili kući najprečim putem. Ispred same kuće sreli su baba-Jovanku i upitali je:

— Je li, ti, stara drtino, gdje je kuća baba-Jovanke?

— Ja sam baba-Jovanka, a ovo je moja kuća — odgovorila je ona.

— Nalazi li se u tvojoj kući partizanski štab? — upitao je jedan ustaški oficir.

— Eno ga i sada u kući — rekla je.

Poslije tog odgovora Nijemci i ustaše su počeli vrlo oprezno da opkoljavaju kuću. Kad je obruč bio sasvim pritegnut, pripucali su i pozvali partizane da se predaju, ali se iz kuće niko nije odazivao.

— Ti lažeš, stara drtino, u kući nema nikog — obrenuli su se tada na babu.

Na to baba-Jovanka uđe u kuću, iznese jednu jelovu tojagu i reče:

— Ama, kako nema, ne bilo vas! Zar ovo nije partizanski štap? Zaboravio ga je najstariji partizan pri polasku.

KAD NEMA KOKOŠKE

Zeko Vojvodić je bio prekomandovan iz Prve proleterske u Prvu dalmatinsku brigadu. Odmah je krenuo na put. Prva dalmatinska jedinica na koju je naišao bio je upravo bataljon kojim je on trebalo da komanduje. Bio je umoran, a još više gladan. Kod gostoprimljivih Dalmatinaca nije morao sam da traži hranu, jer su ga kuriri odmah saletjeli:

— Druže komandante, ti si gladan, pa ako hoćeš, možemo ti spremiti jednu kokošku za večeru.

Zeku se učinilo da je to mnogo, pa se nećkao:

— Batalite, kakvu kokošku. Dajte vi meni zalogaj ljeba ako imate.

Kuriri su bili već otrčali iz kuće. Zeko se osmjehnu i sleže ramenima. Nije prošlo ni pola sata, a pred njim je stajao vižljast, nasmijan i zadihan kurir, raportirajući mu:

— Druže komandante, nije bilo kokoške, pa smo, u tvoju čast, iz intendanture, zaklali tele. Biće dosta za sve!

PUŠKOMITRALJEŽ »NA ZAJAM«

U opštoj akciji na Kalnički partizanski odred u jesen 1942. godine ustaše su postavljale zasjede u gotovo svim selima Hrvatskog zagorja. Tako je jedne noći komandant odreda Mate Jerković, koji se kretao sa jednim bataljonom, naletio na jednu od njih.

— Stoj! Ko ide? — povika ustaša.

— Druga satnija — odgovori smjesta Mate Jerković.

— Bojni zov? — ponovi ustaša.

— 'Ajde, ne zadržavaj nas. Dolazimo pravo iz Zagreba.

Za vrijeme tog dijaloga Kalničani se nijesu zaustavljali, pa zbunjeni ustaša promrmlja:

— 'Ajde, prolazi.

Ali, pošto mu se šarolikost partizanskih uniformi ipak učini čudnovata, upita:

— Pa kako ste to obučeni?

— Radi borbe protiv partizana, maskirani — odgovori Mate Jerković.

— A, da, pa i mi to često radimo — dodade brzo ustaša. Mate Jerković pusti da svi partizani prođu, pa onda i sam krenu. No, najednom zastade i priđe puškomitraljescu ustaške zasjede.

— Koga vruga će ti taj puškomitraljez ovdje? — reče mu drsko. — Daj ga nama za noćas.

— 'Oćeš mi ga vratiti ujutro?

— Hoću — odvrati Mate Jerković glasom koji nije dopuštao sumnju — kako da neću — pa nabaci puškomitraljez na leđa i požuri za jedinicom.

VUČIČINA HRABROST

U ljeto 1943. godine nekoliko drugova iz Okružnog komiteta Partije za srednju Dalmaciju prevozilo se danju drvenim brodićem sa Drvenika na Šoltu. Jedan talijanski avion, koji je patrolirao na tom odsjeku obale, spazi ih i poče da tuče iz mitraljeza. Putnici se nađuše u nezavidnom položaju — ostati na barci značilo je gotovo sigurnu smrt, a skočiti u more i potražiti spas plivanjem takođe nije obećavalo mnogo. Ipak im se učinilo privlačnijim ovo posljednje. Na brodiću je ostao jedino kurir Vučica.

Avion je još neko vrijeme nadlijetao i mitraljirao, a onda, nesvršena posla, nekud odletje. Kad su se poslije kraćeg vremena svi ponovo sakupili na brodiću, nije bilo kraja divljenju Vučićinoj hrabrosti. Najednom ga neko od prisutnih zapita:

- Reci nam, molim te, zašto i ti nijesi skočio u more?
- Ne znam plivati — glasio je odgovor.

ODŠTETA

U jesen 1942. godine jedna talijanska fašistička jedinica podigla je u bašti seljaka Markovine iz Primorskog Dolca kod Trogira nekoliko baraka. Kad su završili posao, jedan oficir dođe s tumačem i upita Markovinu:

- Koliko da ti platimo odštetu?
- Ništa — uzvрати odmah Markovina.
- Reci samo, koliko? — ponovi oficir; kad mu je tumač preveo odgovor.
- Ma ništa, šta ćeš platiti — ponovi Markovina.

— Ama, kaži, čovječe, platićemo ti koliko želiš — po treći put će oficir da bi odobrovoljio seljaka.

— A šta ćete mi platiti — uzviknu sada Markovina — otići ćete vi i tako, pa će mi sve ostati fraj.

PSOVKE POSLIJE BOJA

P očetkom leta 1942. godine Drugi bataljon Trećeg ličkog partizanskog odreda, pod komandom Staniše Opsenice (kasnije proglašen za narodnog heroja), vodio je jedan dan neprekidnu borbu protiv ustaša oko Perušića u Lici. Ređao se juriš za jurišem s jedne i s druge strane i položaj je prelazio iz ruku u ruke nekoliko puta. Pred veče se borba utišala, a onda su se partizani i ustaše počeli dovikivati i psovati. Veče je bilo tiho, položaji sasvim blizu, pa se mogla čuti svaka riječ.

Obilazeći položaj, Staniša naiđe na jednu grupu koja je baš toga časa na ustaške psovke odvrćala još masnijim.

— Što se svađate, vragovi, možete se još i potući — reče Staniša i produži obilazak.

S PARTIZANSKOM PROPUSNICOM

U jesen 1941. godine u Hercegovini je bila oslobođena dosta velika teritorija, na kojoj su se izdavale specijalne propusnice za kretanje.

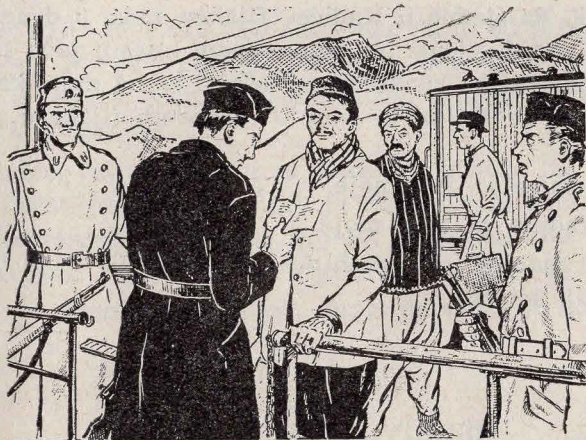
Jednog seljaka, koji je došao na željezničku stanicu Konjic, zaustavi ustaša;

— Daj propusnicu!

Seljak je izvadi. Ustaša ugleda na njoj crvenu petokraku zvijezdu, namršti se i dreknu:

— Šta je ovo? Ne valja ti ta propusnica!

— Ma, ti si lud, kako ne valja! Jutros su me s njom propustili vojnici na osam mjesta, a ti da mi sad kažeš da ne valja.

ZABORAV

Savić Jelušić je bio puškomitraljezac u 4. bataljonu Pete crnogorske proleterske brigade. U jesen 1942. godine bataljon je u toku čitavog dana vodio borbu protiv Nijemaca. Bila je već pala noć kad se četa u kojoj je bio Savić morala na brzinu izvući iz njemačkog obruča.

Pošto se četa izvukla i prikupila, Savić povika:

— E, drugovi, osramotih se — zaboravih municiju.

— A šta ti je ovo u torbi na leđima? — upitao je drug do njega, pipajući rukom okvire pune municije.

»U ZADNJA JE, MILE MOJE«

U jesen 1941. godine kočijaš Kadić iz Spuža vozio je svojim fijakerom za Podgoricu poznatog talijanskog špijuna. Partizani su ugovorili s Kadićem da ga i vrati, a da će ga oni na određenom mjestu sačekati.

Međutim, špijun u povratku, kao da je znao, nikako nije htio da sjedne u Kadićev fijaker, nego u drugi, koji je išao pozadi njega. Na ugovorenom mjestu jave se partizani određenim znakovima. Našavši se na mucu kako da saopšti da se špijun ne vozi u njegovom fijakeru, Kadić zapjeva:

U druga je, lale moje,
u zadnja je, mile moje.

Partizani su se odmah dosjetili, sačekali drugi fijaker i uhvatili špijuna.

ISKRIVLJAVANJE LINIJE

Jednom prilikom u Bosni 1942. godine komesar Četvrte proleterske brigade Mitar Bakić pozove Spasa Drakića, zamjenika komesara bataljona, i prekorno mu reče:

— Je li, Spaso, vi slabo pazite na liniju — uzimate od seljaka ponekad i neredovnim putem... Morate voditi računa i o tome...

— Ama, družo komesaru — odgovorio je Spaso — mi pazimo liniju koliko možemo, ali ponekad je to i teško; zatežem na jedan kraj ja, a na drugi Marko Šofranac (intendant bataljona), pa kad se na njegovu stranu objesi trista gladnih stomaka, onda se, bogme, linija i iskrivi.

STRAH

P olovinom 1943. godine u Mostaru se, poslije pete ofanzive sklonio po kućama veliki dio boraca Mostarskog bataljona. Fašisti su to saznali, pa su, pored mnogih racija i premetačina, ojačali i svoje patrole i postaje po gradu.

No, ipak ih je sve više obuzimao strah od prolaznika, od svakog šušnja i pucnja. Desilo se tako da je u centru grada, u Račini, jedna fašistička četa doživjela neobično »vatreno krštenje«.

Naime, jednom Mostarcu, kada je prolazio na biciklu pored fašističke čete, iznenada je eksplodirala guma. Četa se začas raspršila po ulici, vojnici su plegli po zemlji, prestravljeni i unezvereni. Zatim su se, kad su vidjeli kakvu su sramotu doživjeli, brzo prikupili i napustili ulicu.

PROPRATNO PISMO

U avgustu 1943. godine dio Sjevernodalmatinskog partizanskog odreda napao je kod Skunadina talijansku motorizovanu kolonu, koja se kretala iz Šibenika ka Zadru. U toj akciji zarobljeno je i pet talijanskih vojnika, od kojih su dvojica bili ranjeni.

Pošto se ranjenicima nije mogla odmah pružiti potrebna ljekarska pomoć, naređeno je da teško ranjeni uzjaše na magarca, a onaj drugi da ga vodi do najbližeg talijanskog garnizona u selu Zaton. Sa njima je komandi talijanske jedinice u Zatonu poslato propratno pismo, u kome je, između ostalog, pisalo:

»Pošto ne možemo hitno pružiti pomoć vašim ranjenim vojnicima, upućujemo ih vama na liječenje. Time vam još jednom potvrđujemo našu partizansku čovječnost, a od vas ne tražimo ništa drugo nego da nam vratite zdravog magarca i da se na njemu ne pravite junaci kao obično. Jer, iako je životinja, vrši progresivniju ulogu od vas«.

TOMO JABLAN I KUHINJA

Jula 1944. godine vodila se teška borba oko Andrijevice. Tomo Jablan, postariji seljak, bio je nekoliko dana ranije raspoređen u kuhinju. Nećkao se, ali mu nije bilo druge. Kad je počela borba, ostavi Tomo kuhinju i pravo na komesarovu osmatračnicu.

— Gde je Treća četa, družo komesare?

— Šta će ti četa, Tomo, tamo je tvoj zadatak.

— Ja tamo neću, nego idem gdje se obrazi dijele, a ako nema ko kuvati, hajde ti pa vari — odgovori Tomo.

»POSLJEDNJI OSTACI«

Početkom septembra 1942. godine u Kaštel-Starom Talijani i ustaše bacili su letke upućene partizanima u kojima su se »posljednji ostaci bandi« pozivali na predaju. Kao krajnji rok određen je 15. septembar. Elem, noću uoči 15. septembra s Kozjaka zaštekću mitraljezi. Talijani na stanici brže-bolje otrče u zaklon. Vidjevši to, željezničari su im govorili:

— Ma nije to ništa, to se posljednji ostaci predaju.

ŠTEDNJA SNAGE

Bilo je to u junu 1942. godine. Drugi bataljon Prve proleterske brigade odmarao se gladan već treći dan kod Lučkih koliba na Zelengori.

— Vala, drugovi, lijepa planina! — uzviknu neko.

— Koja vajda kad je pusta i gladna — dobaci drugi.

To je dalo povoda Maksu Sekuliću da četi ispriča iskustva šesnaestodnevnog štrajka glađu u cetinjskom zatvoru. Imao je namjeru da pouči drugove kako treba racionalno iskoristiti snagu mišića kad se dođe na »tanke grane«. Pričajući to smotao je cigaretu, pa pošto nije imao vatre, obrati se Marku Katniću, koji je sjedio i pušio malo podalje od njega:

— Oprosti, Marko, očeš mi donijeti taj oganj da naždijem?

— Oprosti i ti meni, Makso, ali moram da štedim snagu — odgovori mu Marko.

»IZGUBLJENA« ĆUSKIJA

Početakom 1942. godine jedna grupa partizana trebalo je da poruši cestu koja vodi od Rudog prema Pljevljima. U njoj su bili i Gojko Radović i Aco Nikolić. Uoči polaska svaki od boraca je zadužen sa po jednom alatkom, koju je po izvršenom zadatku trebalo da vrati — pošto su bile pozajmljene od seljaka. Aco Nikolić je nosio dosta tešku gvozdenu ćuskiju.

Akcija je izvedena za vrlo kratko vrijeme noću. Po povratku u četu, Nikolić se sjetio zaduženja, pa će:

— A, Gojko, šta bi sa onom mojom ćuskijom?

— Na ramenu ti je, druškane — odgovori mu Gojko.

TRGOVINA GAZDE »ŠARCA«

Ubici za Banju Luku, dok čitav grad odjekuje od uličnih borbi, jedan ranjeni borac polako se penje uz brdo Petrićevac prema brigadnom previjalištu i puši cigaretu.

— Uh, pobogu, gdje nađe tako lijepe cigarete, da i ja pođem? — užurbano ga pripita neki »duboki« pozadinac.

— Eno, dolje, u radnji gazda »šarca« — odvrati mu ranjenik.

— Ama koga to Šarca? Ja nijesam čuo za tu trgovinu, a ovdašnji sam — opet pripita pozadinac.

— Eno onoga dolje što rešeta po gradu, čuješ li? — nasmija se ranjenik obraćajući mu pažnju na paklenu paljbu njemačkih mitraljeza »šaraca«.

»SILE OSOVINE«

U četvrtoj ofanzivi proleter i zarobe njemačkog majora i jednog Talijana. Sprovođnik ih poveza nekačkom uzicom i potjera pred sobom. Idući tako, naiđe na Koču Popovića, koji ga upita:

— Ko su ti ovi?

— Sile osovine, družu komandante, smijući se odgovori sprovođnik.

»HRABRI« BERSALJER

Dogodilo se to u Crnoj Gori 1943. godine. Jedan talijanski poručnik dobije naređenje da neko od njegovih vojnika po svaku cijenu donese radio-stanicu sa vrha jedne čuke, koja je bila pod vatrom partizana.

Poslije dugog moljakanja i pričanja o »majci Italiji«, koju treba spasti i braniti, javi se jedan bersaljer.

Poručnik, sav srećan, potapša ga po ramenu i pohvali pred ostalim vojnicima, pa, da bi mu okušao hrabrost, neprimijetno izvadi pištolj i opali na njega dva metka: jedan kroz šešir, a drugi kroz šinjel. Iznenađen, vojnik je stajao ukočen i samo treptao očima.

— Bravo, Italija je spasena. Ovakvi se hiljadili — viknu oduševljeni poručnik — A sada, idi odmah neka ti dadu nov šešir i nov šinjel.

— A pantalone? — upita bersaljer.

— Pantalone? Pa ja u njih nijesam pucao.

— Da, ali ja jesam, sinjor tenente — odgovori »hrabri« bersaljer.

ČIČA MARKO — PENZIONER IZ LJEŠANSKE NAHIJE

O samnaestog jula 1941. godine ustanici su zauzeli Kolašin. Na zgradi bivšeg sreskog načelstva pojavila su se dva nova natpisa: Mjesni komitet Komunističke partije Jugoslavije za Kolašin i Vojni komitet Narodne revolucionarne vojske Kolašin. Jednog dana stražari su primijetili jednog čičicu, sijedih brkova, u crnogorskom odijelu, kako zagleda zgradu. Jedan od stražara ga zaustavi i upita:

— Je li, stari, ko si ti i odakle?

— Što te to interesuje?

— Interesuje me, bolan, nepoznat si mi!

— Kad si baš toliko radoznao, da ti kažem: ja sam čiča Marko, penzioner iz Lješanske nahije.

— A kako ti je prezime?

— Čiča Marko — odgovori Moša Pijade, ne zadovoljivši stražarevu radoznalost.

RAČUN VICA BULJANA

Jednom prilikom 1941. godine vozio se Vice Buljan sa jednim partijskim funkcionerom malim motornim čamcem. Na putu ih je zadesila bura i oni su dobili morskbu bolest. U jednom mjestu su se iskricali, s tim da odmah nastave vožnju. U međuvremenu neko im je donio ručak. Tek što je primio porcije s jelom, Vice ih je jednostavno iskrenuo i prosuo u more.

— Zašto? — upita ga saputnik.

— Lakše mi je ovako, nego malo kasnije da buljim oči — odgovori mu Vice.

DOKAZ

Negdje u jesen 1944. godine prispio je u okolinu Čajniča jedan bataljon Šeste crnogorske brigade. Na tom terenu trebalo je odmah pristupiti organizovanju narodne vlasti. Uoči konferencije došao je kod komesara bataljona Boža Petrovića seljak Rasim, s torbom o rameu, u kojoj je bila plečka mesa i boca rakije.

Čim je sio, Rasim izvadi ponude iz torbe i poče razgovor.

— Čuj, bolan, gospodine komesaru, ja sam ti za ovo još od onog vakta... Ako ne vjeruješ, daj ti meni neku komunističku knjigu, pa ćeš vidjeti kako ih čitam.

NE DOLIKUJE VAM

Odmah poslije julskog ustanka, kada su Talijani zauzeli Žabljak, jedna njihova četa upadne u selo Pitominu i otvori paklenu vatru na kokoške.

Partizanska trojka, koja se nalazila u šumi blizu sela, da bi saznala šta se to dešava, presrete jednu ženu koja je bježala s pijetlom ispod miške.

— Šta se to događa?

— Ratuje Emanuelo s kokoškama — odgovori ona.

— Šta, Talijani?

— Zato sam i došla, znala sam da ste vođe u šumi, pa sam htjela da vas obavijestim da ih slučajno ne biste napali, da ne ocrnite obraz.

— Zašto da ne ocrnimo obraz?

— Ama, ne dolikuje vam. Ovakvu bi vojsku i mi žene prakljačama raščerale.

TEŽAK ZADATAK

U proljeće 1943. godine naše jedinice i ustanove na oslobođenoj teritoriji srednje Dalmacije bile su u vrlo teškim prilikama u pogledu ishrane. Sa ostalima gladovali su i članovi Okružnog komiteta Partije, koji je tada bio smješten u selu Brštanovu. Jednog dana neki seljak donese na poklon drugovima iz Komiteta sedam jaja. Odmah su ih skuhalo i tada se našli u neprilici kako da ih podijele, jer je tada u sjedištu Komiteta bilo samo šest lica. Slože se da podjelu izvrši drug Ante Jurjević Baja. On se prihvati tog nezahvalnog posla i svakome da po jedno jaje, a kad dođe do onog sedmog, odmah naglasi da ga se on odriče. To učiniše i ostali.

— Kad ga neće niko, onda ne preostaje drugo nego da ga bacim kroz prozor — zaključio Baja, i to učini.

Pet iznenađenih pogleda naglo se usmjeri prema prozoru, uz jednoglasan uzvik:

— Šta učini, pobogu!

BLAGO NEPLIVAČU

S proljeća 1942. godine trebalo je da se Vice Buljan i Pavao Krce barkom prebace iz jednog sela na obali u drugo. More je bilo nemirno. Pred ulazak u barku zapitao je Vice Pava:

— Pavo, znaš li ti da plivaš?

— Ne — odgovori ovaj.

— E, blago tebi, ti ćeš bar odmah potonuti, a ja treba da se izmučim, pa tek onda da odem na dno.

NA PARTIJSKOJ KONFERENCIJI

Kad je u jesen 1942. godine održana partijska konferencija za Liku, u salu je, pored mnogih delegata, ušao i jedan ranjeni borac na štakama. On nije bio delegat, a ni član Partije. Delegati su ga pogledali i počeli se pitati otkud i zašto će on tu. Onda mu je prišao Mile Počuča i upitao ga:

— Je li, druže, a što si došao ovamo?

— Hoću da prisustvujem konferenciji.

— Pa dobro, jesi li ti član Partije?

— Ne, ali mislim da budem.

— E, kad je tako, a ti onda sjedi.

»HVALJEN ISUS, HRVATI!«

Na jednom političkom zboru 1943. godine u Livanjskom polju, pred okupljenim Srbima, Hrvatima i muslimanima govorio je i Pavao Krce, istaknuti član Hrvatske

seljačke stranke, iz okoline Sinja. Osnovno u njegovom govoru, kao i u govorima ostalih, bilo je: treba neprestano jačati bratstvo i jedinstvo. Poslije njega dobi riječ neki član HSS iz Livna i poče ovako:

— Dobar dan, Srbi i muslimani! Hvaljen Isus, Hrvat!

— Lipo, gospe mi — dobaci na to Krce — mi sastavljamo, a ti rastavljaš.

DESET DANA KONJA, DESET KOBILU

Kad je, poslije svog formiranja 1942. godine Četvrta proleterska brigada maršovala za Bosnu, imala je priličan broj ranjenika, koji su se kretali sa njom. Međutim, bilo ih je dosta koji su zahtijevali da idu sa svojom jedinicom. Tako je Ivo Strugar Repato, koji je bio ranjen u nogu na dva mjesta, zamolio komesara da mu da konja kako bi se kretao sa svojim bataljonom.

— Bolje da ideš u bolnicu — savjetovao mu je komesar.

— Makar jedno deset dana — insistirao je Ivo.

— Dobro — pristao je na kraju komesar Boško Đuričković.

Kad je deset dana prošlo, pozove ga komesar i upozori na riječ.

— Jeste, druže komesaru — odgovori Ivo — mi smo se dogovorili da jašem konja deset dana, ali ti bi mi sad mogao dati kobilu, a poslije deset dana opet ćemo se dogovoriti.

KUVAR I TENKOVI

Kad su partizani prvi put napadali Banju Luku, sastala su se negdje iza ponoći dva kuvara dviju susjednih, četa. Sjede pored kazana i daju »prognoze« o ishodu bitke. Odjednom se u daljini začu neko zvrjanje.

— Vidi tenka! — ustuknu kuvar Jovo i podiže glavu.

— Uh, gdje, gdje? — skoči kuvar Đuro i prestravljeno se zagleda u pomrčinu.

— Kako gdje — eno ga čuje se pred gradom — mirno objasni Jovo.

— Pa tako, brate, kaži — smiri se Đuro — reci »čuje se tenk«, a ne »vidi tenka«.

NEMA PREDSTAVNIKA HERCEGOVINE

Poslije Drugog zasjedanja AVNOJ-a u svim našim jedinicama na časovima političke nastave borci su upoznavani sa njegovim značajnim odlukama. Uporedo se govorilo i o ulozi antifašističkih vijeća republika. Na jednom takvom sastanku u radnom vodu 2. bataljona Treće krajiške brigade politički delegat je htio da provjeri kako su borci shvatili karakter i značaj odluka.

— Ko će da objasni šta je ZAVNOBIH?

Jedan borac, koji je tek prije nekoliko dana došao u partizane, diže se da odgovori:

— ZAV... ZAVNO... ovaj ZAVNOBIH... pa to je sjednica.

— Ma neće biti baš samo sjednica — upade mu u riječ delegat — jer je i ovaj naš vodni sastanak neka vrsta sjednice, pa je li i on ZAVNOBIH?

Borac pogledom dobro odmjeri svakog vojnika, pa, kao iz puške, brzo odgovori:

— Ne, družo delegate, ova naša sjednica nije ZAVNO-BIH, jer ovdje nema predstavnika Hercegovine.

STARAC RITER

Poslije oslobođenja Bihaća jedna baba čula da se u komandi područja dijeli neka roba, pa dođe da moli komandanta:

— Družo Stevo, daj mi jedne čakšire za mog starog. Ne mogu ga više gledati, posto pravi riter.

— Kakav riter, ženska glavo? — čudi se komandant.

— Bogami, pravi pravcati riter! — kune se baba — Eno ga sav je u ritama.

RAZLIČITE KLASE

Jedne noći 1941. godine, prije otvorenog izdajstva četnika, susrele se u Šumadiji, ispod Rudnika, dvije čete — jedna Šumadijskog partizanskog odreda, a druga četnička.

— Stoj, ko ide? — upitao je partizan iz patrole.

— Ovde komandir četničke čete, kapetan Đorđević, iz 56 klase (mislio je na klasu iz Vojne akademije), a ko je tamo?

— Ovde partizanska četa, komandir Ilić — iz radničke klase.

KOLIKO IH VOLI

Da bi vidio koliko njihovu vojsku voli istarski narod, jedan talijanski oficir upita jednog Slovenca:

— Šta bi ti uradio za engleskog vojnika?

— Ništa! — odgovori ovaj.

— A za partizane?

— Ni za njih ništa.

— A za talijanske vojnike? — navaljuje oficir.

— Za njih bih radio čitavog života.

— Vrlo dobro, vrlo dobro, tome sam se i nadao. A šta si ti po zanimanju?

— Grobar — odgovori ovaj.

MALA RAŠA PROTIV VELIKOG RAJHA

Poslije kapitulacije Italije u Istri je buknuo sveopšti narodni ustanak. Nijemci su nastojali da ga po svaku cijenu uguše.

Jednog dana je iz Pule prema Raši pošla jaka njemačka motorizovana kolona. Zastala je pred srušenim mostom na rijeci Raši. Na drugoj obali bili su partizani. Da bi ih na neki način zastrašili, Nijemci su poslali partizanskom komandantu ovakvu poruku:

»Ako se ne predate, u ime velikog nemačkog Rajha bićete uništeni«.

Kada je pročitao poruku, partizanski komandant je mirno odgovorio:

»Mala Raša prihvata borbu s velikim nemačkim Rajhom«.

NAJBOLJE JE KAD JE ČOVJEK ZDRAV

Za vrijeme ustanka neki nepoznati ljudi susreli jednog starog čoveka iz sela Otoke na Uni, pa će ga upitati: — Šta ti, stari, misliš: jesu li bolji partizani ili četnici? Nepovjerljivi starac ne znajući kojoj strani pripadaju ovi koji su ga pitali, odgovori:

— Bogme, brate, najbolje je kad je čovjek zdrav.

»STRATEGIJA«

U proljeće 1943. godine, odstupajući ispred partizana koji su nadirali prema Crnoj Gori, četničke brigade su organizovale posljednji otpor na brdu iznad Brezovog Polja, koristeći bunkere koje su Talijani ranije izgradili. Ali pri prvom partizanskom napadu oni su bunkere napustili. Bježeći ispred partizana, vojvoda Pavle Đurišić naiđe na Milivoja Kapešića, koji se bio šćućurio u bunkeru čekajući partizane da im se pridruži.

— Zašto ne odstupiš? — viknu ljutito vojvoda. — Hoćeš da se predaš razbojnicima, je li?!

Milivoje pokuša da izvrda:

— Ama kakva predaja, gospodine, bog s vama. Hoću da im se zabacim iza leđa, pa da otpozadi grunem.

Ali se vojvoda, kome se do tada skoro polovina ljudstva bila predala partizanima, nije dao prevariti.

— Vidim ja — zabacujete se vi njima iza leđa još od Neretve, pa sad nema ko da ih dočeka s čela.

MAHMUT BUŠATLIJA GOST ŠEFA POLICIJE

Narodni heroj Mahmut Bušatlija, jedan od organizatora ustanka u istočnoj Bosni, uhvaćen je jula 1941. godine u Maglaju, kada je pokušao da se prebaci na Ozren, i doveden pred ustaškog šefa policije.

— Ko si ti? — pita ga šef policije nabusito.

— To je drskost, gospodine, velim vam, pravi bezobrazluk! — odbrusio je Bušatlija. — Moj ujak, ministar Kulenović, doznaće šta ste učinili.

— Kako, kako? — zbunio se policajac. — Molim, ko ste vi? — dodao je mnogo blaže...

Bušatlija je ispleo cijelu priču. Eto, on, prvi rođak Pavelićeva prijatelja Kulenovića, došao u Maglaj da kupi kuću. Želi da tu sa porodicom provede ljeto, a hapse ga neki glupani, kao da je on običan dronja ili zlikovac.

Šef policije mu je povjerovao. Štaviše, ponudio mu je jednu od svojih kuća na prodaju i uslužno ga odveo u hotel na spavanje.

DALI SVE OD SEBE

Prije polaska u Bosnu, u borbu protiv partizana, bojnik je u Zagrebu održao govor domobranima. Između ostalog, naglasio je:

— Vi ste mladi i neiskusni, ali to nije tako važno. Glavno je da u borbi date sve od sebe što se od vas bude zahtijevalo.

Domobrani su napustili Zagreb i stigli u Bosnu. U prvom okršaju partizani su zarobili cijelu jedinicu. Jedan

broj domobrana je dobrovoljno pristupio partizanima, dok su se ostali vratili u Zagreb i bili izvedeni pred sud.

— Zašto ste predali oružje i opremu partizanima?
— upitao ih je sudija.

— Pa, gospodin bojnik nam je prije polaska u Bosnu rekao da u borbi moramo dati sve od sebe — odgovori jedan optuženi.

NEPOZNATA RIJEČ

P očetkom 1944. godine na času političke nastave u jednoj četi Trećeg bataljona Treće sandžačke brigade bilo je govora o borbama naših jedinica u Srbiji 1941. godine. Sastanku je prisustvovao i komandant bataljona.

Negdje pri kraju časa, želeći da provjeri znanje boraca komesar bataljona upita jednog:

— Kada su srpske jedinice prešle u defanzivu?

— Druže komesaru — odgovori ovaj — ne znam šta znači to »defanziva«.

Komesar je upitao još nekoliko boraca, i pošto nijedan nije znao da objasni značenje te riječi, obrati se čitavoj četi:

— Ko zna šta je to defanziva?

Tada se javi za riječ puškomitraljezac Spasoje Šarčević.

— Druže komesaru, takva riječ je nepoznata u našoj četi, nije se još odomaćila kod nas.

— I bolje što nije — odgovori mu smijući se komesar.

ISTAKNITE KOŠULJE I GAĆE

Petnaestog maja 1945. godine na pregovorima o predaji oko 100.000 neprijateljskih vojnika, postavljen je zahtjev da se u znak predaje istaknu bijele zastave. Međutim, jedan njemački general stavi primjedbu:

— Ali, mi nemamo bijelih zastava.

— E, onda istaknite košulje i gaće — pomogao mu je jedan naš oficir.

KARTU ČITAJ — SELJAKA PITAJ

Obučavajući svoje komandire u čitanju karte i upotrebu busole, komandant Kalničkog odreda Mate Jerković duhovito im je dao i jedan praktičan savjet:

— Kartu čitaj — seljaka pitaj!

Jednom prilikom, dok se bataljon poslije dugog noćnog marša odmarao u nepoznatom kraju, reče komandant Jerković komandiru Čoki:

— Dede, Čoka, odredi stajnu tačku i kaži koje je ono mjesto što se vidi dolje pravo ispod nas.

Čoka je zadatak shvatio ozbiljno i odmah pomoću busole počeo orijentisati kartu. Uto naiđe seljak s bremenom drva na leđima:

— Je l', čiko, koje je ono mjesto što se vidi dolje ispod nas? — upita Čoka.

— Marija Bistrica — reče seljak.

— E, moj Čoko, tako bi i moja tetka znala čitati kartu — dobaci mu komesar Mrki.

— Pa, družo komesaru, komandant odreda je i sam rekao:

»Kartu čitaj, seljaka pitaj«.

POBJEGOŠE TALIJANI

U jednoj borbi dio bataljona u kome je bio Repato (Ivo Strugar, borac Četvrte crnogorske proleterske brigade) zaustavljen je neprijateljskom vatrom. Naprijed se ne može od žice, a Talijani tuku žestoko. Naši polijegali po zemlji, uhvatili zaklon i čekaju. I ko zna kako bi se sve svršilo da se, najzad, Repato ne uspravi i ne povika:

— E-hej! Pobjegoše Talijani!

Skočio je cio bataljon i jurnuo na Talijane, koji počеше bježati.

ŽIKINO GLUMAČKO KRŠTENJE

U jednom bosanskom selu, na improviziranoj partizanskoj pozornici, sa dva vojnička ćebeta mjesto zavjese, grupa boraca 23. divizije davala je priredbu za svoje drugove i mještane.

Između ostalih tačaka bio je i skeč u kome jedan radnik pred njemačkim komandantom mjesta govori da bi želio da radi za njemačku vojsku i da ima što više posla. Kada ga njemački oficir upita šta je po profesiji, trebalo je da odgovori — grobar.

Međutim, borac Žika, koji je prvi put igrao na pozornici, zbuni se od mnogih gledalaca, pa umjesto da kaže — grobar, reče — crkvenjak.

Istog trenutka gledaoci u prvim redovima čuli su iza ćebadi nečiji glas:

— Uh, bogati, čudo ne reče da si patrijarh.

ODLIKOVAN ORDENOM ZECA

U borbi protiv jedne manje partizanske jedinice čitav puk Talijana bio je do nogu potučen. Spaslo se svega nekoliko vojnika i komandant. Poslije borbe komandant puka je poslao svom pretpostavljenom izvještaj o porazu. On je došao do ruku talijanskog generala Roate, koji je, pročitavši ga, sa strane napisao opasku:

»Komandanta puka odlikovati ordenom zeca«.

ŠTO BAŠ SADA

Poslije jedne borbe Petog šumadijskog odreda nađe se među zaplijenjenim materijalom i jedan veliki budilnik, koji niko nije htio da uzme. Uto naiđe Živorad Adamović Palančanin i, sav radostan, uze sat, pa ga pažljivo stavi u torbu.

Iste večeri odred krene na zadatak. U streljačkom stroju borci su prilazili neprijateljskom položaju. Prenosila se komanda: »Tišina, tišina...« Najednom započeo jasno zvrjanje budilnika.

— Što baš sad zvoni kad smo pred bunkerom — ote se Palančaninu, i leže na torbicu ne bi li prigušio zvonjenje. Borci se od sve muke nasmijaše i jurnuše na Nijemce.

Poslije borbe zadirkivali su Palančanina.

— Eto ti tvog sata, zamalo da nam upropasti napad. Ali on se nije dao:

— Sat je dao signal za početak juriša, i to u pravi momenat. Ko zna šta bi bilo da on nije na vreme zazvonio.

»STRUČNJAK«

Prilikom povratka iz Moslavine za Slavoniju jedna patrola Osamnaeste slavonske brigade ubila je neprijateljskog kurira — motociklistu. Kad je stigao komandant, narodni heroj Ivo Marinković, odmah je zatražio jednog stručnjaka za motocikle. Kad se javio jedan borac, komandant mu reče:

— Zapali družu motor.

— Razumem družu komandante, reče borac, pa brzo nađe naručje slame i prekri motor.

— E, moj druže, ovakvih stručnjaka ima dosta.

No, motocikl je ipak zapaljen, pošto je bio neispravan.

ZNA DOMOBRAN POSTUPAK

Zarobili partizani grupu domobrana pa ih straše:

— E, sad ste obrali bostan: ima glave da vam poškidadamo.

— Ne pali to kod nas! — smjelo odgovori jedan domobran. — Najprije vi nas ima da sprovedete štabu, tamo će nam održati predavanje o ciljevima narodnooslobodilačke borbe, pa će nas pustiti kućama. Znam ja to dobro, već sam se dosada tri puta predavao i tri vam puške donio.

SLABO SE IZRAŽAVA

Krajem aprila 1942. godine komandant Omladinskog bataljona Durmitorskog odreda pozva omladinca Živka Bojovića i naredi mu da izvidi četničke položaje. Dade mu dvogled da se posluži prilikom izviđanja.

Međutim, kako nije znao da tačno podesi dvogled, Živko odluči da podatke o neprijatelju prikupi na drugi način. Uputi se prema četnicima, zarobi četničkog osmatrača i povede ga sa sobom. Kad je došao pred kolibu u kojoj se nalazio štab bataljona, zamoli jednog druga da pričuva četnika, a on uđe kod komandanta.

— Sjedi i pričaj šta si sve vidio — reče komandant.

— Druže komandante, pošto se ja slabo izražavam, doveo sam jednog pismenijeg od mene, koji će vam sve lijepo ispričati.

Onda otvori vrata i pozva bradonju:

— Izvolite, gospodine profesore, ući!

»OVE RAGE NOSE NAŠE SNAGE«

Dok se kolona Prve proleTERSke brigade kretala uzanom prtinom kroz dubok snijeg, dva konja su se zaglavila i zakrčila prolaz.

— Sklonite te rage s puta — ljutito doviknu jedan borac konjovocima.

Čuo to komandant brigade, koji se baš tu našao, pa će borcu:

— Ove rage nose naše snage.

I TENK MORA DA DIŠE

Neprijatelj je jednim vodom tenkova uporno pokušavao da prodre u selo Bijelu, koje je branio Prvi krajiški proleTERSki bataljon. Proleteru su se ručnim bombama suprotstavljali oklopu. U tome je naročito prednjačio borac Branko Vuković.

Njemu se pridružio i puškomitraljezac Šegan. Bacio je nekoliko ručnih bombi, a zatim otvorio vatru iz puškomitraljeza na čelni tenk.

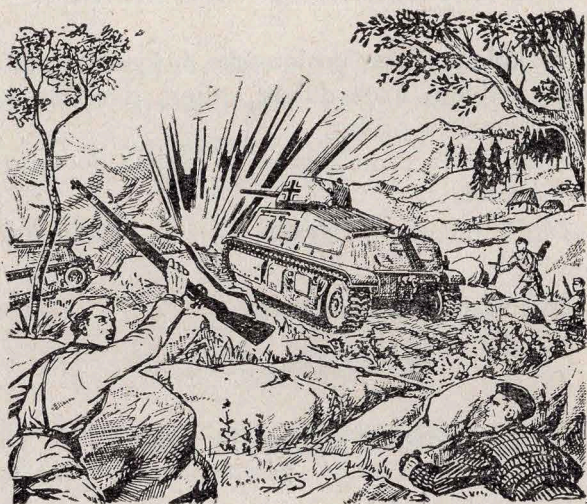
Meci su se odbijali od tenka ne nanijevši mu nikakvu štetu.

Vidjevši to, Šegan je ostavio puškomitraljez, uzeo pušku od svog pomoćnika i počeo da nišani na tenk.

— Šta to radiš, Šegane? — upita ga komandir.

— Tražim rupu. Mora da je negdje i tenk šupalj. Jer, na šta onda diše? — odgovori Šegan i poče da gađa.

Ponijeti ovom duhovitošću svoga druga, proleter i su uz poklik: »Ura!« zasuli ručnim bombama tenkove i odbili drugi njihov juriš.

Sjutradan su prepričavali svoju prvu borbu protiv tenkova.

— Bogati, Šegane, šta ti bi da gađaš tenk puškom? — upita ga komandir.

— Ma, nijesam ni ja, družo komandire, lud, pa da ne znam šta puška more, a šta ne more da učini. Nego sam, pošteno treba govoriti, htio da razbijem strah od tenkova kod sebe, a more biti i još kod nekih.

IZVRŠILI ZADATAK

Poslije jednog okršaja sa partizanima satnik je raportirao pukovniku:

— Gospodine pukovniče, moja četa je naišla na tragove partizana...

— Vrlo dobro ...? — prekide ga pukovnik.

— Borili smo se.

— Čestitam. Znači, nije ostalo nijednog?

— Da. Nijednog iz moje čete.

MARKO BOLJI OD FADILA

Jedan od organizatora ustanka na Kosovu 1941. godine bio je Fadil Hodža, narodni heroj, koji je tada nosio legalno ime Marko Marković. O njemu i diverzantskim akcijama koje je izvodio mnogo se pričalo na Kosovu.

Neki seljak, koji je Fadila Hodžu dobro poznao, priđe mu jednom i reče:

— Slab ti je odred, Fadile. Jesi li čuo kako se bori Marko Marković?

OKRZNULO GA

Za vrijeme napada na njemačke bunkere eksplodira mina u blizini puškomitraljesca Slobodana Ratkovića Ere i rani ga, ali je on i dalje gađao iz svog »šarca«.

Kad se četa približila njemačkim bunkerima, jedan od drugova opazi krv na Slobodanovim leđima.

— Ero, pa ti si ranjen? — upita ga.

— Ma nije to ništa. Okrznulo me samo — odgovori ovaj.

— Kako okrznulo, kad si sav krvav?

— Pa tako, okrznulo me samo na pet-šest mjesta — odgovori Era i pođe da se previje.

LINIJAŠKE MUKE

Nijemci odstupaju. Proleter i ih gone bez predaha. Vod za vezu muku muči. Taman uspostavi vezu, a ono — pokret. Ponovo kupi liniju, juri za četom — nikada kraja.

Taman su vezisti stigli četu na jednoj čuki i počeli da odmotavaju kabl kad Nijemci ponovo odstupiše.

— Veza naprijed! — uslijedilo je naređenje iz streljačkog stroja čete.

— E, vala, ne može se više naprijed — odvrati jedan od vezista sav okupan u znoju. Stignite vi njih ako možete, pa ćemo i mi vas stići i veza će biti uspostavljena.

ČIKA-JOVINA AKCIJA

Jedne noći u jesen 1942. godine partizan Miloš Trifunović je bio u patroli u jednom selu ispod Kozare, te navrati i kod čika-Jove, poznatog partizanskog prijatelja. Tek što su počeli da večeraju, na kući se otvoriše vrata i pojaviše se dva žandarma sa puškama. Puške planuše i ugasiše petrolejku. Miloš pođe prema njima, ali ga žandarmerijski narednik ščepa za ramena i obori na pod. Počelo je rvanje. Žandarm je bio fizički mnogo jači i Mi-

lošu je već ponestalo daha kad je uspio da slobodnom rukom izvuče pištolj i ubije žandarma.

— Ne ubijaj, bolje da ga živog vodimo u Banju Luku — povikao je narednikov pratilac, misleći da je to narednik pucao.

Pošto nije dobio odgovor, žandarm se sjeti o čemu se radi, opali iz pištolja i Miloša samo lako rani, a zatim se baci na njega svom snagom, hvatajući ga za ruku u kojoj je držao pištolj, dok je drugom tražio po mraku Miloševu glavu da bi ga ubio. Najednom, Miloš dobi udarac u rebra.

— Evo ga i treći — pomisli Miloš.

Udarac se ponovi, ali ovoga puta po ruci žandarma. Pošto oslobodi ruku, Miloš opali iz pištolja i ubi i drugog žandarma, a onda stade zadihan.

— Jesi li ti to, Milošu? — javi se čika Jovo iz ćoška.

— Ja sam, ima li još žandarma?

— Nema, nema, samo su dvojica bili.

— Pa ko je to mene onda udario kundakom u rebra?

— Nije kundakom, nego kocem. To sam ja žandarma htio. A može biti da je nešto i tebe u ovom mraku zapalo — odgovori čika Jovo.

IPAK IM ZAVIDI

Stari Ćiro Ružić, poznati junak iz balkanskih ratova, učestvovao je 1941. godine u trinaestojulskom ustanaku u Crnoj Gori. Čim je počeo napad na talijanske položaje, Talijani su se dali u bjekstvo.

Ćiro je potrčao za jednom grupicom talijanskih vojnika, ali su se staračke noge sporo kretale.

Kada je vidio da ne može ništa učiniti, stade i tužno zavrtje glavom.

— Šta je, čiča Ćiro, što tako tužno gledaš za njima, valjda im ne zavidiš? — upita ga jedan mlad borac.

— Vala, sine, zavidim, ali ne na junaštvu, nego na zečjim nogama.

»AKO NISI, BIČEŠ«

Početakom 1944. godine, usred najveće zime, Trinaesta dalmatinska brigada prešla je Velebit, prebacila se preko pruge između Zrmanja i Gračaca i jednog dana pred večer izbila u selo Aleksiće na Gubavčevom polju, gdje je trebalo da prenoći. Borcima je bilo već dobro poznato gostoprimstvo ličkog seljaka, naročito omladine i predstavnika narodne vlasti, pa su se ovakvim susretima uvek radovali.

U brigadi se tih dana nalazio i major Marić, koji je došao po službenom poslu iz štaba korpusa. Bio je vrlo mlad i upravo je tih dana prišao oznake čina. Kada je vidio nove oznake, seoski odbornik se uputi pravo majoru, unaprijed se radujući što će pokazati da on, kao stari vojnik, zna da oslovi oficira kako valja. Zauzme stav mirno, pozdravi stisnutom pesnicom i glasno reče:

— Druže potporučniče, odbornik sam ovog sela. Koliko imate vojske?

Mladi major se nasmiješi, potapše starog odbornika po ramenu i odgovori:

— Dobro, druže, dobro, lako ćemo za to, samo . . . znaš, ovaj . . . — ja nisam potporučnik.

Odborniku bi neugodno i pomisli: vidi, bogati, gdje mi je pamet, da ne vidim kako je čovjek mlad. Možda ne

mora zato što ima jednu zvjezdicu da bude odmah potporučnik. A sem toga, nije zvjezdica na ramenu, nego na ruci. Zato brzo odgovori:

— Oprosti, družo komandante, ali ako nisi, bićeš.

TITO I STARICA

Jako iznureni i gladni poslije proboja sa Sutjeske, borci nijesu svraćali ni u jednu kuću da traže hranu. Čak je bilo i naređeno da se od naroda ništa ne uzima.

Jednom je pored kolone u kojoj je bio i drug Tito stajala neka starica sa kukuruznim hljebom u rukama i nudila ga borcima. Ali, ni jedan nije htio da uzme.

— Uzmite, to je posljednje što sam imala, za vas sam spremila — molila je starica.

Kada je pored nje naišao drug Tito, ona ga je takođe ponudila. Tito je sjahao s konja, uzeo hljeb i poljubio staricu, a onda sustigao drugove koji su odbili da uzmu hljeb.

— Niste smjeli odbiti da primite hljeb — reče Tito. — Izgleda da ste suviše kruto shvatili direktivu. Jer, vi bi ovu staricu uvrijedili do dna srca da joj nisam ispunio želju.

DA ODUŽE SVOJ DUG

Jedna četa 1. bataljona 13. udarne proleterske brigade opkolila je željezničku stanicu u Peščenici, u kojoj su se nalazili domobrani.

— Predajte se! — uzviknuo je komandir čete.

— Ne možemo se tek tako predati — odgovorio je jedan od domobrana. — Prvo treba svaki od nas da ispali po pet metaka u zrak pa tek onda.

IZVIĐANJE IZ VAZDUHA

Početkom 1942. godine štab Prvog bataljona Prve proleterske brigade uputi Novicu Radovića da izvidi četničke položaje u Poljima kod Mojkovca i utvrdi jačinu, raspored i namjere neprijatelja. Poslije povratka Novica izvijesti komandanta bataljona narodnog heroja Pera Četkovića, da se u Poljima nalazi oko stotinu četnika i da nema nikakvih utvrđenja.

Oslanjajući se na te podatke, komandant dade zadatak jednoj četi da protjera četnike iz Polja. Međutim, četa je naišla na rovove u kojima se nalazilo oko 500 četnika. Poslije jednočasovne borbe četa je ipak uspjelo, uz prilične gubitke, da potisne četnike prema Štitarici.

Poslije izvršenog zadatka komesar čete, narodni heroj Krsto Bajić, izvijesti štab bataljona:

— Izgleda mi da Novica nije vršio izviđanje sa zemlje nego iz vazduha.

KRATAK IZVJEŠTAJ

Kad su aprila 1944. godine četnici izbili na Lim, komandant Osme udarne brigade naredi vodniku Maksimu Radonjiću da sa dva druga poruši most kod Zaostra i da o tome izvijesti štab brigade.

Maksim je eksplozivom odsjekao nogare-stubove mosta i tako ga srušio.

Dva sata kasnije na stolu komandanta brigade stajao je kratak izveštaj:

»Digo noge, Maksim.«

BOLJE DA BJEŽI SAT NEGO NEPRIJATELJ

Treći bataljon Osme crnogorske udarne brigade dobio je naređenje da oslobodi Brodarevo. Trebalo je da napad počne u četiri časa ujutru. Međutim, jedna je četa krenula u napad čitav sat ranije, iznenadila neprijatelja i sama oslobodila varošicu.

Kako se ovoj četi i ranije desilo da počne napad prije određenog vremena, komandant bataljona je pozvao njenog komandira, Milana Jankovića, i ukorio ga zbog toga.

— Šta možemo, družo komandante, kad imamo neku krtiju od sata pa nam stalno bježi naprijed — pravdao se Milan.

— Vratite ga natrag, pa neće bježati — reče mu komandant.

— Bolje je da ga ne diramo — odgovori Milan — jer ako sat bježi, neće pobjeći neprijatelj, a ako sat izostane — izostaće i pobjeda!

DJEVOJČICA I PREDSJEDNIK AVNOJ-a

Za vrijeme četvrte neprijateljske ofanzive naša poznata glumica Ivka Rutić morala je sa svojom ćerkicom Dinom da krene iz Bihaća ka Oštrelju. U koloni, sa djetetom u naručju, Ivka je gazila snijeg kao i ostali borci. Ali, ne zadugo. Kolonu je stigao automobil u kome je bio predsjednik AVNOJ-a drug Ribar. Kada je spazio Ivku, zaustavi automobil i uze je sa sobom.

No, ovo udobno putovanje nije dugo potrajalo, jer je uskoro automobil zapao u snijeg. Kada su se, poslije velikih muka i tek pomoću šest volova, nekako izvukli iz snijega i nastavili put, nagnu se drug Ribar nad malu Dinu i u šali joj reče:

— E, dijete moje, ti treba da zapamtiš: kralja Petra I su kroz Albaniju vukla četiri vola, a tebe, preko Oštrelja, šest volova i predsjednik AVNOJ-a.

»LAKŠA« DUŽNOST

Jedne večeri komesar Drugog bataljona Pete proleterske brigade odredi nekoliko boraca da pođu u selo Miljevinu kod Foče i porazgovaraju sa seljacima. Međutim, borac Novica Durutović, koji je trebalo da ide u selo, zamoli komesara da ga odredi na stražu, a da na mjesto njega pođe neki drugi iz straže. Komesar ga upita za razlog:

— Ama, znate, družo komesaru — reče Novica — zaokupe te ovi seljaci sa međunarodnim pitanjima pa prosto ne znam šta da im odgovorim. A na straži, ako naiđe neprijatelj, znaću.

SLAB KOMANDANT

Jednom se komandant Druge proleterske divizije Peko Dapčević sa grupom boraca odmarao u nekom šljiviku. Šljive su bile zrele, ali se ni jedan borac nije mašio rukom za njih.

Peko pozva predsjednika Narodnooslobodilačkog odbora i reče mu da potraži malo hrane za borce, pošto nijesu jeli 24 časa.

— A jesi li im ti komandant? — upita seljak.

— Jesam.

— E, slab si mi ti onda komandant.

— Može biti — reče Peko. — A po čemu to zaključuješ?

— Kako po čemu, vojska gladna, a ovaj berićet rodio. No ti naredi da se popenju na drvo i da jedu dok ja sakupim nešto hrane. Uostalom, to je moj voćnjak.

»MRTVI« SATNIK

U borbama na Karabegovcu, 1942. godine, ozrenski partizani su potpuno uništili Hadžikadunićevu bojnu. Po završenoj borbi Spasoje Bijelić, borac Lipačke čete, pronađe u podrum jedne kuće domobranskog satnika, koji je sjedio uza zid praveći se da je mrtav.

Spasoje ga prodrma za rame i reče:

— Šta ti tu radiš?

Videći da je otkriven, satnik ustade i, kao pravdajući se, odgovori:

— Eto, čekam vas da vam predam oružje.

DEFINICIJA »PROLETERA«

Jedne nedjelje, neposredno pred oslobođenje Maglaja, okupilo se nekoliko muslimanskih seljaka u kafani i razgovaralo o partizanima, čiji se dolazak uskoro očekivao. Među njima bio je i Omer Hadžić, koga su među sobom držali za najpametnijeg. Pošto neko pomenu proletere, jedan od prisutnih upita Omera:

— Omere, znaš li, bolan, šta mu je to »proleter«?

— To ti je čovjek koji zadre za nešto, pa makar i glavu izgubio — reče Omer.

SJEĆAM GA SE POMALO

U oči ustanka u Crnoj Gori na teritoriji podgoričkog sreza nalazio se drug Moša Pijade. Jedno vrijeme je boravio u kući starog Mihaila Popovića, iz sela Blizna, u

najvećoj tajnosti. Kako je imao na sebi crnogorsko odijelo, Mihailo je mislio da je on zaista Crnogorac, pa će ga jednog dana upitati:

— Odakle si ti, prijatelju?

— Iz Momišića (selo u neposrednoj blizini Podgorice)

— odgovori Moša.

— A poznaješ li ti Stanka Mitrova — upita Mihailo za nekog svog vršnjaka iz okoline Momišića.

Pa, tako — pokuša Moša da se izvuče — sjećam ga se pomalo.

— Kakav si mi ti Crnogorac kad ne poznaješ Stanka Mitrova! — reče iznenađeno Mihailo.

ČETNIČKI MORAL

U proljeće 1943. Peta proleTERSka crnogorska brigada zarobi jednog četničkog komandanta i sprovede ga u štab divizije po Spasoju Radoviću.

Drug koji je bio određen da ga sasluša postavljao mu je razna pitanja: o jačini i namjerama četnika, o imenima rukovodilaca itd. Saslušanju je prisustvovao i Spasoje Radović.

— A kakav je moral u vašim redovima? — upita zarobljenog četnika drug koji je vršio saslušanje.

— Osrednji, odgovori ovaj.

— Kako to osrednji?

Tada upade u riječ Spasoje:

— Lijepo: slabiji nego juče, a bolji nego sutra.

STARAC I HIGIJENA

Među zadatke Narodnooslobodilačke vojske spadalo je i higijensko prosvjećivanje naroda, pa je jedan ljekar iz Sedme kordunaške divizije okupio narod u selu Zbjegu kod Slunja i držao mu predavanje kako se treba čuvati zaraznih bolesti, naročito tifusa, koji je harao po tim selima.

Kako je mnogo upotrebljavao riječi: preventivne mjere, individualna i kolektivna higijena, profilaksa itd. . . , ljudi ga nijesu razumjeli.

Jedan starac, nakon što je puna dva sata slušao predavanje o higijeni, pođe k vratima i promrsi više za sebe:

— Mani ti, druže, tu higijenu. Bolje čuvaj zdravlje, to ti je važnije u ovim teškim vremenima.

NAPAD S LEĐA

Borci Četrnaeste srpske brigade uvijek su se trudili da im lična higijena bude na najvišem stepenu. Kao i mnoge druge jedinice, i oni su za parenje odijela upotrebljavali partizansko bure.

Jednom prilikom, uslijed napona pare, odletje poklopac sa bureta i, kotrljajući se po zemlji, udari u leđa partizana Dimitrija, koji se u blizini brijao.

Iznenaden, on okrete glavu i pogleda higijeničara.

— Ala si ti, bre, neka kukavica! — reče mu ovaj. — Kako bi tek bio uplašen da je umjesto ovog hladnog bilo neko vatreno oružje?

— A kako bi se tek ti uplašio kad bi znao da za ovaj mučki napad s leđa možeš sudski da odgovaraš? — uzvрати Dimitrije i nastavi prekinuti posao.

ŽARKOVA TERMINOLOGIJA

Treća četa Drugog bataljona Trinaeste vojvođanske brigade imala je samo jedan puškomitraljez. Puškomitraljezac je bio Đuro Vojinović, a njegov pomoćnik Žarko Rebec. Međutim, Žarko, koji je takođe bio odličan strelac, jednog dana zatraži od Đure da i njemu dozvoli da gađa iz puškomitraljeza. Oko toga je među njima izbila prepirka. Čak je i komandir morao da interveniše. Najzad su se složili da Žarko gađa iz puškomitraljeza u one dane u sedmici čije ime sadrži slovo »R«, a u ostale dane da gađa Đuro.

Jedne subote četa je morala da pođe hitno u akciju da bi olakšala položaj Trećem bataljonu na koji su iznenada napali Nemci. Žarko prekrši sporazum i zgrabi puškomitraljez. Uzalud ga je Đuro ubeđivao da je na njega red toga dana da gađa. Najzad je o tome izvijestio komandira čete.

— Dobro, Žarko — reče komandir — koji je danas dan?

— Surbota, druže komandire — odgovori Žarko.

TEMPO NE SLUŠA NAREĐENJE

Početak jeseni 1942. godine Šesta istočnobosanska proleterska brigada pokušala je da se prebaci iz Šehovića na Majevicu. Sa njom se nalazio i drug Tempo. Kad je prešla Dubički Potok, naišla je na žestok otpor ustaša. Komandant bataljona naredi Branku Stojanoviću, koga su zvali Krvavi (danas narodni heroj) da sa puškomitraljezom prijete ustaša zauzme jednu dominirajuću čuku.

Branko se odmah uputi prema cilju. Kada je pretrčao pedesetak metara, okrenu se i ugleda kako iza njega trči Tempo s mašinkom.

— Slušaj, Tempo — reče mu Branko — nemoj da ideš tamo gdje ti nije mjesto. Kad izgine cijela Šesta brigada, onda ćeš ti ići da osvajaš bosanske čuke.

I Tempo je morao da zaostane, a Branko je prije ustaša izašao na čuku. Ali nije prošao ni jedan minut, a već je ugledao Tempa pored sebe.

— E, baš ti đavo ne da mira — reče Branko.

Tempo se nasmija.

— Jesi li ti taj Krvavi?

— Jesam.

— Dobro je dok je nama krvavih — reče Tempo — samo si brate suviše strog.

»PRVO DONESI DRVA, PA SE ONDA GRIJ!«

U trećoj neprijateljskoj ofanzivi, juna 1942. godine, Prva proleterska brigada se zadržala dva dana i dvije noći na planini Treskavici. Zbog kiše, koja je tih dana obilno padala, na planini je bilo prilično hladno, pa su borci založili nekoliko vatri.

Kada se vatra Prve čete razbuktala, naišao je stariji partizan da se ogrije.

— Čiča, prvo donesi drva pa se onda grij — povika neko od boraca koji su se okupili oko vatre i sušili mokra odijela.

Čiča se okrenu i pođe po drva.

— Čiča Janko (Moša Pijade) — povika za njim komandir čete Gajo Vojvodić — sjedi, ja ću donijeti drva umjesto tebe.

»PRIJATELJI«

Četnički komandant Bajo Stanišić dođe jednog dana u kuću Spasoja Mijuškovića.

— Kako oni tvoji prijatelji? — upita Bajo ciljajući na partizane.

— Koji prijatelji? — »začudi« se Spasoje.

— Partizani, ada koji će biti drugi! — reče Bajo.

— Bogami, gospodine, više su oni tvoji prijatelji nego moji.

— Kako to?

— Lijepo, uvijek kad navrate raspituju se za tvoje zdravlje — odgovori Spasoje.

»ŠTA ĆE BITI SJUTRA«

U početku pete neprijateljske ofanzive, prilikom razrade jednog plana za napad, komandant Pete proleterske brigade, narodni heroj Sava Kovačević, izložio je komandantima bataljona svoju zamisao napada. Kada je završio izlaganje, jedan od komandanata bataljona primijeti:

— Zamisao je dobra, druže komandante, samo se postavlja pitanje šta će biti sjutra.

— Šta će biti sjutra zavisi od toga šta ćemo učiniti danas — odgovori Sava.

DOBAR IZGOVOR

Jednoga dana 1944. godine četnici iznenada napadnu Drugu četu Četvrtog bataljona Osme crnogorske brigade u Šahovićima (Sandžak). Zahvaljujući brznoj intervenciji bili su odbijeni. Za vrijeme borbe jedan metak je prošao kroz tanke zidove kućice u kojoj se nalazila četna kuhinja i probio huhinjski kazan. Supa, koja se upravo kuvala, počela je da ističe kroz rupu koju je metak načinio. Kuvar Živko Milićević primijetio je to tek kada je skoro polovina supe istekla.

Uto je naišao komandir čete Blažo Milović, i kada je vidio šta se dogodilo, prekorio je kuvara:

— Kakav si mi ti kuvar kad nijesi vidio da ti je metak probio kazan?

— Kako ću ga ja vidjeti kad vi nijeste vidjeli da vam je ruka ranjena — odgovori Živko.

Tek tada komandir primijeti da je ranjen u desnu ruku.

USKA MU LINIJA

Bila je direktiva, ili kako se to još zvalo »linija«, da niko ne smije uzimati od naroda ništa, pa čak ni onda ako bude nešto ponuđeno.

Jednoga dana u selu Komorane kod Brodareva komesar ugleda Živka Kneževića kako izlazi iz jedne kuće.

— Živko, Živko, zašto se ne držiš linije? — upita komesar.

— Držao bih se ja nje da je ona široka ko džada — odgovori Živko — ali ko će kad je tanka ko konac.

IZNENADNO UNAPREĐENJE

Komandant Prvog bataljona Šercerove brigade trebalo je da pođe na neki sastanak, ali nije imao novu bluzu. Zato posla kurira Tončka krojaču da mu donese bluzu. Kako se Tonček prilično dugo zadržao kod krojača, komandant pođe na sastanak u staroj bluzi.

Kad je po povratku saznao da je komandant otišao, Tonček uđe u komandantovu sobu, obuče novu bluzu i stade da se gleda u ogledalu. U tom momentu neko zakuca na vrata i uđe u sobu.

— Tonček, zar si već postao oficir? — upita začuđeno njegov školski drug Janko.

— Pa valjda vidiš, nisi ćorav — odgovori Tonček sa visine.

— Na ovo pismo moram dobiti odmah odgovor — reče Janko i predade Tončku kovertu na kojoj je pisalo: »Hitno na ličnost komandanta«.

Tonček se našao u neprilici, ali se ipak nije htio pred Jankom degradirati, već otvori pismo i pročita ga. U pismu je štab brigade naređivao Prvom bataljonu da odmah udari u leđa Nijemcima, koji su bili okružili Drugi bataljon u selu Poljani.

Tonček potvrdi prijem pisma na koverti, a onda uze slušalicu i u Jankovom prisustvu naredi preko telefona komandirima Druge i Treće čete da odmah napadnu Nijemce i razbiju njihov obruč.

Kad se komandant vratio i saznao šta je Tonček uradio, pozva ga na raport. Ali, tek što je Tonček ušao u sobu, na vratima se pojavi komandant brigade.

— Došao sam da ti čestitam na brznoj i odlučnoj intervenciji, kojom si spasao Drugi bataljon — reče komandant brigade komandantu bataljona.

— Ne meni, nego Tončeku čestitaj — reče komandant bataljona, pokazujući rukom na kurira.

Istoga dana u svim jedinicama brigade čitana je naredba kojom se pohvaljuje snalažljivi kurir Tonček i postavlja za komandira zaštitne čete štaba brigade.

PREKIPJELO MU

Peta ofanziva je bila u najvećem jeku. Duga kolona iznurenih boraca sporo se penjala kozjom stazom prema Vučevu.

Kad je čelo izbilo na Vučevo, Ivo Nikčević progunda:

— Eh, da mi ga je samo uhvatiti.

— Koga to? — upita ga jedan drug.

— Ama onoga ko je ispjevao onu pjesmu: »Volimo vas brda tvrda«.

VIDI IH SVAKI DAN

I dući u Srebrenicu, borac Sedme krajiške brigade Muhamed Pivač svrati usput svojoj rođaki u Vlasenicu, koja ga zadrža na ručku.

U jednom trenutku, dok se ručak još kuvao, četnici sa obližnjeg brda otvoriše vatru. Žena se uplaši i povika:

— Bježi sinko, evo četnika!

— Samo ti spremaj ručak. Ja četnike viđam svaki dan, a ručak jedva jednom u nedjelji — odgovori joj mirno Muhamed.

SIGURNA ORIJENTACIJA

Savo Mrvaljević, komandir voda u jednoj četi Pete proleterske brigade podučavao je svoje borce o načinu orijentacije po noći i na nepoznatom zemljištu.

Sjutradan je Savo propitivao borce iz pređenog gradića.

— Hajde, družo — obrati se jednom — reci nam kako ćeš se orijentisati u gustoj šumi?

— Pomoću velikog Medvjeda — odgovori ovaj.

— Još pomoću čega?

— Pa, pomoću Malog Medvjeda.

— Šta si navalio sve na medvjede, zar nema ništa drugo u šumi pomoću čega bi se mogao orijentisati?

Borac je ćutao.

— Reci nam ti, družo — obrati se komandir borcu Jevti Rakočeviću, zaboravljajući da ovaj nije bio na pret hodnom času.

— Pomoću lisice, družo komandiru — odbrusi Jevta.

— Dobro ne reče pomoću zeca — dodade komandir.

— Znaš, družo komandiru — pravdao se Jevta — pomišljao sam ja na njega, pa ko velim: nije se dobro orijentisati pomoću zeca, jer on nikad ne napada već uvijek bježi.

»NOVOROĐENČE«

Odmah poslije Pete ofanzive vodila se ogorčena borba za jedno selo u blizini Bileće. Pod pritiskom četnika jedan bataljon Desete hercegovačke brigade morao je da se povuče. Ali, već poslije nekoliko časova ponovo je oslobodio selo.

Božo Peković, mitraljezac Treće čete, uđe poslije borbe u jednu kuću da se napije vode. Ali u kući nađe samo babu poréd ognjišta.

— Može li se dobiti malo vode, bako? — upita.

— Uzmi sam — odgovori baba.

— Ne bilo ti zapovijedeno, stara, daj mi ti, jer nije sam rad da ti preturam po kući — reče opet Božo.

Staroj ne preosta ništa drugo no da ustane i usluži nepoznatog gosta. Božo osmotri malo bolje i vidje da se baba ispod suknje vuče svjetlucavi kundak puške.

— Vidi, vidi, baba rodila pušku za partizane — izvali Božo i pride joj. Tada doživje novo iznenađenje.

Bio je to četnik koji nije uspio da pobjegne, pa da bi na neki način umakao partizanima obukao babine prnje i umotao se šalom.

I »babu« i »novorođenče« sproveo je Božo do komandira čete.

FORMALISTA

U jednom engleskom transportu vojne opreme bačene padobranom u proljeće 1944. godine na teren Crne Trave bilo je i vojničkih cipela. Borac Branko Pavlović Učo zakasnio je na podjelu obuće pa su mu na kraju pripale dvije lijeve cipele. Nije se mnogo dvoumio: obukao ih je. Malo kasnije ugledao ga je njegov rukovodilac Vaso Smajević.

— Šta je to sa tobom, Učo? — začuđeno upita Vaso gledajući u njegove cipele.

Učo, koga su prije toga mnogi drugovi zagledali i zapitkivali o njegovim cipelama, reče:

— Vala, družo Vaso, mislio sam da bar ti nijesi formalista.

ZNA ON GDJE ĆE GA NAĆI

Poslije oslobođenja Kolašina jedan dio Druge dalmatinske brigade ostao je nekoliko dana u varošici. U njoj se nalazilo nekoliko kafanica, ali je partizanima bilo zabranjeno da ih posjećuju.

Jedne večeri, vraćajući se iz grada, vodnik Stipe Marjančić naredi desetaru da mu pozove borca Mata Stipančića.

— Nije ovdje — reče desetar.

— A kamo je oša? — upita Stipe.

— Sigurno je u kafani — reče ovaj.

— Štaaa! — začudi se Stipe. Ma koga vraga tamo traži?

— Vas, družo vodniče — odgovori desetar.

NE ZNA O KOME JE RIJEČ

Došao rukovodilac SKOJ-a Primorske operativne grupe u bataljon i zakazao konferenciju skojevaca u jednom smokviku. Borci su prije toga bili čitavu noć u borbi, a sunce prigrijalo pa teško prate izlaganje rukovodioca, jer im se drijema. A sekretar priča li priča i ne vidi kako oni u zadnjim redovima kunjaju i klimaju glavama.

»... mobilizacija preostalih omladinaca — to je naš prvi zadatak, uzviknuo je sekretar. — Potrebno je ličnim primjerom i živom riječju razdrmati te uspavane elemente...«

— E ne znam o kome je riječ — reče komesar bataljona koji je u taj mah naišao, ali ovi tvoji »elementi« već odavno spavaju. I pokaza rukom na skojevce od kojih su mnogi već uveliko hrkali.

OPREZNOST

Treći bataljon Desete krajiške brigade maršovao je čitavu noć od Brvenica ka Limu. Negdje pred zoru kolona je prolazila kroz selo Komorane. Borac Stanko Strugar, koji se nalazio na čelu kolone, orijentisao se prema zvijezdi Danici. Međutim, neki drugovi su ga uvjerovali da to nije ta zvijezda. Najednom pred kolonu izađe neki postariji čvojek. U mraku nije mogao da razabere kakva je to vojska.

— Stari — reče Stanko — je li ono Zornjača što se vidi tamo na istoku? — i pokaza rukom prema zvijezdi.

— Ne znam, sinko, nijesam ja iz ovog sela — odgovori seljak, nastojeći da izbjegne razgovor sa nepoznatim vojnicima.

USLUŽAN ČOVEK

Za vrijeme napada na Lukavac u ljeto 1944. godine borci su se noću neopaženo privukli jednom ustaškom bunkeru u trenutku kada se smjenjivala straža.

— Nemoj slučajno da pušiš — reče razvodnik straže novopostavljenom stražaru — jer mogu da naiđu partizani.

— Kakvi partizani — odgovori mu ovaj. — Ko zna gdje su oni sad, nego mi daj vatre da zapalim.

Razvodnik mu ne daje, a stražar ljutito povika:

— Daj mi vatru kad ti kažem!

— Evo ti — ne otrpje Ivan Karaga — komesar jedne vojvođanske čete. I desetina automatskih oružja zaprašta po ustašama.

JARAC ODAO VOJNU TAJNU

Bilo je to decembra 1943. godine. Peta crnogorska brigada je dobila zadatak da pođe usiljenim maršem prema Jajcu i da ga po svaku cijenu zauzme.

Da bi se neprijatelj iznenadio, marševalo se u najvećoj tajnosti. Intendant brigade Radoš Ljumović, razmišljajući o tome kako će poslije zauzeća Jajca nahraniti borce sa novooslobođene teritorije, veseo, najednom zapjeva iz sveg glasa:

»S onu stranu Jajca zaklaćemo jarca«.

Ovim je otkrio pravac pokreta brigade.

Naveče je održan partijski sastanak na kome je intendant brigade kažnjen strogim partijskim ukorom zbog odavanja vojne tajne na maršu.

LJUBINKOVA KRITIKA

Jednog dana u toku pete ofanzive u jednu četvu Pratećeg bataljona Vrhovnog štaba stiže nekoliko novih drugova. Sjutradan komesar čete zakaza partijski sastanak.

Svi članovi i kandidati Partije bili su se iskupili u zakazano vrijeme u jednoj kolibici.

— Drugovi, da sačekamo još malo dok neki drugovi stignu — reče sekretar. Poslije pola sata u kolibu udoše Tito i Aleksandar Ranković. Tito sjede na jednu stoličicu, a Marko na slamu na kojoj su borci spavali.

Sekretar je otvorio sastanak i predložio dvije tačke dnevnog reda: Politička situacija i Razno. O političkoj situaciji govorio je drug Tito.

Kada se prešlo na drugu tačku, prvo se za riječ javi jedan novajlija:

— Drugovi, dolaskom u ovu četvu zapazio sam neke pojave o kojima mislim da govorim. Vidio sam da ovdje ima drugova koji zakašnjavaju na sastanak. Riječ je o onoj dvojici — reče novajlija i pokaza na Tita i Marka. — Partijski sastanak treba da bude svetinja i kad se zakaže u sedam, ima da bude u sedam, bez obzira na to o kakvoj se situaciji radilo.

Tada uze riječ drug Tito:

— Ja mislim da drug ima potpuno pravo . . . ne znam kako se drug zove.

— Ljubinko — upade novajlija.

— Ja mislim da si u pravu, družo Ljubinko — reče Tito. — Ja i drug Marko smo zakasnili više od pola časa; ali vjerujte da smo imali neodložan posao i mislim da je ovo zakašnjenje bilo opravdano.

— Drugovi, usvajate li ovo zakašnjenje kao opravdano? — upita sekretar.

— Usvajamo!

Kad je sastanak završen, sekretar priđe Ljubinku i reče:

— Pa zar nikoga drugoga ne nađe da kritikuješ nego baš druga Tita?

PRORICANJE SUDBINE

Tek što su partizani napustili selo Mljetičak pod Durmitorom, pojaviše se Nijemci. Kako je padala kiša, njemački vojnici su bili zaogrnuti šatorskim krilima, isto kao i partizani koji su malo ranije odstupili iz sela. Najednom pred njih izade odnekuda Milovan Žugić, seljak iz tog sela.

— Stari, dođi ovamo! reče jedan Nijemac na srpsko-hrvatskom jeziku.

Milovan priđe i, misleći da su to partizani, pozdravi stisnutom pesnicom.

— Smrt fašizmu!

— Kakooo . . . ? — začudi se njemački major.

Milovan pomisli da je pogriješio što nije rekao puni partizanski pozdrav, pa pokuša da se ispravi:

— Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Nijemci su ga povelili na strijeljanje. Ali, kada su se približili jednoj šumici, on pobježe.

Milovan se često prisjećao tog događaja i pitao:

— Hvala bogu, je li živ onaj major? Ako je pretekao mora da me se sjeća, jer sam mu ja davno prorekao sudbinu, i to u brk.

POZADINA

Komesar Četvrtog bataljona Druge proleterske brigade Ješa Popović za vrijeme borbe na Sutjesci nalazio se sa svojom jedinicom na položaju. Čuo je kako nedaleko od njega borci razgovaraju:

— Lako je kuvarima, oni su sada u pozadini i baš ih briga šta se ovde dešava.

— Tako je — saglasi se drugi. — Trebalo bi njih dovesti malo ovamo, tek toliko da ne zaborave da rat još traje.

Komesar se osvrnu i na petnaestak metara od prve linije bataljona ugleda kuvare kako spremaju oskudni obrok.

— E baš im treba pozavideti na ovako »dubokoj pozadini« — reče komesar.

DVIJE DUŽINE ISTOG PUTA

Poslije poraza na Neretvi u četvrtoj ofanzivi kod četnika je nastalo rasulo. Da bi podigao moral, četnički komandant Bajo Stanišić stiže jednog dana u Nevesinje. Pošto se malo odmorio, odluči da pođe na položaj. Ali

kako nije znao koliko je položaj udaljen od Nevesinja, upita jednog četnika, koji je tek bio stigao sa položaja:

— Za koliko se može pješke doći do partizanskih položaja i vratiti natrag?

— Do tamo se može stići za sat i po — reče ovaj — a otuda do Nevesinja bilo ih je koji su stizali za dvadeset minuta.

HVALA IM

U jednom selu kod Slavenskog Broda u vrijeme borbe za oslobođenje grada boravila je jedna baterija Artillerijske brigade Pete divizije. Komandant bataljona naredio je da svi borci večeraju prije polaska na položaj.

Tek što je kuvar podijelio hranu i borci posjedali ispod strehe i pored plotu da večeraju, pade usred dvorišta granata. Ali, nije eksplodirala, već samo zasula borce zemljom. Neki su od potresa ispustili porcije sa pasuljem. Kad su vidjeli da su svi ostali živi, jedan borac reče:

— Hvala im.

— Zar Švabama zbog kojih smo ostali bez večere? — začuđeno reče drugi borac.

— Ne njima, već saboterima koji su napravili rđavu granatu — odgovori ovaj.

BUDNOST

Peta ofanziva bila je tek počela. Borbe su se vodile u neposrednoj blizini Crnog jezera. Situacija je bila vrlo teška. Brigade su odstupale preko najviših vrhova Durmitora.

Pred samu noć, na jednom omanjem uzvišenju, stoji Moša Pijade sa jednim drugom iz štaba Durmitorskog odreda i pokazuje rukom u pravcu neprijatelja, komentarišući situaciju toga dana.

Borac Pavle Vuković posmatrao je neko vrijeme ovu dvojicu, a onda pronade komesara čete i reče mu:

— Trebalo bi pripaziti na onu dvojicu, sigurno se dogovaraju da pobjegnu večeras.

Kad je komesar ispričao ovaj detalj Čiča Janku, on reče:

— Silan je to borac, vidiš kako je kod njega razvijena budnost.

NIJE MU JASNO

U proljeće 1943. godine jedna grupa partizana čekala je nedjelju dana na Njegobuđi kraj Crnog jezera spuštanje prve savezničke vojne misije. Njegobuđa je još bila pod snijegom.

Jedne večeri kasno u noć poslije uzaludnog čekanja premrzli borci su se sklonili u obližnje kuće. Samo jedan postariji čovjek omanjeg rasta i dvadesetogodišnji borac Jevrem Pavlović pošli su u štab Durmitorskog partizanskog odreda na Žabljak, koji je bio udaljen od Njegobuđe oko 10 kilometara.

Vjetar je duvao i zasipao ih snijegom u oči. Jevrem bi s vremena na vrijeme požurio, ali je morao da zastaje i da sačekuje svoga starijeg druga.

U jednom momentu, kad mu je zima već bila dojadila, reče:

— Vala, stari, nekako još i razumijem zašto se mi mrznemo, ali ne znam kakva je tebe nevolja naćerala, da se ovuda potucaš kad možeš lijepo da sjediš kod kuće?

— Ista nevolja nas obojicu tjera — odgovori ovaj smiješći se.

Bio je to Moša Pijade, koga Jevrem nije poznavao.

SLABA PERSONALNA POLITIKA

Godine 1945. komandant Treće divizije, koja se tada nalazila u Bjelovaru, bio je Savo Burić, a komesar Sveto Radojević.

Najednom u štab divizije upade jedan borac i izvijesti komandanta i komesara da dolazi vrhovni komandant.

Njih dvojica skočiše i u onoj brzini zamijeniše čizme; Savo obu svoju lijevu, a na desnu nogu navuče lijevu komesarovu čizmu.

U to se na vratima pojavi drug Tito i, videći da je jedna Savova čizma mnogo veća od druge, upita:

— Savo, koji broj čizama nosiš?

— Šta mogu, družo Maršale, kada se ne vodi računa o tome da se za komandanta i komesara jedinice određuju ljudi koji imaju isti broj čizama.

✓ POSLJEDNJA REZERVA

Bilo je to u petoj ofanzivi. Nedaleko od šatora vrhovnog komandanta sjedjela je iscrpena i gladna grupa boraca. Tito ih je pozvao k sebi i razgovarao s njima

više od pola sata, a onda je naredio intendantu da im donese nešto da pojedu.

— Nemam ništa osim pet konzervi i kilogram šećera.

— Podaj im polovinu od toga.

— Ali, to je poslednja rezerva — reče intendant.

— Ako je, podaj — reče Tito i ode u svoj šator.

Kada su borci podijelili konzerve, jedan od njih upita:

— Odakle ove konzerve?

— To je rezerva druga Starog — odgovori intendant.

— Pa kako si mogao njegovu rezervu da uzmeš?

— Naredio je.

Borci se zagledaše, sakupiše konzerve i vratiše intendantu.

— Čuvaj ti ovo za druga Tita, a mi ćemo se već nekako snaći.

— Ali on će se naljutiti kad sazna da ste vratili — reče intendant.

— Kaži ti njemu da smo mi to pojeli — odgovorili su gladni borci i nastavili put.

VOJNIČKO ZDRAVLJE

Poslije borbe u Hrvatskom zagorju, u jesen 1942. godine zapita neki seljak:

— Drugovi, kako ste sa zdravljem?

— A što se to tebe tiče? — odbrusi ljutito borac Dane Matošić, koga je nošenje mitraljeza s čuke na čuku bilo prilično iscrplo.

— Pa šta ima u tome loše ako pitam za zdravlje? — reče seljak.

— Kako nema, znaš li ti da je to vojna tajna?

— Ama kako vojna tajna? — začudi se seljak, a i partizani.

— Kad baš hoćeš da znaš, objasniću ti: ako ti ja kažem da me boli glava, ovaj do mene da mu nešto nije u redu sa stomakom, treći opet da ga probada u krstima, a četvrti da je dobro i zdravo, i to sazna neprijatelj — on će odmah zaključiti: 75% je slabog zdravstvenog stanja, a to znači bojeva gotovost nikakva.

ASOCIJACIJA

Prilikom napada na Jablanicu 1943. godine borac Ante Raus iz Druge dalmatinske brigade zarobi jednog četnika koji je davao ogorčen otpor.

— Kako se zoveš? — upita ga Ante.

— Jaksim Bukvić — odgovori četnik.

Ante je poveo zarobljenog četnika u štab bataljona. Komandant se interesovao na koji ga je način zarobio. Ante mu je pričao, ali je bio zaboravio kako se preziva, pa umjesto Bukvić, stalno je govorio Borić: te Borić je dobacivao razne pogrdne izraze na naš račun, te Borić je ubio tri naša druga itd. . . .

U jedno doba četnik upade:

— Ama ne prezivam se ja Borić, nego Bukvić.

— Znao sam ja da si neko drvo — ne dade se zbuniti Ante.

DOKAZ

Sredinom 1944. godine komandant ustaškog garnizona u Ogulinu dođe u Zagreb da potraži pojačanje.

— Vi se možete suprotstaviti partizanima i snagama koje imate — reče mu jedan pukovnik.

— Mogli smo dosad, ali otkako je došao na našu teritoriju onaj đavolji Gromovnik, sav nam je saobraćaj paralisao.

Pukovnik ga je uvjeravao da se Gromovnik ne nalazi na teritoriji Ogulina već na teritoriji Siska, i to je potkrepljivao izvještajem od prije nekoliko sati, prema kome je Hariš porušio prugu Zagreb — Sisak dva kilometra od Siska.

— Uostalom, kako vi tvrdite da je došao na vašu teritoriju kad nemate nikakvog dokaza? — reče pukovnik. — Samo ako dokažete da je to tačno, možete dobiti pojačanje.

— A ako vi meni dokažete da nije došao — reče komandant garnizona — ja ću biti najsrećniji čovjek na svijetu.

I TOZO I TEMPO

U ljeto 1940. godine Komunistička partija Jugoslavije organizovala je seminar za marksističko teorijsko obrazovanje učitelja komunista u Sjarinskoj Banji u blizini Leskovca. Za političkog instruktora Centralni komitet je poslao druga Tozu (Tempa).

U oslobođenom Kičevu septembra 1943. godine Penko Zdravkovski je sreo Tempa neposredno pre početka mitinga. Srdačno su se pozdravili i raspitivali se za poje-

dine drugove. Pošto se Penko žurio da ne zakasni na miting, rekao je Tempu:

— Izvini, druže Tozo, vidjećemo se kasnije, a sada žurim na miting da čujem druga Tempa.

Tempo se nasmiješio i rekao:

— Idi, idi, vrijeme je, i ja ću biti tamo.

Tek kada se Tempo pojavio na mitingu da govori u ime Vrhovnog štaba, Penko je shvatio ko je Toza.

PREAGITOVAO ČOVJEK

Poslije pete ofanzive Milinko Đurović i Savo Drljević svrate u jednu kuću u istočnoj Bosni da se napiju vode. Unutra su zatekli samo jednog 20-godišnjeg muslimana. Milinko je odmah počeo da agituje ne bi li ovaj prišao partizanima.

— Ama, pošao bih ja s vama, ali ne mogu ostaviti kuću — pravdao se mladić.

— Kako sam ja ostavio, i to ne jednu nego dvije — reče Milinko.

— Pa... ovaj... eto nekako bih i kuću ostavio, ali imam jedno malo dijete.

— Pa ja imam dvoje — reče Milinko — pa sam ih ostavio.

— Pa eto, čoče, nekako i da ostavim dijete, ali imam ženu.

— Pa i ja imam, i to dvije, pa sam ih ostavio — reče Milinko.

Čuvši ovo, a znajući da Milinko nije ni oženjen, Savo mu dobaci:

— Vala, Milinko, ti preagitova.

PODSJETIO GA

U Šestoj istočnobosanskoj proleterskoj brigadi na časovima političke nastave prorađivano je poglavlje o Pariskoj komuni.

Na sljedećem času je vršeno propitivanje.

Komesar Treće čete Trećeg bataljona zatražio je od borca Zaima Mujkića da ponovi kako je došlo do Pariske komune i koje je zadatke ona postavila pred radničku klasu. Pošto je Zaim ispričao ono što je znao, komesar ga upita:

— Da li znaš koliko je trajala Pariska komuna?

Zaim je ćutao.

Vidjeći da ne zna, komesar pokuša da mu pomogne.

— Sjeti se jedne naše bosanske narodne pjesme (mislio je na pjesmu »Sedamdeset i dva dana« ...)

Zaim se naglo trgnu i kao iz topa odvali:

»Mujo kuje konja po mjesecu«.

Anekdote iz poslijeratnog života JNA

DŽEPNI BUDŽET

Na času političke nastave predavač upita vojnika Savu Lazića iz garnizona Požarevac:

— Savo nabroj nam sve vrste budžeta.

Savo ustade i poče da nabraja:

— Imamo savezni budžet, pa onda republički, pa sreški... — i tu zastade.

— A onaj najmanji — upita predavač.

— Ah, da, sjetio sam se — nastavi Savo — imamo još i džepni budžet.

ZNAJU ONI ŠTA ČEKAJU

Dežurni iznenada upade u vojničku sobu i povika:

— Drugovi, svi na fiskulturu, pet minuta je već prošlo, šta čekate?

— Čekamo da prođe i ostalih 15 minuta — odgovori jedan vojnik.

SAM SE ODAO

Vojniku Stamenku, trubaču iz garnizona Trebinje, stavi neko naveče krpu u trubu. Stamenko je to primijetio tek ujutro kad je htio da svira ustajanje. Brzo se prisje-

tio da je to mogao napraviti njegov drug Žarko, pa ga sačeka na izlazu, i kada ga je ovaj mimoišao, dunu mu iznenada na uho koliko je god mogao.

— Pa nijesam ti ja stavio krpu — odade se Žarko.

NEVIDLJIVA BANDERA

Vojnik Rajko Mršović iz garnizona Valjevo prijavio se jednog dana na ljekarski pregled.

— Šta te boli? — upita ga ljekar.

— Oči, druže doktore, slabo vidim, sve mi se nešto magli ispred očiju.

— Ja ne vidim nikakvo oboljenje kod vas — reče ljekar.

Rajko se prepade da ga ljekar ne progłosi zabušantom, pa dodade:

— Vidite li vi, druže doktore, onu banderu u dvorištu?

— Vidim, reče doktor.

— Eto, a ja je ne vidim, reče »uvjerljivo« Rajko.

ZBUNIO SE ČOVJEK

Dežurni oficir u garnizonu Petrovac na Mlavi posla kurira u jednu jedinicu da pozove poručnika Stojanovića.

Pošto nije poznavao poručnika Stojanovića, kurir se obrati prvom starješini koga je zatekao u kancelariji:

— Druže kapetane, jeste li vi poručnik Stojanović?

DRŽI SE ČOVJEK REDA

Na času moralno-političkog vaspitanja predavač postavi pitanje vojniku Iliji Šušiću:

— Reci nam, Ilija, šta je bilo poslije drugog srpskog ustanka?

— Treći srpski ustanak, družo vodniče — odgovori bez razmišljanja Ilija.

NA LINIJSKOJ SLUŽBI

Jednog dana desetar Jovo upita vojnika Stojana Kovačevića:

— Stojane, reci nam kakve imamo sve telegrame.

— Družo desetare — odgovori Stojan — imamo dvije vrste telegrama: imamo one koji su ovjereni od opštine i one koji nijesu ovjereni.

POČEKAJ

U gardijskoj diviziji 1957. godine radio je kapetan Danilo Počekaj. Jednog dana zazvoni telefon u njegovoj kancelariji. On podiže slušalicu i javi se:

— Počekaj, slušam.

Drug koji je pozvao spusti slušalicu i poslije kraćeg vremena ponovo se javi.

— Počekaj, slušam — opet odgovori kapetan.

Veza se opet prekinu. Kad se za nekoliko minuta onaj drug ponovo javi kapetan, sada malo povišenim tonom, očigledno ljutit, ponovi po treći put:

— Počekaš, slušam.

— Ama dokle da čekam, birokrato jedan — prasnu drug koji ga je bio pozvao. — Evo čekam više od pola sata, a stvar je vrlo hitna.

STROGO PRAVILSKI

Potpukovnik Majstorović i major Grabundžija spavali su u istom šatoru za vrijeme jednog logorovanja u Ravnoj Reci.

Jednog dana dok su se njih dvojica odmarali, u njihov šator uđe kurir, pozdravi i obrati se potpukovniku Majstoroviću. Međutim, kako je potpukovnik spavao, naravno, nije ništa odgovorio.

Kurir se polako primače krevetu pa najprije lagano, a onda sve jače stade zvati potpukovnika. Kada ništa nije pomoglo, prodrma ga.

Potpukovnik se trže, skoči iz kreveta i onako bunovan, upita:

— Šta je, da nije nešto hitno?

Kurir se ukoči, pozdravi vojnički i mirnim glasom reče:

— Druže potpukovniče, dozvolite da se obratim drugu majoru Grabundžiji.

»DVA U GLAVI«

Poslije izvršenog gađanja pitomci vojne akademije su raportirali koliko koji ima pogodaka u figuru »glave«. Kad je došao red na Ljubišu, ovaj se spleo pa reče:

— Pitomac Stefanović Ljubiša, dva metka u glavi.

— Pa kako ostade živ, pobogu brate? — upita ga smijući se komandir.

KAPETAN

P ošao 1946. godine, prvi put po oslobođenju, jedan potpukovnik u svoje rodno mjesto u Crnoj Gori. Skupili se njegovi zemljaci, hoće sa njim da razgovaraju. Jedan starac ga upita:

— Je li, bogati, a šta si po činu?

— Potpukovnik — odgovori oficir.

Uvjeren da je čin kapetana najviše što se može postići u vojsci, starac mu reče:

— Dobro je i to, ali bilo bi vala vrijeme da već jednom postaneš kapetan (u crnogorskoj državi kapetan je predstavljao najvišu vojnu i civilnu vlast na teritoriji kapetanije kao administrativno-teritorijalne jedinice).

RAZUMIO ZADATAK

V ojnici Voja Dragičević iz garnizona Sarajevo na jednoj taktičkoj obuci određen je za osmatrača. Da bi bolje vidio predteren, popeo se na drvo.

Komandir voda, koji je pratio njegov rad, priđe mu i reče:

— Pošto si izabrao tako lijepo mesto, reci mi na šta bi trebalo kao osmatrač da obratiš najviše pažnju?

— Pa, da ne padnem — odgovori Voja držeći se čvrsto za stablo.

IZ POZORIŠTA

Zašto, Marko, uvijek posljednji izlaziš iz pozorišta — upita jednom prilikom vojnik Zuković svog druga.

— Zato da ljudi misle da sam sjedio u prvom redu — odgovori Marko.

TRAŽI BOLJU OCJENU

U jednoj školi, na času nastave gađanja, slušalac Terzić je slabo radio na minobacaču. Nastavnik nije bio zadovoljan, pa će mu reći:

— Evo vam jedinica, pa drugi put pazite.

— Ali, družo kapetane, šta mogu kad je minobacač neispravan.

— U ovom slučaju bi trebalo da se i njemu nešto otpiše — odgovori Terzić.

NEISPRAVNA STRAŽA

Komandir čete Jelovac iz garnizona Kumanovo poslije ponoći pođe da obiđe stražu, računajući da je to najpogodnije vrijeme da se provjeri vršenje stražarske dužnosti.

Kad je stigao kod jednog stražara, upita ga šta ima novo.

— Prije dva sata sve je bilo ispravno, a sada nije.

— Šta je, da nijesi nešto primijetio? — znatiželjno pripita komandir.

— Jesam, družo komandire.

— Šta, brzo govori — prekide ga ovaj.

— Čekam već pola sata smjenu pa je nema — odgovori stražar.

NE POZNAJE MEDICINU

Zakasnio Mile, konjovodac, na ručak. Vukao sljedovanje u obližnju karaulu po blatnjavom i lošem putu. Blažena smiješka obrati se kuvaru:

— Daj mi, burazeru, malo više, gladan sam kao pas.

— Ko svima! — kratko odbrusi kuvar i maši se za kutlaču.

— Bogati, sipaj što više — istresla me kareta, a nisam ni doručkovao. Ona kljusina sve na galop vuče, pa sam pregladnio.

— Vidi se da ne poznaješ medicinu... Po doktorskim pregledima sleduje ti laka hrana.

— Sipaj, bre, zdrav sam ko dorat! Nijesam je doktorski pregledivan.

KOD OČNOG LJEKARA

Krupan mornar uđe u sobu kod očnog ljekara.

— Slabo vidiš?

— Da.

— Koje je ono slovo na zidu?

Mornar ćuti. Ljekar bliže privuče tablu. Mornar i dalje ćuti. Ljekar primače tablu na pola metra ispred očiju mornara.

— Vidiš li sada?

— Ne čitam latinicu — odgovori mornar.

POSILIJE FILMA

Šta ti se juče dopalo, a šta ne u onom filmu koji je juče gledala naša četa? — zapita vojnik Tošević svog druga Sandića.

— Bilo je i lepih momenata — reče Sandić — ali najmanje mi se sviđalo kad si me na kraju onako grubo povukao za rukav da se probudim.

FORME RADI

Predavač je objašnjavao vojnicima šta je to forma, a šta suština. Kad je pri kraju predavanja upravio pogled na slušaoce, opazio je da Mirko slatko spava, a drugima se oči sklapaju.

— Ej, Mirko, ti spavaš?

— Ne, u suštini ne spavam već samo onako, forme radi — reče sanjivo Mirko.

PUCAJ KAD SI TAKAV

Jedne večeri kurir Marko je išao tri puta u viši štab, noseći važne izvještaje. Kad god je prolazio pored stražara, ovaj bi ga zaustavljao:

— Stoj! Ko ide?

Treći put se Marku žurilo, pa je, ne zaustavljajući se, odgovorio:

— Stao sam. Zar me ne poznaješ? Ja sam kurir Marko.

Revnosni stražar nije htio da ga prepozna, već napuni pušku i oštro podviknu:

— Stoj, pucaću!

— Pucaj, pukao dabogda, kad si takav — odbrusi Marko i za svaki slučaj leže.

ZABUNA

Nekom greškom na vježbu je sa grupom mladih obveznika pozvan jedan stariji seljak.

— Šta ćeš ti ovdje, čiča? — upita ga kapetan.

— Pa eto dobio sam poziv i došao.

Začuden kapetan uze poziv i utvrdi da je starac pogrešno pozvan.

— Idi ti, stari, kući, nije trebalo tebe pozivati. To je bila greška.

— Kad sam već došao, nemojte me vraćati — odgovori starac. Hoću da ostanem u vojsci.

I upornom starcu našli su dužnost u vojnom skladištu.

ZNA ODLUKE AVNOJA

Bilo je to odmah poslije završetka rata u garnizonu Nikšić. Na času političke nastave komesar je provjeravao znanje boraca o najvažnijim događajima u narodno-oslobodilačkom ratu. Na kraju časa obrati se jednom borcu:

Deder, druže, kaži mi odluke AVNOJ-a, ali samo kratko.

— Smrt fašizmu — Sloboda narodu — odgovori ovaj bez predomišljanja.

IZNENADILA GA KOMANDA

Bio je čas strojeve obuke: »Okretanje u kretanju«. Pošto je objasnio i praktično pokazao vojnicima kako se izvodi radnja, komandir voda iz jedne jedinice pančevačkog garnizona prozva vojnika Lazovskog i dade mu zadatak da u ulozi starješine komanduje, ali u isto vrijeme i da sam izvodi radnju.

Lazovski zauze stav mirno i izdade komandu:

— Vojnik Lazovski, napred marš!

Poslije nekoliko koraka ponovo je komandovao:

— Na levo-krug!

Međutim, komandovanu radnju nije izveo, nego je produžio kretanje.

— Zašto se ne okrećeš kad si izdao komandu? — upita ga ljutito komandir.

— Iznenadila me komanda, druže kapetane — odgovori Lazovski.

ŠEST KAPETANA

Narodni heroj Mikan Marjanović pozvao je jednom svog novog kurira:

— Reci da dođe kapetan Šest!

Kurir, poznavajući svog komandanta i znajući da on iznad svega cijeni vojničko držanje, naročito brzinu, stade mirno, pozdravi i kratko odgovori:

— Razumem, družo potpukovniče!

Zatim potrča po krugu i kancelarijama i čim naiđe na nekog kapetana, saopšti mu:

— Družo kapetane, hitno vas zove komandant.

Jedan po jedan kapetan stizao je pred komandantovu kancelariju. Tako je kurir pronašao pet kapetana, a šestog nikako. Preletio je krug nekoliko puta, ali uzalud. Na kraju riješi se da izvijesti komandanta. Zakucao je na vrata, ušao i saopštio:

— Družo potpukovniče, pronašao sam pet kapetana, a šestog nisam.

— Ma ne šest kapetana, tako ti boga — viknuo je Mikan na njega tobože ljutito — ne šest kapetana — treba mi komandir čete kapetan Šest.

DOSTOJAN ODGOVOR

Stajao jedan mornar na palubi broda spremnog da isplovi. U tom času približi mu se neki postariji čovjek i upita ga:

— Prijatelju, kako je umro tvoj otac?

— Prilikom jednog brodoloma — odgovori mornar.

— A tvoj djed?

— Nestao je u oluji kad je otišao suviše daleko na pučinu da ribari.

— A tvoj pradjed?

— Potonuo je sa brodom koji se razbio o podmorsku stijenu.

— Pa otkuda onda tebi takva smjelost da ploviš kad znaš da su svi tvoji preci našli smrt u morskim dubinama?

— A kako su umrli tvoji preci? — upita mornar.

— U svojim krevetima — reče ovaj.

— Pa kako se onda ti usuđuješ da legneš u krevet kad znaš da su u njemu umrli svi tvoji preci — reče mornar i poče da odvezuje konopac koji je držao brod uz obalu.

IBRINA OSVETA

Vojnik Radivojević, inače učitelj po zanimanju, bio je dobar drug i velika šaljivčina, ali je imao i jednu »manu«: volio je da zadirkuje drugove.

Jednog dana okomio se na malog Ibru iz susjednog odeljenja.

— Reci mi, Ibro, šta je to gravitacija?

Ibro je žmirkao i češao se po glavi. Nije znao da odgovori.

— Dobro, nastavio je učo, to ne znaš. Kaži mi onda ko je bio Julije Cezar?

Ibro za Cezara nikad ranije nije ni čuo.

— Nije ti ni to poznato — nasmija se učo.

Otada je Ibro počeo da kuje plan za osvetu. Jedno jutro za doručkom Ibro sasvim ozbiljno upita uču:

— Kaži mi, bolan, šta je to palenta?

Učo se malo zamisli.

— Ne znam, Ibro — priznade na kraju.

— I baš nisi čuo za to?

— Nisam.

— A kod nas u selu to zna svako dijete, a ti, bolan, školovan čo'ek pa ne znaš. A da te palente nije bilo, ne bi bilo ni onoga tvoga Cezara.

U ŠKOLI KOD PITOMACA

Milovane, danas si vrlo dobro izradio pismeni zadatak iz astronomije — reče poručnik. — Samo sam primijetio da se potpuno slaže sa Srećkovim zadatkom, koji sjedi do tebe u klupi. Šta se nameće kao logičan zaključak iz toga?

— Da je i njegov zadatak vrlo dobar — reče Milovan.

NE MOŽE DA SE PROBUDI

Čim je trubač svirao ustajanje, desetar Lukovac je probudio svoje vojnike, a onda je za momenat izašao u krug. Kad se vratio, svi su vojnici bili na nogama, osim Boška Zarubice.

— Zašto se ti, Boško, ne budiš? — upita desetar.

— Ne mogu — družu desetaru.

— Kako ne možeš? — začudi se ovaj.

— Pa ne mogu zato što ne spavam — reče Boško i skoči s kreveta.

VELIKO SRODSTVO

Stariješina jedne nastavne grupe slušalaca oficirske škole vrši prvi put proziv. Kada dođe do jednog imena, zastade i nabra obrve:

— Josip Broz!

Iz klupe se diže jedan slušalac i propisno se odazva.

— Da li se vi zaista zovete tako ili je možda pogrešno zapisano?

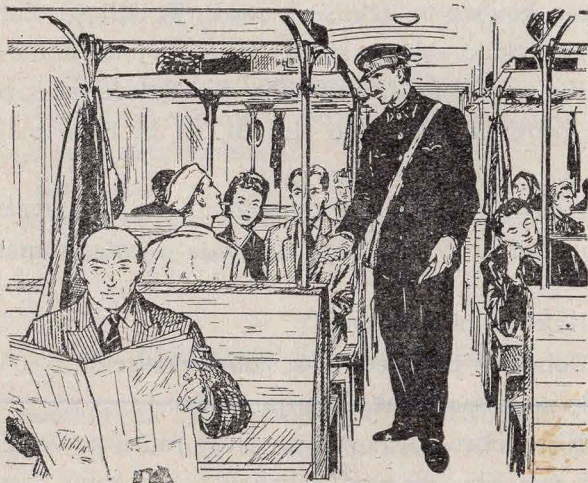
— Upravo tako kako ste pročitali — odgovori slušalac.

— Dobro, šta vam onda dođe Maršal?

— Vrhovni komandant, družo majore — odreza Broz kratko i ozbiljno.

SLAB DOKAZ

Jože Kreft služio u jednoj artiljerijskoj jedinici. Kada je dobio odsustvo, pošao je kući na viđenje sa svojim roditeljima. Kako ga je bila zahvatila »putna groznica«, nije ni obratio pažnju na to da je ušao u kupe na kome je pisalo: »Za nepušače«. Čim je smjestio kofer, Jože stavi cigaretu u usta, a onda počeo da traži šibicu. Uto naiđe kondukter.

— Družo, u ovom kupeu je zabranjeno pušenje — reče.

— Pa ja i ne pušim — odgovori Jože.

— Kako ne pušiš, a imaš cigaretu u ustima.

— To još nije nikakav dokaz — odgovori Jože. — Ja imam čizme na nogama, pa ipak ne hodam.

OČIGLEDNO VASPITANJE

Iz učionice izađoše slušaoci — budući aktivni podoficiri, njihovi nastavnici i komandant, koji naredi da se skinu rukavice iako je temperatura bila vrlo niska, skoro dvanaest ispod nule.

— Čišćenje kruga — naredi komandant i prvi pristupi poslu.

Bez pogovora to učiniše i ostali. Tražili su slamčice, hartiju i kojekakve druge sitnice koje je vjetar nanio. Prsti zebu, ruke su već modre od zime. Svi ćuteći rade, poneki slušalac protrlja rukom po šinjelu, ne bi li se malo zagrejao.

Tek poslije pola časa komandant naredi povratak u učionice. Kad su svi posjedali na svoja mjesta, komandant upita:

— Kako je bilo, drugovi?

— Dobro — procijedi kroz zube nekolicina.

Tada se komandant nasmija i reče:

— Nije dobro. Ovako se ne smije raditi sa vojnicima, Samo to sam hteo da vam pokažem.

NEPISMEN

- D**ošao vojnik Spirovski na ljekarski pregled.
- Šta te boli? — upita ga ljekar.
  - Grlo, družé doktore.
  - Kaži: aaa . . .
  - Ne mogu, družé doktore.
  - Kako ne možeš — začudi se ljekar.
  - Ja sam nepismen — odgovori Spirovski.

PRECIZNA ORIJENTACIJA

Za vrijeme komandantskog izviđanja nastavnik se iznenada obrati slušaocu Iliji Petriću, koji je stajao nekako pozadi čitave grupe:

— Odredite orijentire!

Prvi orijentir bi odmah određen — dimnjak neke uske, dobro uočljive kuće.

— Vidite li, drugovi, ono veliko drvo, na sredini livade?

— Vidimo — u horu odgovoriše slušaoci.

— A vidite li ono malo, što se ne vidi baš dobro, desno od njega za desetak metara?

— Ne vidimo — rekoše neki odmah, dok su ostali ćutali. A Ilija, zanesen svojom ulogom, reče;

— E, to vam je orijentir broj dva.

RAZUMIJU SE U ČINOVE

Na manevrima 1953. godine vojni službenik VII klase Milan Perić uđe u šator u kome se nalazili jedan desetar i jedan vojnik.

— Druže vodniče, da li znate gdje se nalazi potpukovnik Subotić? — upita Perić desetara.

— Maloprije je izašao, druže majore — odgovori desetar.

Kad je Perić izlazio napolje, začu kako desetar reče vojniku:

— Jesi li vidio, ovaj major još ne raspoznaje činove u našoj vojsci.

INOSTRANSTVO

Vraćajući se iz varoši, vojnik Šukrija Remzić svrati kod dežurnog oficira da preda dozvolu koju je imao za izlazak u grad.

— Kakvo je vrijeme napolju? — upita poručnik Šukriju.

— Malo je oblačno, druže poručniče — reče Šukrija.

— A je li sjever ili jug?

— Nijesam razumio, druže komandire.

— Da li idu oblaci sa sjevera na jug ili sa juga na sjever? To si valjda vidio?

— Sa sjevera prema jugu — kaže Šukrija i pokazuje rukom na istok.

— A gdje je sjever, Šukrija?

— Ovamo — kaže on i pruža ruku prema zapadu.

— Pa ti si, bolan, Šukrija, stari vojnik, a ne znaš gdje su strane svijeta.

— A kako ću znati, druže poručniče, kad nikad nijesam bio u inostranstvu — odgovori Šukrija.

JEDINICA DRUGA INTENDANTA

Pitao jedan novinar, kad je došao u tenkovsku jedinicu: kako se zove komandant i šta je po činu.

— To je važan podatak koji ne smijete napisati — upozorili su ga odmah tenkisti — po činu komandanta može da se otkrije formacija jedinice.

— Pa kako ću da označim jedinicu — zapita novinar.

— Napišite »u jedinici druga intendanta« kad komandanta ne smijete da spominjete — odgovori mu jedan tenkista.

OMLADINAC KORISTI RATNO ISKUSTVO

Na jednoj vježbi u okolini Smedereva učestvovali su i omladinci — učesnici predvojničke obuke. U jednom momentu pred grupu od oko šesdesetak vojnika iskrсну iz jedne šumice šest omladinaca naoružanih puškama.

— Stoj, ruke uvis! — povikaše omladinci.

Vojnici su počeli da se smiju i produžiše put.

— Ruke uvis! — povikali su još odlučnije mladići.

Videći da su omladinci uporni, jedan oficir reče:

— Drugovi omladinci, jeste li vi pametni, kako možete očekivati da se vama šestorici preda 60 vojnika? Vi treba da presretate grupe i pojedince, a ne čitave jedinice.

Na to mu jedan omladinac odgovori:

— Druže, zar se vama nije nikada dešavalo u ratu da šest partizana razoružaju šezdeset neprijateljskih vojnika?

PRAVI UZROK

Na času jahanja jedan jahač slabo osedla konja. Poslije izvjesnog vremena okrenu se sedlo i on pade.

— Tako je to kad se kolan ne pritegne — reče nastavnik.

— Ali ja sam kolan dobro pritegao — odgovori jahač.

— Pa ko je onda kriv što je kolan olabavio?

— Ja nisam. Jedino je konj mogao smršaviti — odgovoriće jahač.

LOGIČAN ODGOVOR

Bilo je to na času teorijske nastave iz gađanja u garnizonu Bjelovar. Pošto je objasnio vojnicima kako se nišani, potporučnik Kilibarda upita vojnika Drobnjaka:

— Simo, kaži nam zašto se prilikom nišanjenja zatvara jedno oko?

— Ja mislim, družo potporučniče, zato što ako bismo zatvorili oba, ne bismo vidjeli metu — odgovori Simo.

BRZA ODLUKA

Na taktičkoj obuci kolona dođe do jednog mosta. Rukovodilac vježbe — slušalac dade supozicije jednom slušaocu koji je bio u ulozi komandanta kolone:

— Most porušen!

Slušalac — komandant zamisli se malo, a zatim donese odluku:

— Most opravljen! — i komandova: Napred!

— Kad ga brže opraviste? — upita rukovodilac vježbe.

— Kako ga vi porušiste, tako ga i ja opravih — odgovori ovaj.

»ODLIČAN STRIJELAC«

Na gađanju komandir čete ukori jednog vojnika, jer je imao samo jedan pogodak. Na to se jedan vojnik, odličan strijelac našali:

— Dobar je on nišandžija, njemu su svi meci prošli kroz istu rupu.

KAD FUDBALER SPAVA

Uočio predavač da desetar Jozo Vokić, inače poznati fudbaler u jedinici, ne prati predavanje, Oči mu se sklapaju, s naporom ih otvara. Da bi ga trgao iz dremeža, upita ga, pošto je govorio nešto o Njemačkoj:

— Gdje je Berlin?

Bunovni Jozo ustade i reče:

— Druže kapetane, Belin igra desnog beka u »Partizanu«.

DUG VRAĆEN POSLIJE DESET GODINA

Komandant Prve proleterske brigade bio je 1943. godine Danilo Lekić. U istoj brigadi nalazio se i Savo Burić.

Jednog dana stiže naređenje iz Vrhovnog štaba da Lekić preda dotadašnju dužnost i pođe da primi dužnost komandanta divizije.

Prilikom odlaska borci i starješine su priredili svečan ispraćaj svom komandantu. Kad se na rastanku pozdravljao sa Savom Burićem ovaj mu reče:

— Danilo, zamolio bih te da mi nešto učiniš.

— Kako neću, samo reci.

Ti sad ideš u te više štabove — reče Savo a tamo se rijetko gine, pa bih te zamolio kad se završi rat da mi pozdraviš majku.

Danilo se od sveg srca nasmija ovoj duhovitoj Savovoj upadici.

Deset godina kasnije Savo Burić i Danilo Lekić našli su se na fudbalskoj utakmici »Partizan« — Crvena zvezda« u Beogradu. Najednom, usred utakmice, pronese se glas: ruši se Stadion. Oni što su bili bliže izlazima uspjeli su da iziđu na ulicu, a ostali su zakrčili izlaze sa Stadiona. U onoj gužvi Danilo Lekić, koji se nalazio još na Stadionu, ugleda Sava Burića, koji je već bio na ulici.

— Savo — viknuo je iz sveg glasa — pozdravi mi majku, jer ću ja po svoj prilici ostaviti kosti na ovom Stadionu.

KNJIGOVODSTVO O KLINU

Neposredno poslije rata neki partizan bi određen za magacionera. Ukratko je poučen kako da vodi evidenciju o tome šta prima i izdaje.

Po svoj prilici to se njemu učinilo složenim, pa je razmišljao kako da uprosti stvar. Pošto je magacin imao dvojna vrata, on odredi jedna za ulaz, a jedna za izlaz i pored svakih zakuca po jedan ekser. Sve što je primio, išlo je jedino kroz vrata određena za ulaz, a što je izdavao

kroz vrata određena za izlaz. Dobijene naloge vješao je na odgovarajuće eksere.

Kad mu je jednom došla kontrola, zatražiše mu da pokaže knjigu evidencije.

Magacioner se začudi, pa će tek onom najstarijem iz kontrole:

— Eno, onaj ekser . . . to je primanje, a onaj onamo . . . to ti je izdavanje.

Kontrolori zavrtješe glavama. Kad su pregledali stanje, iako je ovo knjigovodstvo visilo o klinu, sve je do sitnice bilo ispravno.

DOSJETIO SE

Bilo je to u garnizonu Osijek, 1954. godine. Regruti Novica Dabović i Špiro Koprivica tek obukli uniformu i posmatraju šta rade stariji vojnici.

Najednom ugledaše kako jedan vojnik vodi mazgu, a dvojica idu sa strane. Na mazgi je bio mitraljez.

— Novice, što ovu mazgu tjeraju ova trojica? — upita Špiro.

— Sigurno da je nešto pogriješila pa je stražarno sprovode — odgovori Špiro.

ŽARKOVA TVRDOGLAVOST

Konj Žarko u bateriji druga Petrovića često je znao da zastane u koloni i onda bi vojnici imali muke da ga nateraju da krene.

Na jednoj međugarnizonskoj noćnoj vežbi Žarko je po običaju izazvao neplanirani zastanak kolone.

— Ajde Žarko, naprijed Žarko, šta si stao . . . — odjekivali su glasovi vojnika u noćnoj tišini.

Matić izgubi strpljenje i, ne znajući da je Žarko konj, viknu:

— Vala, Žarko, da sam ti ja komandir, kaznio bih te deset dana zatvora pa bi se ti drukčije ponašao.

»LAKI RANJENIK«

Na zajedničkoj vježbi »borba« se bila rasplamsala za prednji kraj. Sa svih strana odjekivali su povici »crvenih«. Vojnik Milo Polić bio je najborbeniji među njima. Trčao je i vikao više od ostalih. Pomoćnik sudije, kapetan Giga Lončarević, zapazio je da Polića gađa puškomitraljezac »plavih«. Polić, međutim, nije na to obratio pažnju. Ali, kapetan je prišao i kredom mu obilježio znak na leđima da je »izbačen« iz stroja.

— Hajde u pozadinu — rekao mu je — ti si »ranjen« i ne možeš više učestvovati u borbi.

Polić je ostao tužan ležeći u travi. Nije mogao odoljeti srcu da i dalje ne učestvuje u jurišu sa svojim drugovima. U jednom trenutku skočio je i sustigao svoj streljački stroj. Samo, na njegovu nesreću, odao ga je znak koji se još dobro poznavao na bluzi.

— Zašto ti nisi otišao u pozadinu? — ljutio se sudija kada ga je ponovo ugledao u streljačkom stroju.

— Ja sam lakše ranjen, družo kapetane, pa mogu i dalje da se borim.

SLOBODAN PROLAZ

Bila je subota poslije podne, kada vojnici dobijaju dozvolu za izlazak u grad. Vojnik Todorović naiđe na stražara na izlaznim vratima iz kasarne.

— Imaš li dozvolu za varoš? — upita ga stražar.

— Nemam — odgovori ovaj.

— Onda prolazi.

— Kako to? — začudi se Todorović.

— Lijepo — odgovori stražar. — Meni je vodnik naredio da mu pošaljem samo one koji imaju dozvolu da je potpiše.

KO SE KOGA PLAŠI

Na putu između Titovog Užica i Kosjerića dogodio se kvar na jednom vojnom automobilu. Stao je nasred puta pa ne može ni naprijed ni nazad. Uto naiđoše komordžije tjerajući na konjima i mazgama hranu. Prvi komordžija je vodio mazgu. Kad mazga ugleda automobil, poče da se vrti i ustuknu nazad. Tada jedan podoficir, koji se vozio u automobilu, upita:

— Druže, zar se tvoja mazga još uvijek plaši automobila?

— A jok, druže vodniče — odgovori ovaj — ne plaši se ona, no se čudi što se vaš automobil uplašio od nje, pa neće ni da makne.

PRECIZNA DEFINICIJA

U jednoj artiljerijskoj jedinici potporučnik Laban pro-
vjeravao znanje vojnika iz pravila službe. Tako je
došao red i na vojnika Dušana Verovića, koji je bio poznat
kao vrlo duhovit čovjek.

— Reci nam ti, Dušane, šta je to uzbuna?

— Druže potporučniče — odgovori kao zapeta puška
Dušan — uzbuna je jedna od rijetkih prilika kada ja mogu
doći do novih čizama.

SNALAZLJIVI INTENDANT

P prvi put otkako je došao u partizane, Đoko Stijović,
intendant Trećeg bataljona Treće sandžačke brigade,
izbjegava svoje drugove. Već tri dana borci jedu neslano
jelo, a on ne može da im pomogne. A oni neće to da shvate.

— Pronađi, Đoko, negdje makar šaku soli — preklinje
ga Dušan Doknić. — Ne mogu, brate, neslano da jedem,
stomak će mi prirasti za kičmu.

— Neće, neće — tješi ga Đoko i gleda da mu se što
prije skloni sa očiju.

— Očiju ti, Đoko, nađi neku prašku soli, poispadaće
mi svi zubi — moli ga desetar Vuksan. — Četiri mi se
ljuljaju, samo što nijesu ispali.

— Ništa se ne plaši, udarićemo ti zlatne kad se završi
borba — otvara mu Đoko perspektivu.

Jedne večeri Đoko primijeti da baba u čijoj se kući
nalazio izvadi šaku soli iz jednog džaka i stavi je u lonac
u kome se kuvao kačamak. On pokuša na lijep način da
ubijedi babu da dobrovoljno odvoji koje kilo za borce.

Ali škrta baba, čija su se dva sina nalazila u četnicima, klela se svačim da nema ni trunke soli u kući.

Ujutro, dok je ona nešto spremala po kući, Đoko uze konopac i poče da ga veže za bukovu gredu iznad ognjišta.

— Šta ćeš to, sinko? — upita iznenađena baba.

— Da se objesim.

— Štaaa? — začudi se starica i poče da se krsti. — Pa nećeš ni dao bog usred kuće.

— Usred kuće — odgovori hladnokrvno Đoko.

— A zašto, pobogu, sinko?

— Moram, tako je naredio komandant.

— Proklet bio po stotinu puta — veli baba. — I baš ti naredio?

— Sinoć mi je rekao; ako ti sutra bude ručak neslan, ne izlazi mi na oči.

— Pa nije ti valjda rekao da se vješaš iznad moga ognjišta?

— Nije, ali meni ovdje nekako najzgodnije.

— Nemoj, rođeni moj — prekinu ga baba — šta ću raditi sa lešom usred kuće. Eno imaš dolje, pod međom, rakljast jasen, kakav samo poželjeti možeš, pa kad ti je već naređeno, objesi se ko čo'ek.

— Jasen, veliš? — pripituje Đoko.

— I to kakav jasen! — potvrđuje baba i vuče Đoka za rukav prema kućnom pragu da mu pokaže.

— Eno, možeš taman za onu granu što se pružila iznad pozide.

— Ti, baba, ne vidiš dobro — protestuje Đoko — noge bi mi dodirivale zemlju.

— Ama, šta pričaš, bog s tobom — ljuti se baba — Da mi je samo para koliko smo odrli ovaca na onoj grani, pa nikad lubina nije dodirnula zemlju.

— Neću, sramota me od svijeta da se napolju vješam — veli Đoko i vraća se ognjištu.

— O bože, bože — uzdiše baba — šta ću sa mrtvacima u kući?

Đoko ćuti i veže uzlove oko grede.

— A koliko ti treba te crkavice?

— Šta misliš, hoće li ovaj konopac izdržati? — pravi se Đoko da ne čuje njeno pitanje i podavivši noge, odiže se od zemlje ispitujući kobajagi izdržljivost konopca.

— Driješi to, anatemnjače, daću ti tri kila — veli baba.

— Ne zbijaj, baba, šegu sa mnom na samrtnom času — veli Đoko. — Kakva tri kila, ljudi deset dana nijesu vidjeli soli, pozobali bi trideset kila.

Kad Đoko poče da pravi omču, baba ga uhvati za ruku.

— Donesi kantar, nesrećo jedna.

— Šta će ti kantar? — »iščuđava« se Đoko.

— Donesi kantar, odmjeriću ti deset kila.

Pošto je izvagao deset kila, odbivši težinu džaka, Đoko se dugo zahvaljivao babi što mu je spasla život.

OČIGLEDAN DOKAZ

U našoj brigadi bio je jako razvijen kulturno-prosvjetni rad. Kulturno-prosvjetni odbori bataljona planirali su teme, a kulturno-prosvjetni odbori četa određivali vrijeme izvođenja i predavače.

Skoro sva predavanja u našoj četi držao je Đuro Šestović, zvani Arhimandrit. Iako je bio završio svega tri razreda bogoslovske škole, drugovi su ga odmah po dolasku u četu unapredili u visok crkveni čin.

Jednog dana trebalo je proraditi temu: Postanak zemlje, njeno okretanje i oblik. Da bi nastava bila što očiglednija, Đuro je od četnog kuvara Toma uzeo poveću glavicu kupusa i probo je po sredini bukovim štapom.

Objasnivši najprije da glavica predstavlja zemlju, a štap zamišljenu osu oko koje se ona okreće, ukratko je ispričao da je zemlja nastala prije mnogo godina i da je u početku bila strašno vruća, ali da se kasnije zbog okretanja ohladila. Da bi dokazao koliko je od tada proteklo vremena, rekao je da se čak ni naši pradjedovi ne sjećaju kad je to bilo.

— ... i kako se tada zavrćela, više nije prestala da se okreće do današnjeg dana — završio je Đuro izlaganje o zemljinoj rotaciji.

U toku predavanja, da bi ono bilo što uvjerljivije, stalno je okretao kupus oko štapa.

Najzad nam je rekao da je zemlja okrugla kao lopta, ne navodeći nikakav dokaz za to.

U bivšoj jugoslovenskoj vojsci neki potporučnik je držao predavanje o istoj temi. Kad je završio izlaganje o postanku i obliku zemlje, dodao je: »Ko ne vjeruje u to — tri dana zatvora, a ima i drugih dokaznih sredstava«.

Međutim, izgleda, da to Đuru nije bilo poznato, čim nam je dozvolio da postavljamo pitanja i dovedemo u sumnju sve dotadašnje tekovine nauke. Tek što je dao mogućnost za diskusiju, podiglo se desetak ruku.

Konjovocu Stevu nikako nije išlo u glavu kako pri okretanju zemlje ne popadaju ljudi koji se nalaze na njevoj donjoj polovini.

Mitraljezac Savo je pitao gdje su ljudi stanovali prije nego što je zemlja postala i šta se ranije nalazilo na mjestu gdje je danas naša planeta.

Risto Jeremić, nazvan Kritičar, otišao je tako daleko da je oštro zamjerio zemlji što se okreće kad se već ohladila.

Međutim, bilo je drugova koji su se složili sa Đurom. Njegov imenjaka Đuro Mešter je rekao da često ima vrtočlavicu i da mu je poslije Đurovog izlaganja jasno da to dolazi baš zbog tog »đavoljeg« okretanja zemlje.

Pero Tomić, desetar Druge desetine, iznio je »naju-bjedljiviji« argumenat:

— E, brate moj, što ti je nauka — veli Pero i klima glavom. — A ja sam jednom osjetio kako se okreće, samo nijesam to nikome govorio, jer ne možeš ti to prostom svijetu da objasniš.

— Ama šta kažeš, Pero, pobogu brate — glasno se čudi jedan drug iz čoška.

— Bilo je to nekako uoči samog rata — nastavlja Pero. — Ženio se moj sinovac Jovo. Jelo se i pilo koliko

je ko mogao. Bogami, bio sam i ja prilično trgao, kad na jednom poče zemlja da se okreće oko mene.

— E, to ti, vala, ne vjerujem, Pero — prekide ga Stanoje Jelić. — Će će oko tebe tako zdepastog i debelog da se okreće zemlja. Da si mršaviji, ko, na primjer, Života, pa da ličiš na onu zamišljenu osu — ne kažem, vjerovao bi' ti.

I dok su borci iznosili argumente u prilog Đurovih postavki, desetar Živko Mijušković se mrštio i odmahivao glavom. A onda se i on javi za riječ:

— Ne ide mi to, drugovi, nikako u glavu. Ono jes', ne kažem, danas su ovi učenjaci svašta pronašli, ali kako utvrdiš da je zemlja okrugla, pobogu braćo?

— Evo kako Živko — poče da objašnjava Đuro. — Ako bi pošli sa jednog mjesta i stalno išli u tom pravcu (Đuro pri tom poče da kruži prstom oko glavice kupusa), opet bi jednog dana morali da se vratimo na isto mjesto odakle smo i pošli.

— E, to ti je, đetiću, božija istina — povika Mikonja Kostić, najstariji borac u četi. — I mi smo u maju prošle godine pošli iz Crne Gore za Bosnu, pa nas evo poslije godinu dana opet na istom mjestu odakle smo i krenuli. A kako ja nešto cijenim ovu situaciju, sada ćemo opet natrag za Bosnu. Nema, brate, tu šta da sumnjate — okrugla je ko jaje — zaključi kategorički Mikonja.

KONJOVOCI

Konjovoci Pratećeg voda Risto i Jovo odmarali su se u jednoj šumici kod Kistanja. Na desetak metara od njih krivudala je cesta prema Kninu.

Dugi ljetnji dan otegao se kao zla godina pa nikako da dođe ručak.

Nisu oni slučajno izabrali to mjesto za odmor. Svakog časa prođe tuda poneko od rodbine nekog borca, noseći razne đakonije, pa mu se oni nađu pri ruci da ga što prije pronađe.

Odmarajući se tako na ljetnjoj omorini, Risto prvi spazi žensku priliku kako se od Knina kreće prema njima. Nešto kasnije ugledali su staricu kako pognutih leđa polako korača prašnjavom cestom, noseći poveću torbu na leđima.

Plašeći se da ih baba neće primijetiti, konjovoci se za tren oka prebaciše desetak metara naprijed i posjedaše. Osmatrali su svaki njen korak budnije nego da su se približavale Švabe.

— Jesi li se umorila, bako? — upita je Risto kad im se približi na nekoliko koraka.

Baba se zaustavi, pa pošto ispitivačkim pogledom odmeri konjovoce od glave do pete, odgovori preko volje, odmahujući rukom:

— Ah, deco moja, lako se babi umoriti.

— Dobro se ti još držiš — dijeli joj Risto komplimente.

— Vidiš li da je umorna — uzima je tobože u zaštitu Jovo — no pomozi ženi da skine tu torbu, odvali joj ramena.

— Neka, srećo moja, nije ona meni teška — veli starica i još čvršće pritegnu povraze na torbi.

— Čita nas baba ko bukvar — šapnu mu Risto na uvo.

— A jeste li vi naša vojska? — pita baba.

— Jesmo prava partizanska vojska — veli Risto.

— A šta se to sašaptavate, mislite će sam stara da ne vidim — posumnja baba u ispravnost njihovog legitimisanja.

— Ništa, bako, no velju ovom mom drugu kao da si mi nešto poznata, kao da sam te negdje ranije viđao — pokuša Risto da rastjera njenu sumnju.

— Pa šta radite vođe, što se ne tučete? — proverava ih baba dalje.

— Određeni smo za davanje informacija — tumači joj Risto.

— A šta mu je to, rođeni moj?

— Objašnjavamo gdje se nalazi koji borac kad neko od rodbine dođe da ga posjeti.

— Pa vi onda sigurno znate moga unuka Luku.

— Je li to onaj poručnik? — pita laskavo Risto.

— Nije poručnik, on je oficir.

— Ama šta kažeš, zar je Luka tvoj unuk — čudi se kobajagi Risto. — E prosto čo'ek da ne vjeruje kako može unuk da naliči na babu.

— Vala, rode moj, slabo on naliči na mene, no se bacio na ujčevinu, pljunuti ujak Stevo.

— Znam, brate, Luku ko samog sebe — ispravlja se Risto — visok, crn...

— Nije on puno visok, srećo moja, omanjeg je rasta.

— E, da ga sad vidiš što se razrastao, bako, nećeš ga poznati — ne predaje se Risto.

— Izrastaju, strina, ljudi brzo u ovoj našoj borbi — pomaže mu Jovo. — Baš nam je o tome juče i drug komesar govorio.

— Kameno se razrastao, vidjela sam ga ja prije dva-desetak dana kada je navraćao kući.

Vidi Risto da nema sreće sa ličnim opisom pa prelazi na drugi teren.

— A znaš li, bako, kako sam se ja sprijateljio sa tvojim unukom Lazom?

— Ama nije, bolan, Lazo no Luka — ispravlja ga baba.

— Znam ja da mu je ime Luka, ali ga mi u četi zovemo Lazo, tepamo mu — ne da se Risto.

Bili mi jedne noći u patroli — nastavlja. — Idemo polako puteljkom, a prst se ne vidi pred nosom. Najednom Luka viknu: »Risto, družo, pomozil!« Vidim ja u onom mraku rve se sa dvojicom ustaša.

— Prokleti bili, dabogda, zar na moga Luku — skoro se zaplaka baba.

— Da, da, dvojica — uvjerava je Risto. — Jedan ga uhvatio s leđa, a sa drugim se rve. Pritrčim ja, pa onoga što ga je uhvatio s leđa za gušu, pa poda se, a on obori onoga drugoga na zemlju i tako oba zarobismo.

— E, živ bio majci svojoj blagosilja ga baba. — Samo ne rekoste mi kako ću ga pronaći.

— Idi ovim putem pravo pa ćeš naići na našu patrolu, reći će ti — objasni Jovo.

Starica se polako diže i još jednom pritegnu torbu spremajući se da pođe.

— A jesi li mu ponijela što lijepo u toj torbi? — poče Risto sa direktnim napadom.

— Jesam, dvoje čarapa i neke opanke, no se plašim da će mu biti male pošto se toliko razrastao — veli baba.

— Pa zar nema ništa drugo u toj torbi? — čudi se Risto.

— Ima, jadan ne bio, još petoro čarapa i opanaka, utrpaše mi komšinice da ponesem njihovoj deci.

— Bolje bi bilo da si ponijela nešto za jelo — veli joj Risto — imamo mi cipela — i pokazuje njemačke bakandže na nogama.

— Vala, naredne, ne bilo 'roka — kaže baba. — A gdje si to nabavio, moj sine?

— Skinuo sa Švabe — veli Risto.

— E, dabogda, uvijek sa drugoga skidao kada si takav junak — blagoslovi ga baba pa zakorači prema cesti.

Konjovoci su se nekoliko trenutaka gledali ne progovarajući ni jedne riječi, a onda kao po komandi upraviše ponovo poglede prema Kninu, očekujući novog prolaznika.

JEDINO RJEŠENJE

Svaki novi borac koji bi došao u našu četu prolazio je kroz neku vrstu karantina. Prvo bi ga zgrabio referent za kulturno-prosvjetni rad, zatim drug zadužen za politički rad, poslije odgovorni za vojnostručnu nastavu, pa za higijenu i najzad referent za opismenjavanje. Svaki od njih bi mu objasnio značaj svoga sektora, a onda bi prelazio na konkretan rad. Takva procedura nije mimoišla ni Jakova Stošića, koji je došao u našu čet u selu Glibačima u Sandžaku.

Najprije mu je Pero Čeperac, zvani Dositej, objasnio značaj kulture i prosvjete.

— Druže, ti si došao iz zaostale sredine i treba da se prosvijetiš. Možeš ti biti dobar vojnik, možeš poznavati međunarodnu situaciju uprste, možeš biti čist i paren triput nedeljno u buretu, ali ako si nepismen — ti živiš u mraku.

Onda mu je Sveto Reljić objasnio značaj vojnostručne nastave:

— Dobro je da budeš kulturno uzdignut, dobro je da si pismen, dobro je da poznaješ unutrašnju i međunarodnu situaciju, ali ako nijesi dobar vojnik, ako ne znaš kako treba izabrati zaklon pa te zvrkne u čelo — džabe ti je sve to.

U ovoj olobodilačkoj borbi — rekao mu je prilikom prvog susreta Simo Zaklan, odgovoran za politički rad — ako nijesi ideološko-politički naoružan, ti ne možeš uspješno tući neprijatelja, pa makar bio najbolji strijelac u brigadi.

Zatim ga je uhvatio Tomo Stajić, referent za higijenu:

— Vjerovatno su ti drugovi govorili o značaju kulturno-političkog rada i vojnostručne nastave. Nije to loše znati, ali ako u higijenskom pogledu zaostaješ pa ti se prilijepi neka bolest, može te pokositi gore nego »šarac«. I šta si onda učinio? Obrao si bostan.

Najzad su novog borca uputili Žarku Baraninu, zvanom Ćirilo, odgovornom za opismenjavanje novih drugova.

— Rekoše mi da treba i tebi da se javim.

Žarko ga najprije odmjeri od glave do pete, a onda upita:

— Ti si sigurno analfabeta?

— Jok, brate, kakav analfabeta, ja sam Jakov Stošić iz Grabovice.

— A znaš li, Jakove, što su te uputili kod mene?

— Ne znam.

— Da ti pomognem da progledaš.

— Pa vidim ja, druže, ko mačka — pobuni se Jakov.

— Kameno vidiš, moj druškane, ti si slijep kod očiju.

— Ja slijep! — začudi se Jakov kakvo ga je čudo snašlo.

A Ćirilo mu objašnjava:

— Ti si nepismen, a nepismen čo'ek je slijep kod očiju. Zato ćeš lijepo da učiš slovo po slovo, pa kada dođeš do »Š«, progledaćeš drugim očima.

— A za koliko se to može naučiti?

— Za jedno slovo sam predvidio jedan dan. Međutim, ne računaju se dani kad vodimo borbu.

— A ima li mnogo tih slova?

— Ima trideset velikih i trideset malih, pa onda trideset štampanih velikih, pa trideset štampanih malih; pa onda latinica: opet trideset velikih, pa...

— A vodite li često borbu? — prekide ga Jakov.

— Vodimo, brate, ne pitaj, skoro svaki dan i to se otegne u beskonačnost. Tražio sam da skratimo vrijeme pa da za jedan dan pređemo dva slova, ali komesar ne da. I onda mi se desi da dođem s čovjekom do slova »Lj«, a oni ga prekomanduju. Kažu: »Istakao se u borbi i moramo ga poslati u drugu jedinicu za komandira voda«. A ja treba da mu napišem karakteristiku, pa se nađem u čudu. Da je barem naučio petnaest slova, lako bih: znači, pošto ima 30 slova, polupismen je. Ali ovako, brate, nezgodno da pišem: opismenio se 44,6 odsto.

Jakov na brzinu izračuna da prije dvije godine neće doći do »Š« i dođe do zaključka da mu u takvoj situaciji ne preostaje ništa drugo nego da se što prije istakne u borbi i da pođe na novu dužnost, pa makar nikad ne »progledao« svojim očima.

ODBILI POMILOVANJE

Kurir štaba brigade Simo dotrča zadihan kod komandantovog šofera Pera i povika:

— Pali tu đipčinu da ne zakasnimo.

— Šta se desilo? — upita Pero.

— Ne pitaj ništa, no požuri, nemamo vremena. Uspuću ti sve objasniti.

— Ne smijem — poče da se nećka Pero — možda će komandantu trebati kola.

— Ama za pola sata smo natrag — kuraži ga Simo. — Uostalom, ako te pita gdje si bio, reci da ti je izdušila guma i da si morao ići u selo da je krpiš.

Peroval kolebljivost i Simoval energičnost pokrenuše džip.

Čim su zašli iza prvog brežuljka, Simo upita:

— Poznaješ li ti onog Đoku što je bio u Pratećoj četi, što smo ga zvali Đoka Leptir.

— Kako ne bih znao Đoku.

— Ženi se danas čo'ek, pa mi poručio da obavezno dođem. Biće veselo ...

Pero pritisnu gas i džip stade da poigrava po neravnom putu.

Tek što se za njim slegla prašina na seoskom drumu, izađe komandant iz kancelarije i prvom oficiru koga ugleda reče da odmah pronade šofera i da mu kaže da spremi kola za put. Trebalo je da hitno pođe u štab divizije na neki sastanak.

Borci Prateće čete razmiljeli se na sve strane da traže Pera. Ali, uzalud.

Komandant je nervozno šetao ispred štaba i gledao na sat.

— Malo prije je bio ovdje — odgovarali su svi drugovi koji su ga tražili.

Poslije desetak minuta komandant je uzeo konja iz intendanture i pošao na sastanak.

Pero i Simo su se nepredviđeno zadržali na svadbi do same noći. U štab su stigli u isto vrijeme kad i komandant.

Ljutit, komandant prvi put u svojoj vojničkoj karijeri izreče kaznu na licu mjesta: tri dana zatvora.

Negdje oko devet sati naveče komandant upita:

— Jeste li odnijeli večeru onoj dvojici?

— Nijesmo, druže komandante — odgovori komandir.

Komandantu ih je očigledno bilo žao.

— Ponesite im neka večeraju i dajte im malo crnjaka da popiju — reče — ali nemojte reći da ja znam za to.

Sjutradan je komandant naredio da zatvorenicima ponesu doručak, a za ručak im je čak poslao jagnjeće pečenje.

Poslije ručka zatvorenici su vodili ovakav razgovor:

Simo: Jesi li ikad ranije bio u zatvoru?

Pero: Evo sad prvi put.

Simo: Pravo ti reći ja sam imao pogrešno mišljenje o njemu.

Pero: Samo, malo nas, brate, kazni. Da je makar jedno desetak dana pa da se pošteno odmorimo.

Simo: Tebi je opet lakše, ideš, što se kaže, na tuđim nogama, a ja po čitav bogovetni dan trčim od štaba do štaba. Noge mi otpadoše.

Pero: Ama, nije samo što se čo'ek odmori, no imaš i pojačanu ishranu. Evo glavu dajem ako se za ova tri dana ne popravimo bar po tri kile.

Negdje pred samu noć komandant pođe da ih obiđe. Zatjekao ih je kako sjede na drvenoj klupi i razgovaraju.

Čim su ugledali komandanta, stali su na mirno i pozdravili ga.

— Kako vam je ovdje? — upita komandant.

Kažnjenici su složno ćutali krijući pogled.

— Nadam se da više nikad nećete nešto tako napraviti?

— Nećemo — odgovoriše u isti glas.

— I ja se nadam. A sad pođite u četu i pamet u glavu!

— Druže komandante — poče prvi Simo — mi smo odlučili da do kraja izdržimo kaznu.

— Šta kažeš? — začudi se komandant.

— Pa eto, još od juče smo razmišljali o onome što smo učinili. Stvarno, velimo mi jedan drugome, zaslužili smo i strožu kaznu i red je da bar tri dana pošteno izdržimo.

— Dobro je kad ste uvidjeli grešku, ali opraštam vam dalje izdržavanje kazne.

— Nemojte, druže komandante, ako nam oprostite danas, mi ćemo možda opet sjutra napraviti neku drugu grešku. Bolje je da izdržimo do kraja.

Komandant se nađe u čudu. Ali, za svaki slučaj htio je da čuje i Perovo mišljenje:

— Šta ti, Pero, kažeš o svemu ovome?

— Stvarno, druže komandante, nema smisla — tek, što se kaže, ušli u zatvor pa da izlazimo. Šta će poslije reći drugovi — odgovori Pero.

Videći da odbijaju ponuđeno pomilovanje, komandant počuta nekoliko trenutaka, a onda ih napusti. Kad je zatvarao vrata, do njega iz podruma dopriješe riječi:

— Dobar je, brate, ovaj naš komandant ko kruh.

JEVTOVA MEĐA

Tek što smo ručali, dotrčaše kao bez duše dva seljaka kod komandira.

— Druže, spasavaj, ako boga znaš, krv će leći — vapili su seljaci.

— Četnici?! — upita iznenađeni komandir.

— Ama kakvi četnici, no one naše nesreće, posvađale se oko međa.

— Oko međa, veliš — povrati se komandir malo od uzbuđenja. — Pa to treba da riješi narodna vlast, vaši odbornici.

— Ne pomaže tu nikakva vlast koja ne nosi pušku o ramenu — veli jedan od njih.

Komandir nije bio siguran da međe spadaju u njegovu nadležnost, ali mu je bilo vrlo nezgodno da odbije ljude kad traže pomoć. Najzad pronade srednje rješenje; naredi vodniku Momiru da pošalje jednog borca na lice mjesta sa zadatkom da spriječi eventualnu tuču.

— Vodi računa da odrediš nekoga ko će za njih predstavljati autoritet — reče komandir.

Borci su se taman bili postrojili za pregled oružja. Momir stade ispred njih, zatvori lijevo oko, a desnim poče da traži ko bi za seljake mogao biti autoritet.

— Pogled mu se zaustavi na Jevtu, koji se visinom izdvajao od ostalih boraca za čitavih 30 centimetara, a težinom za nekih četrdesetak kila.

— Jevto, dođi časkom!

Jevto mrzovoljno pokrenu stotinu kila iz stroja i poče prema vodniku.

Pošto se izmakoše desetak metara, vodnik mu objasni:

— U ovom susjednom selu potukli se seljaci oko nekih međa, pa pođi da vidiš o čemu se radi.

— Potukli se, veliš! — razrogači Jevto oči. — Ima, bre, ja njima da pokažem . . .

— Ama, šta ćeš ti njima da pokažeš? — viknu ljutito vodnik, plašeći se da Jevto ne napravi neki džumbus.

— Pa, ima da im pokažem gdje je međa — izvuče se diplomatski Jevto.

— Nema ti šta da im pokazuješ đe je međa, nego treba da im politički objasniš da nije vrijeme da se svađaju oko međa. Ti treba da budeš za njih autoritet.

— Pa to sam i mislio — da se smire sad, a kad završimo borbu, neka se onda na miru svađaju koliko oće.

— A sad požuri, da te ljudi ne čekaju.

Jevto nabi kapu do očiju. Ispod nje su štrčala dva velika pramena znojem ulijepljene kose. Prebaci remik puške preko prstiju i uze dvije talijanske bombe od bombaša Sveta. Pošto ih prikači za opasač, uputi se prema seljacima koji su ga nestrljivo iščekivali.

— Naprijed! — viknu Jevto i ispruži svoje dugačke noge. Seljaci su potrčkivali za njim da ne bi zaostali.

Kad su stigli u selo, bilo se iskupilo oko pedeset seljaka. Čim se Jevto pojavi, prestade žagor i nadvikivanje. On najprije prostrijeli očima okupljenu masu pa skinu pušku, a zatim razmaknu bombe, više da bi skrenuo pažnju na njih, nego što su mu smetale.

— Drugovi i drugarice — poče Jevto, iako ženske duše nije bilo nigdje na puškomet — šta ste se okúpili vođe ko u slavu božiju?

Seljaci su ćutali.

— Znate li vi, bre, da sam ja morao da napustim zbog vas prve borbene redove. Je li to bilo potrebno, pitam ja vas?

— Nije! — odgovori u horu više od polovine seljaka.

— Pa naravno da nije. Svađate se oko međa. A znate li vi da je te međe postavljao naš klasni neprijatelj. Mi se borimo da ne bude više međa, mi hoćemo da sve izravnamo do mora, što se ono kaže — i pokaza rukom prema Vojvodini. — Doduše — nastavi nešto nižim glasom. —

ne kažem da nam te međe ponekad ne koriste u borbi kao zakloni, ali čim prestane borba . . .

— Družo — začu se jedan glas — ja bi' nešto pitao.

— Nemoj, bre, da me prekidaš na najvažnijem mjestu — odbrusi ljutito Jevto. — Nijesam ja vođe došao da me zapitkujete.

— Ja mislio samo da . . . — pokuša da se opravda seljak.

— Misli kad se vratiš kući čitav dan ako 'oćeš, a sad slušaj ovo što ti govorim.

Pošto se više nije mogao sjetiti gdje je stao, Jevto se obrati nepoznatom.

— Ajde pitaj. Šta 'oćeš?

— Izvini, družo, ne znam šta si, kako da te oslovim.

— Šta sam, veliš? Ja sam za vas autoritet, a u četi imam drugu funkciju.

— Družo, to što reče da si, je li pravo da otima moju sirotinju i da po noći premješta međe?

— Laže ko pas! — viknu zdepasti seljak riđih brkova. — Nijesam je ni dotakao rukom.

— Eto vidiš, čo'ek lijepo kaže da nije premjestio među — reče Jevto.

— Jes' — začu se nekoliko glasova u isti mah. — Misli on da je ovo bivša Jugoslavija pa da može da radi šta 'oće.

— Nije bila juče vođe — dobaci jedan iz mase i stade na tri omanja kamena pobodena u zemlju jedan do drugoga.

— Ada će je bila? — upita Jevto.

— Evo vođe, družo utoritetu — pokaza seljak jedno desetak metara podalje.

— Nije tu bila nikad — zagrajaše seljaci koji su se bili okupili oko onoga što je prekinuo Jevtovo izlaganje.

— Tišina, bre, da ne kažem šta ste! — prodera se Jevto iz svega glasa — jesam li ja vođe autoritet ili nijesam?

— Jesi — povikaše seljaci.

— Jevto izmjeri stopama rastojanje između nove i stare međe pa pošto pronade sredinu, udari bakandžom nekoliko puta u zemlju, a onda se uputi prema povećem kamenu koji niko za posljednjih stotinu godina nije pomakao s mjesta. Pošto s velikom mukom ga dokotrlja na mjesto koje je obilježio, obuhvati pogledom sve prisutne i reče:

— Nemojte slučajno da nekoga zmija ujede da pomakne ovu među. Mi sada idemo za Bosnu, ali ću ja doći na proljeće, kad se vratimo, da prokontrolišem.

Seljaci su se razišli u najvećem redu svojim kućama.

Jevto se više nikad nije pojavio u selu, ali kamen koji je postavio niko nije pomakao. Čak i kad je zadruga vršila arondaciju zemljišta i povadila sve okolne međe, kamen je ostao nedirnut i sada ga zovu »Jevtova međa«.

SAMOKRITIKA

Poslije jedne jače borbe sa četnicima komandir voda zakaza sastanak. U posljednje vrijeme u vod je došlo nekoliko novih drugova. Pošto su se u borbi ispoljili i neki nedostaci, komandir je smatrao da je sada zgodan momenat da se i mlađi drugovi upute u samokritiku, pa je na dnevni red stavio samo jednu tačku: samokritika.

Na komandirovo iznenađenje, za riječ se prvi javi novajlija Stevo:

— Drugovi, iako sam u vod došao tek prije četiri dana, dotakao bih se malo ovoga druga u ćošku, samo mu ne znam ime — uperi Stevo prstom ka desnom uglu sobe.

— Mene? — upita iznenađeno Mitar koji nije baš mnogo cijenio kritiku.

— Ama ne, brate, tebe, nego toga u samom ćošku, toga sa žutim brcima — označi Stevo poblize cilj svoga napada.

— Ostavi ti moje brkove na miru, zelen si ti još, druškane — viknu ljutito Stojan.

— Pa — zbuni se malo novajlija — ne mislim ja da vrijedam drugove, nego, velju, samo bih se malo dotakao...

— Dotakni ti prvo sebe — odbrusi Stojan.

Iako je vidio da mu skreće sastanak sa pravog puta, komandir je morao da uzme Steva u zaštitu.

— Nemoj, Stojane, da se ljutiš, drug je skoro došao u naš vod i treba ga pustiti da kaže što ima.

Pošto je vidio da ga komandir podržava, novajlija nastavi:

— Meni se nije dopalo kod druga Stojana što gađa stojeći. Njemački »šarac« briše, a on stoji li, stoji. Lezi! — velju mu ja — a on ni da trepne. Da nema zaklona, ne bih se čudio, ali na tri koraka ispred njega izraslo drvo kao da je znalo da će nam trebati.

Stojan se uzvrpoljio, strijelja očima novajliju i samo ga velika disciplinovanost sprečava da ne plane. A Stevo, pošto završi sa Stojanom, pređe na drugoga:

— Pa onda, dotakao bih se malo i druga Joce.

— E nećeš se danas doticati Joce, odista — odbrusi energično Joco. — Nije ovo čas doticanja nego samokritike.

Nekoliko boraca podržaše Jocu videći da bi se novajlija mogao i njih dotaći.

— Lakše, drugovi — počeo ih umirivati komandir. — Drug Stevo ima vrlo korisna zapažanja, samo se malo udaljio od dnevnog reda.

A onda se obrati Stevu:

— Znaš, družo Stevo, ovo je čas samokritike.

— Pa šta ja radim drugo, družo vodniče? U početku ste i sami rekli da je na dnevnom redu samo kritika, pa eto... kritikujem. A kada se bude raspravljalo samo o vr linama drugova, i tu ja imam da kažem podosta i o drugu Jocu, i o drugu Stojanu, i još o nekima.

SAT SA 115 RUBINA

U našoj četi niko nije imao sat. Dežurni su od oka mjerili vrijeme i upućivali stražare i patrole na dužnost. To je doprinijelo da poraste autoritet mlađeg dežurnog, koji je stupao na dužnost tačno u pola noći. U njegovim rukama bila je sudbina posljednjeg na straži, kome se često dešavalo da posumnja u zemljinu rotaciju.

Obično kad bi drug bio ljut na druga, prijetio bi mu: — Dobro, dobro, biću ja mlađi dežurni, pa ćeš ti meni brojati zvijezde.

Jednom Gavriilo Zambal, borac Druge desetine, predloži da se poslednja smjena upućuje na dužnost kad zapjevaju prvi pijevci, pošto se oni — kako je tvrdio Gavriilo — oglašavaju tačno na jedan sat pred zoru. Predlog je bio odmah prihvaćen i sproveden u život, čak i bez znanja starješina. Međutim, ovaj način mjerenja vremena bio je brzo kompromitovan, jer su neki drugovi iz pretpo-

sljednje smjene počeli da kukuriču. Kad je saznao za to, komandir voda je zabranio da se dežurni u službenoj dužnosti ravnaju prema domaćim životinjama.

Jednog dana u četvu dođe nov borac sa terena.

Novajlija ima sat — pronese se glas.

Borci odmah navališe da ga vide. Rukuju se s njim, tapšu ga po leđima, nude mu krdžu da zapali. A on, sretan što je naišao na tako topao prijem, razvukao usta u osmijeh i ne krije svoje zadovoljstvo.

— Šta ste navalili na čovjeka, ko da nikad nijeste vidjeli iksana — viče Radisav žureći da što prije vidi novajliju.

Pošto se rukova sa pridošlicom, postavi mu nekoliko unakrsnih pitanja. Borac odgovara, a Radisav i ne sluša šta ovaj priča, već ga stalno mjerka ispod oka i misli: »Gdje li ga je sakrio, sto mu gromova«.

A onda, najednom, podiže glavu, uprije pogled prema nebu i upita prisutne:

— Šta mislite, drugovi, koliko može biti sati?

Novajlija poteže za kaiš koji mu je virio iz prslučeta i izvuče iz džepa sat.

— Evo sad će podne.

— Pogledajte, drugovi, što je sat — reče kobajagi iznenađeno Radisav. — Odriješi tu oputu da vidim kako kuca.

Novajlija mu pruži sat. Radisav ga prisloni najprije na desno, pa onda na lijevo uho, a zatim konstatova »stručno«:

— Vidi se da je neka marka. Sigurno ima dvije osovine.

— Ima 15 rubina — dodade novajlija.

— Šta 15! Ako ovaj nema 115, da mi se odsiječe nos! Vidim ja njega kako tuče. Hajde, Pero — obrati se borcu

pored sebe — povedi druga . . . Oprosti, ne upitah te kako se zoveš?

— Tomo.

— Da si živ i zdrav! Povedi druga Toma do kuhinje da nešto prezalogaji, vidiš gdje je čo'ek lipsao od gladi, a ja ću ponijeti sat komandiru.

— Pa to je moj sat — izusti bojažljivo novajlija.

— Moooj! — razrogači Radisav oči. — E, lijepo bogami došao ovamo kobajagi u partizane, a još se nijesi oslobodio prošlosti.

— Pa . . . ovaj . . . to nam je poslao ujak iz Amerike — poče da muca novajlija.

— Šta reče? Iz Amerike! E, sa ovim će komesar imati da se preznojava.

— Nemoj tako, Radisave — umiješa se Vaso iz Prve desetine. — Sjećaš li se koliko nas je jada ubilo dok smo Stevu ubijedili da preda nalivpero za četne potrebe. Ti si mu mjesec dana čitao onu crvenu knjižicu od Lenjina.

Čim Tomo ču za knjižicu, sjeti se svog učitelja Pera, koji mu nije bio ostao baš u najljepšoj uspomeni i požuri da preda sat.

Otada je smjenjivanje teklo na opšte zadovoljstvo svih u četi. Ali, jedne noći sat je stao. U pretposljednjoj smjeni bio je Radisav. Obavljao je svoju dužnost spokojno, jer je znao da će mu smjena doći na vrijeme. Ali, kad prođe više od jednog sata, on se uznemiri. Čekao je još jedan sat. No smjena nije dolazila. Kad je iz obližnje kuće zapjevao pijevac, Radisav opali iz puške. Borci istrčaše napolje.

— Šta je? — pitali su se.

Radisav sav promrzao stajao je nepomično. Dežurni odmah shvati o čemu se radi: sat je bio svemu kriv. (Ka-

snije je jedan sajdžija utvrdio da mu je požarni te noći prebio osovinu.)

Od tada je opet počelo sve po starom: mlađi dežurni je od oka cijenio vrijeme, a posljednji u smjeni je brojao zvijezde. I uvijek kad bi došao nov borac u četu, Radišav bi ga poveo na stranu i upitao: »Druškane, da nemaš sat?«

BABIN SAVJET

Pred samu noć ušli smo u selo Petnjicu. Major Milić i potporučnik Stanković pošli su kod odbornika da se dogovore za prenočište bataljona.

Na vratima se pojavio visok koštunjav pedesetogodišnjak dugih ušljenih brkova. Odbornik Jeremije, ratnik sa solunskog fronta, želeći da pokaže partizanskim oficirima kako još nije zaboravio vojničku disciplinu, isprsi se pred majorom i raportira:

— Izvolte, družo komandire, Jeremije Pantić, ovdašnji odbornik.

— Evo, Jeremije, mi došli da prenoćimo — veli major.

— Neka ste, sa srećom — kaže Jeremije.

— Samo, znaš — šapnu mu na uvo Stanković — nije on komandir.

— More biti da nije komandir, ali jes' neka vlas' — veli Jeremije glasno, da ga i major čuje. — A znaš kako se ono kaže: vlas, treba poštovati pa makar bila i najmanja.

— Dobro, lako ćemo za to — odmahuje rukom major — nego da vidimo kako ćemo da smjestimo ljude.

— Dakle, ovako — veli Jeremije i suče brkove — kod Stevana četvorica . . .

Poručnik je odmah precizirao: Simo, Tomo, Stanko i Lazar.

— E, sad — veli Jeremije — ako Stevanovu kuću uzmemo kao orijentir, onda trideset metara desno od nje, u onu kuću sa bijelom listrom, kod Jevte Tomića, mogu poći trojica.

I tako redom: Jeremije je raspoređivao prema imovnom kapacitetu domaćina, a potporučnik određivao borce.

— Koliko ih je još ostalo? — upita Jeremije na kraju.

— Dvojica — odgovori poručnik: Milisav i Rade.

— E tu ćemo dvojicu poslati kod babe Krstine. Baba je malo nagluva i ne razumije se u politiku — objašnjava zatim borcima koji su određeni da kod nje prenoće.

— A 'oće li dati što da se pojede? — pita Milisav.

— To 'oće, samo će vas najprije pitat ko ste i iz koga ste kraja, znate kako je — stara žena pa voli da pita.

Kad su se pojavili na vratima, baba se poče krstiti:

— Pa zar me ni noćas nećete pustiti da počinem?

— Šta ćeš, bako, takvo je došlo vrijeme — umiruje je Milisav.

Kad su posjedali, baba se zagleda najprije u Milisava, pa u Rada, i najzad konstatova:

— Vi izgleda ne pripadate onoj vojsci što je bila juče vođe.

— Ne pripadamo — veli Milisav.

— Vidim ja, nemate brade, a oni, bože me prosti, ko popovi.

— To su bili četnici — objašnjava joj Rade.

— A da nijeste vi ovi padobrani, što su bili vođe prije njih?

— Nijesmo — veli Milisav smješkajući se — to su bili, bako, domobrani.

— A kakva ste vi vojska?

— Partizani.

— E ima vas vala mnogo, ko će vas sve upamtiti. A 'oće li iza vas opet neka vojska doći?

— 'Oće izgleda Nijemci. Preduzeli su neku ofanzivu, samo će oni brzo proći.

— Zna baba, svi ćete vi proći, samo ja jedna i žalosna.

— Šta ćeš, bako, takav je rat — prekinu je Rade.

— Tako je, tako — veli baba više za sebe i uzdiše.

— A što ste se tako raštrkali, djeco moja, pa jedni danas a drugi sutra?

— A kako ti misliš da bi bilo najbolje? — pita je Milisav za stručnu savet.

— Što se ne skupite pa svi zajedno ne prođete, no ja ovako stara moram svaki dan da vas dočekujem i ispraćam.

— Nije ti loša ideja, bako — veli Milisav i namiguje na Rada. — Samo ćemo to morati najprije da temeljito prodiskutujemo.

— Vidite vi to, srećo moja — kaže baba, zadovoljna što su prihvatili njen predlog i počeo da iznosi jelo na trpezu.

NOĆNA OBUKA

Čim je stupio u četvrtu, Jakova Radovića su zaveli u rubriku »polupismen« s obzirom da mu je nedostajala gramatika, matematika i ćirilica. Tako je pohađao dva kursa: kurs za opismenjavanje, na kojem mu je Simo Roganović, nesvršeni đak učiteljske škole, objašnjavao interpunkciju i latinicu i kurs marksizma, na kojem mu je komesar čete tumačio proširenu reprodukciju kapitala i

upoznavao ga sa najvažnijim djelima klasika marksizma. Jakov je učio i polako se uzdizao.

Jedne večeri kad je pošao da primi dužnost stražara, odziv je bio »Marks«, a lozinka »Engels«. Pola sata šetao je gore-dole po stražarskoj stazi koju su njegovi prethodnici utapkali u snegu. Da ne bi uzalud gubio vreme, Jakov poče da se preslišava šta je zapamtio od onoga što je komesar toga dana pričao. I odmah zaključio da je zapamtio vrlo malo.

Najednom se trže. Prema njemu je išla patrola.

— Stoj, ko ide?

— Patrola — začu se iz pomrčine.

— Vođa patrola naprijed, a ostali stoj!

Kad je vođa patrola prišao na dva-tri koraka, Jakov ga ponovo zaustavi.

— Odziv?

— Marks.

— Šta je napisao?

— Ama ko?

— Šta se čudiš? — viknu Jakov oštro — Marks, ne pitam te valjda šta si ti napisao.

Vođa patrola poče da se smeje, misleći da se stražar šali, ali ga Jakov brzo uozbilji:

— Šta je napisao ili pucam? — i otkoči pušku.

— Kapital — odgovori onaj pošto se uvjeri da se Jakov ne šali.

— Još?

— Ne znam.

— Nešto mnogo važnije.

— Ne znam, pa makar sad pucao.

— A nisi čuo za Manifestaciju od druga Karla. Izgleda da sjediš na ušima kad komesar priča.

— Misliš Manifest?

— Da, da, Komunistički manifest — prisjeti se Jakov.

Naide i druga patrola, pa onda treća. Najzad dođe smjena. Jakov je sve redom ispitivao: kad se rodio Marks, šta je pisao, kad je umro. A oni su, koliko su znali, odgovarali. I ne može se reći da Jakov te večeri nije dosta naučio.

Sjutradan su tri borca stajala pred komandirovom čete i uporno tražila, kako je doslovce stajalo u njihovom zahtjevu, da se »oslobode noćnog marksizma«. Komandir se u početku opirao, ali je najzad morao popustiti. Uzeo je uputstvo o dužnosti stražara na stražarskom mjestu i dopunio ga novom tačkom sedam:

»Za vrijeme stražarčenja stražar ima pravo da traži od vođe patrola samo znake raspoznavanja«.

»MRTVI« ZAROBLJENIK

Jednog dana stiže naređenje da se od svakog zarobljenog četnika uzimaju podaci i šalju pretpostavljenoj komandi. Međutim, u naređenju nije stajalo šta sve treba uzimati, tako da su ljudi unosili različite podatke. Dok su se jedni zadovoljavali imenom i prezimenom, dotle su drugi opisivali dužinu brade i navodili osobene znake.

Bilo je ovakvih podataka: »Sklon klanju muslimanskog življa«. Ili: »Veliki ljubitelj čarapa, čaktara, češljeva, češagija i narodnih vezova«. Za jednog četničkog komandira pisalo je da je u četnicima bio »velika situacija«.

Poslije mjesec dana pretpostavljena komanda je dostavila štampane obrasce svim potčinjenim jedinicama u kojima je bilo tačno navedeno koje podatke treba uzimati.

Desetaru Milisavu Rančiću prvom se ukazala prilika da popunjava dobijeni obrazac. Jednom u samu zoru približavao se nekoj seoskoj krovinjari. Dijelilo ga je još svega nekoliko metara od ulaznih vrata kad se na kućnom pragu pojavi četnik sa puškom preko ramena.

— Moj si jutros!... — povika Milisav i uperi pušku. Videći da ne može pobjeći, četnik prisloni pušku uza zid u znak predaje i raširenih ruku pođe prema Milisavu.

— Tvoj, brate, a da čiji bih bio, no ajde da se poljubimo.

— Nećemo se jutros ljubiti odista — veli mu Milisav.

— A što ne bi — čudi se četnik — jedne smo vjere.

— Znam, ali zora je, nijesi se još umio.

Pošto je razoružao četnika, Milisav ga povede u komandu čete da mu uzme podatke. Međutim, kako u komandi nije bilo nikoga, uze sa stola jedan obrazac pa pošto se namjesti na bukov panj ispred komande, izvadi iz džepa mastiljavu olovku, pljunu dva puta u njen vrh i poče da ispituje zarobljenika:

— Reci ti meni ko si, šta si i odakle si?

— Ja sam Tomo Sandić iz susjednog sela Grabovice, a Srbin sam kao i ti.

— Pazi dobro šta govoriš — upozori ga Milisav — jer ću ja sve ovo da provjerim na terenu pa teško tebi ako me budeš farbao.

Pošto je zapisao godinu i mjesto rođenja, školsku spremu, za zvanje i čin, Milisav pročita sljedeću rubriku: funkcija.

Ne znajući šta ga pita, četnik je ćutao.

— Šta si stao? — podviknu Milisav — lijepo te pitam srpski imaš li šta od funkcija.

— Nemam — reče četnik.

— Nemoj poslije da te pretresem pa da ti nađem neku, đavo će te odnijeti — plaši ga Milisav.

— Nemam — odgovara nesigurno zarobljenik i bojažljivo trepće očima.

Pošto je uzeo sve podatke, Milisav uputi zarobljenika sa popunjenim obrascem u štab bataljona. Međutim, usput, dok je borac koji je sprovodio četnike zastao da pije na česmi, zarobljenik je pobjegao.

Pretpostavljajući da se radi o nekom zločincu, štab bataljona je odmah dobio jednog seljaka iz Grabovice da se raspita ko je odbjegli četnik.

— Stari, jesi li poznavao Toma Sandića? — upita ga kapetan iz štaba bataljona.

— Kako ga bolan, ne bih poznavao, pa to mi je bio najbliži komšija.

— A znaš li ti šta je on radio za vrijeme rata?

— Ko, jel' Tomo? — čudi se starac.

— Da, da, Tomo.

— A što vi pitate za njega?

— Pobjegao nam je jutros.

— Tomo pobjegao? — Bože mi pomози — krsti se čiča.

— Jeste, pobjegao, no mi ti reci kuda se on sve kretao za vrijeme rata.

— Ama, pobogu družе, kako će se mrtav čo'ek kretati.

— Šta, zar je poginuo? — čudi se sada kapetan.

— Nije poginuo nego nesretnik umrije od sušice uoči samog rata. Sahranili smo ga pored oltara i eno ga i sada tamo, leži čo'ek mirno, bog da mu dušu prosti.

Čim su u četi saznali za ovaj slučaj, drugovi su počeli da zadirkuju Milisava: »Kako zarobi mrtva čo'eka ako boga znaš?«; »Ponesi mu malo cvijeća na grob«; »Teško

onome kome Milisav uzima podatke, tome je mjesto pored oltara«. I tako je iz dana u dan kružila priča o »mrtvom« zarobljeniku. A Milisav je od bijesa škrgutao zubima i ćutao.

Ali, jednog dana stiže ukaz: desetar Druge desetine Drugog voda Treće čete Milisav Rančić odlikuje se Medaljom za hrabrost. Otada prestadoše priče o »mrtvom« zarobljeniku.

ZEMLJACI

Pedesetogodišnji borac Pero Jovanović bio je u istoj četi sa dvadesetogodišnjim Đokom Milivojevićem. Pošto su bili iz istog sela, Pero je, kao stariji čovjek, nastojao da sačuva autoritet kod svoga mlađeg zemljaka. Zato ga je često podsjećao na neke detalje iz najranijeg doba života, kojih se Pero nije ni sjećao, tako da mu nije mogao ni protivurječiti.

— Znam te, bolan, kad si se ispilio — govorio mu je Pero. — »Vala bogu« — pita me tvoja majka — »oće li od ovoga ikad biti čo'ek?« »Vala, Zorka« — velju joj ja — »teško je vjerovati, ali opet, šta znaš, možda će se dozvati kad odraste.« »Kami će se dozvati, moj Pero« — jadikuje ona, a ja je tješim. — A eto, danas i pušku nosiš.

I tako iz dana u dan čim bi uhvatio Đoka nasamo, Pero bi mu pričao, sve dok jednom ne saznade da je Đoko kandidovan za člana Partije. Od toga dana potpuno je promijenio stav prema Đoku: stalno ga nešto zapitkuje, traži njegovo mišljenje, savjet, pa čak nastoji da mu i neku uslugu učini.

Jednog dana, dok smo se odmarali u selu Komarane kraj Lima, Pero povuče Đoka u stranu.

— Slušaj, bre, zemljače, htio sam te nešto pripitati.

— Pitaj slobodno — reče Đoko.

— Mislim ja nešto koga bih upitao, pa velju koga ću ako ne svog zemljaka.

— Tako je, Pero — tapše ga Đoko po ramenu.

Pero se okrenu da provjeri da ko ne sluša, pa nastavi.

— Ti si, što se kaže, i u toj Partiji pa, velju, znaš ti to, a i zemljaci smo.

— Ama šta se ustručavaš, brate, govori slobodno — kuraži ga Đoko.

Pero se još dugo ustezao da kaže o čemu se radi, ali najzad izusti:

— Bil' ja smio da popijem jednu rakijicu? Nešto me golica zadnji' dana, pos' joj njen. Dolje bih ja to, znaš, u podrumu, s domaćinom, zove me čo'ek.

— Popi jednu, ali pazi da te neko ne vidi — reče Đoko.

Poslije jednog sata Đoko ima šta vidjeti: Pero mrtav pijan zagrlio se sa domaćinom i pjeva:

Nešto mi se pred očima muti

Sigurno će Hitler poginuti.

Na kapi mi petokraka sije

Ni car Dušan nosio je nije.

U znak prijateljstva Pero pokloni domaćinu dugu partizansku pušku, a domaćin njemu neku austrijsku. Pero zove drugove da piju za pokoj duše Hitlera i kralja Petra.

Najednom odnekuda naiđe komandir i upita:

— Šta je to, Pero?

— Ko si ti, bre, i šta se petljaš?

— Tvoj komandir, izgleda da me ne poznaješ?

— Jest stvarno komandir — veli Pero.

— Izgleda da si malo popio.

— Jeste, dobro si to primijetio — muca Pero, ali pitao sam. Ne bih ja to bez pitanja pa makar crkao.

— A koga si ti to pitao? — veli komandir.

— Pitao sam Partiju i odobrila mi.

— Koju si ti to partiju pitao — začudi se komandir.

— Eno onu tamo — reče Pero i pokaza rukom na kandidata Đoka. — Odobri mi da popijem jednu, a ja se prevări' i okido' dvije, pos' joj njen.

Sjutradan zbog toga raskandidovasmo Đoka.

IZBAČEN IZ STROJA

Prilikom jedne noćne borbe u selu Miljkovcu u Pivi, Janko Stanić, borac Prateće čete Druge proleterske divizije, zarobi četnika koji je imao neuobičajeno dugu bradu. Četnik pokušava da se izvuče iz Jankovih ruku.

tvrdeći da je kaluđer iz Pivskog manastira. Janku se to učini sumnjivo pa ga poče u onom mraku pipati da provjeri ima li mantiju. Najednom osjeti pod rukom redenik.

— Kakvim si se ovo jevandjeljem opasao, oče, ubila te sveta neđelja! — povika Janko.

Četnik, videći da je uhvaćen, zanijeme.

— Skini taj redenik pa hajde sa mnom u štab da ti očitaju molitvu.

Četnik je poslušno izvršio naređenje. Poslije desetak minuta Janko ga upita:

— Znaš li šta ću s tobom uraditi?

— Strijeljaćeš me.

— Jok.

— Onda ćeš me pustiti kući.

— Taman posla. Izbaciću te iz stroja! Je li ti jasno?

— Nije — procijedi četnik bojažljivo.

— Nije ni meni — misli u sebi Janko — ali takvo je naređenje.

Kad su se približili štabu bataljona, Janku najednom sinu ideja kako će izbaciti četnika iz stroja i odvede zarobljenika pravo u četnu kuhinju.

Četni kuvar Simo, zvani Kundak, imao je neku austrijsku britvu koju je krijući uzeo od oca kad je pošao u partizane i ljubomorno čuvao.

— Je li ti pri ruci ona britva? — upita s vrata Janko.

— Šta će ti noćas britva? — začudi se Simo.

— Da obrijem časkom ovog »kaluđera«, ne mogu ga ovakvog voditi komandiru.

Simo tek tada primijeti zarobljenika.

— Šta, da briješ? — zaprepasti se ugledavši bradu do pasa. A onda priđe četniku, uhvati ga za bradu da bi se uvjerio kakvog je kvaliteta, pa povika:

— Ne brijem ja ovog mojom britvom.

— Naredio je komandir.

— Ne može meni komandir narediti da lomim britvu u ovo granje.

Dok su se njih dvojica prepirali, četnik je stajao kao ukopan. Odavao je ravnodušnog čovjeka, kome je sasvim svejedno ko će prvi popustiti. Najzad Simo izvadi britvu, naoštri je na remnik od puške i poče da struže.

Janko je požurivao Sima, četnik je poskakivao sa stolice od bolova, a Simo ga opominjao da se smiri da mu ne slomi britvu.

Kad je brijanje bilo završeno, Janko izvede četnika napolje, pa pošto se udalji jedno stotinak metara od kuhinje, reče mu:

— Sad idi pravo kući, a brijanje ćeš platiti poslije rata.

Kad je sjutra dan saznao za ovo, komandant bataljona pozva Janka.

— Čuo sam da si noćas zarobio nekog četnika.

— Jesam, družo komandante.

— Pa šta si uradio sa njim?

— Izbacio sam ga iz stroja.

— Kako to? — začudi se komandant.

— Lijepo: obrijao sam ga i pustio. Sad bez brade ne smije natrag u četnike, a dok mu nova poraste, mi ćemo ovu borbu završiti.

»OŠTRA« KRITIKA

Komesar naše čete nije bio strog čovjek. Praštao je više nego drugi. Ali Sulju se više nije moglo praštati. Zato jednog dana zakaza sastanak sa malo neuobičajenim

dnevnim redom: Suljo i alkohol u svjetlosti oslobodilačke borbe.

Komesar je vrlo malo govorio. Sve ono što je rekao moglo bi se svesti na jednu rečenicu: alkohol je neprijatelj broj jedan oslobodilačke borbe, a Suljo Hodžić se združio s tim neprijateljem. Činjenice nije hteo da iznosi, pre-pustio je to Suljovim drugovima.

Za riječ se prvi javio desetar Đuro:

— Prije neki dan — veli Đuro — napadamo mi Krstac. Ležim ja iza kamena i gađam. Najednom do mene dopuzi Suljo pa veli: »Druže desetare, nešto sa mojom puškom nije u redu«. »Da se nije zaglavio metak?« — pitam ja. »Ama nije, nego mi mušica poigrava pa ne mogu da je sastavim sa neprijateljem«. Uzmem ja njegovu pušku, a njemu dam moju. Opalim dva metka i vidim — puška ispravna. Kad Suljo opet: »Druže desetare, ni kod ove tvoje nije dobro postavljen prednji nišan«. Vidim ja šta je po sri-jedi: Suljo trgao malo više pa mu se nišanske sprave ne poklapaju.

Poslije Đura diskutovao je Avdo Isović:

— Prije neđjeljak dana odredili mene i Sulja da zajedno noćimo u kući kod neke postarije žene. Žena nas lijepo primila, dala večeru i prenoćište, a ujutru tek što smo odmakli pedesetak metara od kuće, stade žena da zapomaže: »Prokleti bili dabogda, popili ste mi svetu vodicu«. »Kakvu vodicu?« — čudim se ja. A Suljo odmahuje rukom i kaže: »Pusti babu . . . ja mislio da je rakija, kad ono neka ustajala voda pa me čitavu noć previjao stomak.«

Diskutovali su i ostali drugovi. I svi su oštro zamjerrili Sulju, kako se jedan diskutant izrazio: »na slabom držanju pred alkoholom«. Puškomitraljezac Jeremija, čak srednjotehničke škole, bio je najoštriji:

— Neki drugovi su ovdje rekli da Suljo pijucka. Ja mislim da je to zataškavanje njegovih grešaka. To je oportunistički. Ne pijucka on, nego pije, i to kao smuk.

Da bi što ubedljivije dokazao štetnost alkohola, Jeremija se pozvao na istoriju, tvrdeći da su Srbi 1371. godine izgubili bitku na Marici zato što su bili nakresani.

Govorili su svi drugovi iz čete. Svi, osim jednog. Mujo Begić, Suljov prisan drug i zemljak ćutao je. A komesaru je bilo stalo baš do toga da Mujo govori, jer je smatrao da će njegova kritika najbolje djelovati na Sulja.

Pošto je vidio da Mujo neće da se javi, komesar ga upita:

— Šta ti, Mujo, misliš o ovome Suljinom postupku?

Mujo se tromo podiže sa zemlje, potraži očima Sulja i kad im se pogledi sretoše, poče ga »kritikovati«:

— Stvarno, Suljo, ne valja ti, brate, ovo što radiš: stalno piješ, piješ, a ništa ne mezetiš. Upropastićeš se.

IPAK GA POZNAJE

Maksim Vemić bio je specijalista za sprovođenje nje-mačkih ratnih zarobljenika. Za dvije godine sproveo ih je preko dvije stotine u štab bataljona. I uvijek kada bi se vraćao, pričao je o svojim susretima sa članovima štaba, o razgovoru s njima i drugom. Neki drugovi su zbog toga i negodovali:

— Mi ih zarobljavamo, a Maksim ih sprovodi.

Maksim je tvrdio da je lakše zarobiti deset nego jednoga sprovesti.

— Zarobiti ga može i nepismen čovjek — govorio je jednog dana Maksim. — Eto, na primjer, Obrad je zarobio

trojicu. A ko bi po njemu poslao zarobljenika? Ne bi čovjek bio siguran ni tele da će doćerati živo do štaba. A onda, nije to samo predati zarobljenika, već treba i porazgovarati gore sa ljudima u štabu.

— Znamo mi dobro kako si sprovodio onog Švabu što ga je zarobio Stojan u Zukvi — reče Obrad.

Tada Maksim učuta.

O tom vam moram ispričati.

Kada je prvi put sprovodio zarobljenika, Maksim se požali komesaru da ne zna njemački.

— Ne mari ništa — reče mu komesar. — Jedino ako hoćeš da se malo odmoriš, reci: alt! (stoj), i Nijemac će stati.

Maksim je u sebi stalno ponavljao »alt«, pa je poslije od toga »alt« ispalilo »alat« i najzad, kad je htio da se odmori, zaboravio je i to, pa umjesto »alat« reče »dorat«! Švaba ga, naravno, nije razumio već je produžio naprijed, a Maksim mu onda podvikne srpski: »Stoj, bre, ili ću ti osušiti tabačinu«. I zarobljenik je stao. Poslije je Maksim uvjeravao drugove da svaki Nijemac razumije srpski ako mu malo »glasnije« progovoriš.

Jednog dana komesar pozva Maksima.

— Spremi se da vodiš jednog njemačkog majora u štab korpusa. Samo pazi, ako ti ovaj Nijemac negdje u putu šmugne, ode ti glava.

Čim su zašli iza brda, Maksim upita Nijemca:

— Misliš li ti stvarno meni da šmugneš?

Švaba je pognuto koračao naprijed i ćutao. Maksim je bio oprezan za čitavo vrijeme puta i stalno je ispod oka motrio zarobljenika.

Kad ga je predao, zatražio je potvrdu.

— Kakvu potvrdu? — začudi se oficir kome se obratio.

— Da sam predao ovog Švabu živa i zdrava.

— Takve potvrde mi ne izdajemo.

— Ako ne date, ja ću ga vratiti natrag.

Najzad je oficir morao da popusti.

Kad se vratio u četu, Maksim se hvalio kako je vidio druga Koču.

— Ko zna koga si ti Koču vidio — dobacivali su mu drugovi.

— Druga Koču, komandanta korpusa, je li vam sada jasno?

— Prećeruješ, Maksime, još ćeš reći da si i razgovarao s njim.

— Vala, jesam i razgovarao ako 'oćete baš da znate — veli Maksim. — Kaže on meni: »Vidim Maksime da si bistar pa nije zgorega da te nešto pripitam«. »Pitaj slobodno, družo komandante, nemojte se ustručavati.« »Šta misliš« — veli on — »dal' Drugu brigadu da pošaljemo pravo na neprijatelja?« »Ne slažem se, bolje je da je pošaljemo bočno.« »Imaš pravo« — kaže on — »bočna strana nam je ugroženija, dobro si ti zapazio.«

— Ama ti ga ne bi ni poznao, a ne da si s njim razgovarao — dobacuje mu Obrad.

— Ko, jel' ja? — uvrijeđeno će Maksim. — Bih vala u pola noći.

Poslije nekoliko dana dođe kurir iz štaba brigade. Borci ga zagledaju i nagađaju ko bi to mogao biti. A on se dotjerao, okačio pištolj i nekako ponosno ide.

— To će biti drug Koča — reče neko.

Maksim priđe kuriru i kad mu se ovaj okrenu, pozdravi ga oštro vojnički. A onda saopšti drugovima:

— Jeste, glavom drug Koča.

Kad se kasnije saznalo da je to bio kurir, navališe drugovi na Maksima:

— Ti, bolan, reče da bi ga poznao u pola noći!

— Pa . . . i poznao bih ga — ne da se Maksim — ali ovaj je došao po danu.

ŽARKOVA ORIJENTACIJA

U našem vodu samo je Vlado Perović imao nepotpuno vojničko znanje koje je stekao za vrijeme služenja kadrovske roka u bivšoj jugoslovenskoj vojsci. Trebalo mu je još samo dva meseca pa da dobije potpunu vojnu naobrazbu, ali ga omete rat. Ostalih 26 boraca nije ni omirisalo kasarnski krug.

Međutim, i sa tako nepotpunim znanjem Vlado je toliko odskakao od nas da je to mogao već na prvi pogled da primijeti i laik. Korak mu je bio oštiji od našeg, pušku je spretnije zabacivao na rame, a kad bi raportirao komandiru voda ili čete, izbacivao je prsi naprijed i uvlačio stomak vodeći računa da bude u istoj liniji. To mu nije bilo naročito teško, pošto smo bili više gladni nego siti.

Komandir uoči Vladovo vojničko držanje pa mu jednog dana reče pred svima nama:

— Ti si, Vlado, koliko mi se čini, jedini služio vojsku u našem vodu pa ne bi bilo loše da podučavaš drugove kako treba gađati neprijatelja, kako izabrati zaklon i druge stvari. Prenesi im znanje koje si stekao u vojsci.

A Vladu nije trebalo dva puta reći. Čim je sa zvaničnog mjesta dobio ovlašćenje, počeo je tako nesebično da prenosi na nas vojničko znanje da smo zavidjeli borcima koji u svojoj sredini nijesu imali takvog stručnjaka. Za vrijeme kratkog zatišja, dok su se borci ostalih vodova

odmarali, Vlado bi nam objašnjavao tajne vojničke vještine.

Poslije oslobođenja Prijepolja 1943. godine naš vod je upućen u selo Jabuku na odmor. Još nijesmo bili, što se kaže, pošteno ni oprali porcije iza ručka, a Vlado počeo sa novim predavanjem. Ovog puta tema je bila: Orijehtacija na nepoznatom zemljištu.

— Ovo je jedna od najvažnijih tema — počeo je dobro poznatim nam uvodom. — Desi se ču' eku da izgubi vezu sa jedinicom i ne zna na koju će stranu, ne zna ni gdje mu je istok ni zapad.

— Kako to? — začudi se Mirko Gimnazijalac.

— Kako, veliš — pobuni se Vlado što mu omalovažava temu. — E, hajde ti, sokole moj, kad si tako učen, reci mi po čemu ćeš znati na nepoznatom terenu đe ti je istok?

— Po Suncu — odgovori Mirko kao zapeta puška, koristeći svoje gimnazijsko znanje.

— A kako ćeš po noći, kad nema Sunca? — liši ga Vlado sunčanih zraka.

— Pomoću Mjeseca — veli Mirko.

— Ali pretpostavimo da nema Mjeseca, da je oblačno — pritjeruje ga Vlado uza zid.

— Pomoću busole — ne predaje se Mirko.

— Odakle ti busola, nemaš je — istrgnu mu je Vlado iz ruku.

Najzad Mirko mora da kapitulira. Vlado onda počeo da priča o zvijezdi Sjevernjači, o Malim i Velikim Kolima, o orijentaciji pomoću crkve i groblja, mahovine na drveću i kružnih prstenova na panju.

Sljedeća dva dana odmarali smo se od vojne nauke, jer je njeno mjesto zauzela politička nastava. Trećeg dana, kad smo očekivali prelazak na novu temu, Vlado počeo

neuobičajeno za svoj metod rada da provjerava kako smo savladali prethodno gradivo.

Najprije je puškomitraljescu Srećku dao zadatak da objasni orijentaciju prema Suncu. Srećko je toliko objašnjavao kako Sunce polako izlazi iza brda, pa se penje, penje, pa opet penje, dok ne dostigne najvišu tačku svoje putanje, pa se onda polako spušta — da bi vjerovatno prije došlo do pravog Sunčevog zalaska nego što bi on stigao dotle, da ga Vlado nije prekinuo i stavio u zadatak Milojici, Srećkovom pomoćniku, da smjesti Sunce iza brda.

— A sad će nam Milivoje objasniti kako se čo'ek može orijentisati po noći.

— Pomoću crkve — odgovori Milivoje.

— Pomoću čega još?

— Pomoću oltara.

— Još?

— Pomoću groblja.

— Dalje?

Milivoje je učutao. Stao kod groblja i ni da makne naprijed. Vidi Vlado da je Milivoja izdalo pamćenje pa se obrati Žarku Rakočeviću iz Druge desetine, zaboravljajući da se on kad se prorađivala ova tema nalazio na straži.

— Milivoje je rekao da se možemo orijentisati pomoću crkve, odnosno oltara, i pomoću groblja — uvodi ga Vlado u situaciju — a ti nam reci pomoću čega se još možemo orijentisati?

— Pomoću popa — odgovori Žarko ne razmišljajući mnogo.

— Dobro ne reče pomoću vladike — dobaci mu desetar Živko.

— Nemoj da zbunjuješ čo'eka — brani ga Vlado pa zainteresovano upita:

— A kako to misliš pomoću popa?

— Ja sam mislio ovako — poče da objašnjava Žarko. — Recimo, zalutam ja i ne znam gdje je crkva. Onda sretnem popa i pitam ga: »Preosvećeni, gdje je ovdje crkva?« Pošto mi objasni, dođem tamo, pronađem oltar i orijentišem se.

Od toga dana Žarko dobi nadimak — Pop.

NEPOZNATA RUBRIKA

Jednog proljetnjeg dana 1944. godine, dok je borba bijesnila na sremskom frontu, saopštiše Peri Peroviću da treba da se javi u štab brigade personalcu.

Kad je ušao u omanju seosku sobu, zatekao je poručnika Žiku, brigadnog personalca, kako sjedi za stolom pognut nad pisaćom mašinom.

— Druže poručniče, borac Petrović iz Treće čete, javljam se po naređenju . . . izdeklemova Pera riječi koje je prije toga valjda stotinu puta izgovorio u raznim prilikama.

Žika uze dva lista papira, stavi između njih indigo, zavuče sve to u mašinu i ispisa u prvu rubriku: Pera Petrović. A onda se obrati Peri:

— Rođen?

— Jesam, druže poručniče!

— Pitam te kad si se rodio.

— A to . . . uoči samog Lučindana 1923.

Žika, koji je slabo poznao crkveni kalendar, zapisa samo godinu rođenja, pa nastavi:

— U kome selu?

— Kakvom selu! Majka me rodila u planini kad smo bili izašli na katun.

Personalac zapisa srez rođenja, ime oca i majke i zanimanje, a zatim izvuče hartiju iz mašine, prevrnu list, pa se obrati Peri:

— Kad si stupio u partizane?

— Na Novu godinu.

— Kako si stupio?

— Lijepo, došao u četu i stupio.

— Ama, mislim na koji si način došao, jesi li dobrovoljno?

— Jok brate, kakvi dobrovoljno.

— Znači mobilisan.

— Taman posla.

— Onda si zarobljen?

— Ko, jel' ja zarobljen? — buni se Pero.

Personalac se nađe u čudu. Pogleda još jednom u rubrike sa lijeve strane papira i onako više za sebe počeo da govori: »Nije dobrovoljno, nije mobilisan, nije zarobljen«.

— Pa gdje onda, družo, da te stavim? Nemam više nego ove tri rubrike.

— Evo, družo poručniče, ja ću ispričati kako je bilo, a ti me stavi gdje hoćeš.

Žika se uspravi u stolici, a Pero nastavi:

— Uoči same Nove godine dođoše kod mene desetak partizana da prenoće. Odmah mi narediše da nosim ranjenike u selo Zabrinje, udaljeno dva sata hoda od moga sela. Bilo je prošlo pola noći kad sam se vratio. »Stiže li?« — upita me jedan od njih. »Stigoh« — velju ja dahćući od umora. »E sad ćeš donijeti malo slame da imamo na čemu leći.« Donijeh im i slame. »U redu, domaćine, mi

ćemo sami prostrijeti slamu, a ti pođi da nahraniš konje«. Kad se vratih, mislio sam da je za tu noć sve gotovo. Ali, gledaj posla. Taman počeo neku crkavicu da jedem, kad me jedan od njih potapša po ramenu: »A nu večeraj brzo pa da pođeš u mlin da nam samelješ neko žito«. Na to ja poturih kašiku i upitah: »Druže, biste li vi mene primili u četvu?« I stvarno, neki uviđavni ljudi, primiše me i dadoše mi pušku.

Eto, tako je bilo pa sad ti vidi u koju češ me rubriku — završi Pera.

VELIKI »OSLOBODILAC«

Jednog kišnog jesenjeg dana 1944. godine upade neka jedinica u kuću Pera Sretenovića. Pošto su se odmorili jedno dva sata, komandir naredi pokret.

— A ti, domaćine, spremi se da nam pokažeš put do susjednog sela — reče komandir Peru.

— Nemoj, druže, ako boga znaš — poče da moljaka Pero — ima u selu mladih ljudi.

— Brzo češ se vratiti kući — reče komandir i izađe da postroji četvu.

Pero je proveo četvu kroz četiri sela, a onda je četa vodila Pera kroz naredna četiri, koja su njemu bila nepoznata. Kad je izgubio svaku orijentaciju i nadu za povratak, Pero produži sa četom nepoznatim pravcem i tako jednog novembarskog dana stiže do Beograda, doživje i preživje njegovo oslobođenje. Kad je jednog dana četa produžila iz Beograda na sremski front, Pero se obrati komandiru:

— Druže kapetane, da se ja vratim sad onoj porodici, polipsaće bez mene od gladi.

— A imaš li veliku familiju? — upita komandir.

— Ima nas devetoro — veli Pero, iako se još nije bio ni oženio, premda je bio prevalio četrdeset šestu.

— Dobro, Pero, slobodan si — reče komandir.

Trećeg dana Pero se pojavi u selu. Za tili čas seljaci su bili obaviješteni o njegovom povratku.

Nije prošlo ni dva sata od njegovog dolaska, a u kući se bilo iskupilo više od polovine sela. Znaju oni da Pero voli da »doda«, ali hoće da čuju vijesti iz »bijela svijeta«.

— Nestade te, brate, najednom ko da si pao u vodu — prvi započe razgovor sedamdesetogodišnji Jovo Smiljanić. — Poslije žene ko žene isprele razne priče: »Eno ga, kažu, otegao papke više Milojičine vodenice, umlatila ga neka vojska u prolazu«.

— Kaže meni onaj mali Životin: »Stigo Brko« — upada mu u riječ Perov rođak Miloš. — Čuti, bre, ne laži — velim mu ja. Kad mi čiča Jovo poslije reče: »Jes' stvarno stigao«.

A Pero sjeo na bukovi tronožac na sredini sobe, zavija krdžu i dostojanstveno uvija brkove.

— Što se, brate, ne javi kad pođe, da znamo — veli opet Jovo — no nas ostavi da toliko brinemo?

— Htio sam ali ne možeš od vojne tajne.

— Ajde, Pero, ne bestijaj — veli mu Jovo — imali smo i mi još onog rata vojnu tajnu pa smo se mogli javiti svojim najbližima.

— E, drugo je onda bilo vrijeme, moj čika Jovo — veli Pero i poče da priča: Jednog dana sjedim ja ko ovo sad i pušim, kad se na vratima pojavi komandant divizije.

— Komandant divizije! — čude se seljaci glasno.

— Da, da, komandant divizije — potvrđuje Pero. »Htio sam nešto u četiri oka s tobom« — veli on meni. »Kakva je nevolja, družo komandante?« — pitam ja. »Re-

«Ći ću ti, samo pazi — ovo je vojna tajna» — upozorava me on. A onda priđe pa će mi na uvo: »Mi sad idemo pravo na Beograd, samo to niko ne zna osim nas dvojice i Vrhovne komande«. »Prije bi zemlja progovorila od mene« — uvjeravam ga ja. »E dobro, Pero« — tapše me on po ramenu — »ali nama treba za Beograd jedan okretan čo'ek pa sam nešto mislio na tebe. »Dobro, družo komandante, kad je tako« velju ja.

— I jesi, vala okretan ko pojedan majčin sin — potvrđuju seljaci koji su zauzeli mjesta do samog Pera, a oni u ćošku, zaklonjeni, guraju se i smiju.

— I tako ja sa njim pravo na Beograd.

— Ama, šta nam kažeš, ako boga znaš — pravo na Beograd? — čudi se Jovo. — A je li kolik Beograd, obraza ti?

— Još pitaš — veli Pero. Evo vidiš koliko je ovo naše selo, pa da dodaš još i Mutnicu, i još jedno selo, i opet mi se čini da je Beograd nekud veći.

I tako stignemo mi pred Beograd negdje pred zalazak sunca i iste noći grunemo na grad — nastavlja Pero. — Mi sa lijeve, a Rusi sa desne strane.

— A gdje su Švabe? — pita neko.

— U gradu. Navukli municiju po kućama pa se ne daju. A mi osuli paljbu. I tako čitave noći. Sjutradan opet, ne prestaje paljba, pa opet slijedeće noći.

Došli mi do jedne kuće i ni koraka naprijed. Gađamo puškama, gađaju Rusi topovima, ali ništa ne pomaže. Odbijaju se granate ko da su od snijega.

— A kakva je to kuća, pobogu Pero, da joj ni topovi ne mogu ništa? — upita Jovo.

— Ogromna. Krov joj dodiruje do oblaka, a zovu je Albanija. Poslije sam čuo od jednog komandira da je tu kuću zidao lično kralj.

— E mogu onda misliti kakve je on tu ploče ugradio državnim novcem — veli Perov rođak Sredoje.

— Trećeg dana poslije podne komandant postroji diviziju i reče: »Drugovi, Beograd se ne može zauzeti ako ne osvojimo ovu kuću, a nju mogu zauzeti samo bombaši. Ko se javlja dobrovoljno za bombaša?« Ljudi stali pa se predomišljaju. Neko ima ženu, neko djecu — nije to lako. »Ja ću, družo komandante« — velim ja i izađem pred stroj.

— E, vazda ti pucala! — uskliknu Sredoje.

— Komandant zaredi od jednog do drugog borca i sakupi mi desetak bombi. »Ajde, Brko, neka je sa srećom« i poljubi me. Uzmem ja bombe pa se uputim pravo na tu kuću. Idem polako, prikradam se . . .

— A vide li te Švabe? — pita neko.

— Ne vide; pala magla od silnog plotuna pa se ne vidi prst pred okom. Iskoristim to pa malo-pomalo — tup pred vrata. »E sad ste moji« — mislim ja, i počnem da

driješim bombe«. Kad najednom otvori se prozor. Pogledam gore i imam šta vidjeti: njemački pukovnik promolio glavu i gleda ko je to pred vratima. Gleda on mene, gledam ja njega, dok najednom povika: »A zar si ti to, Brko, sto ti gromova!« — pa zalupi prozor. »Bježite, kami nam u dom, evo Brka« — čujem ja gdje govori onima unutra. Bacim ja jednu bombu, pa drugu, pa treću...

— A pucaju li oni? — pita opet neko.

— De će da pucaju, jesi li dijete — učutkuje ga Jovo — vidiš gdje ga je Švaba prepoznao.

— Otvorim vrata, pa pravo u kuću. Kad tamo — nigdje nikoga. Šta je ovo — čudim se ja. Tek najednom vidim: kralj napravio dvojna vrata na kuću i dok sam se ja popeo gore, oni zbrisali na ona druga vrata.

— I poslije, šta bi? — pita Jovo.

— Ništa. Beograd pade ko kruška. Sjutradan pozva me komandant u kancelariju pa veli: »Brko, ti sad možeš ići kući, a mi odosmo pravo na Berlin«. »Dobro, družo komandante« — velju mu ja — »pa ako vam u Berlinu zatrebam, samo mi javite na adresu: Pero Sretenović Brka, zadnja pošta Mirilovci.«

